PG 1231
.D3
Copy 1

PG
1231
.D3

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800
Class PG 1231
Book .D3

~~Danichić, Đuro~~

Mala

МАЛА

СРПСКА ГРАМАТИКА.

НАПИСАО

Danichić, Đuro

Ђ. ДАНИЧИЋ.

У БЕЧУ

У ШТАМПАРИЈИ ЈЕРМЕНСКОГА МАНАСТИРА

1850.

PG1231
.Z3

53839
.04

ПРЕДГОВОР.

Ова је књига написана само за оне ријечи које су наштампане у Вукову рјечнику; гдјекоја је само знатнија поменута које ондје нема.

О акцентима ко је рад више читати, наћи ће у Миклошићевој књизи „Bibliotheca Slavica", која ће још ове године на свијет изићи. Кад се онако све ријечи претресу онда ће се моћи и у граматици о акцентима више говорити.

На страни 11 поменута су из народнијех пјесама неколика женска имена (nomina propria) у петоме падежу са *е* на крају. За њих ваља још додати да је у говору обичније *а* у овоме падежу.

На страни 31 и 36 ваљало је напоменути да се гдјешто по јужноме говору може чути и *њеко*, *њешто*, *њеколико* итд.

Ја сам у овој књизи писао *живјети*, *грмјети*, *тријети* мјесто дојакошњега *живљети*, *грмљети*, *тријљети* итд., као што се по некијем крајевима и говори; али још ваља доказати за што они који говоре н. п. *грмљети* не говоре и *умљети* него *умјети*.

Веома би вриједно било разабрати дали се гдје у источноме говору говори сав уметак другога пређашњега времена, и како. Према *б-еја-х* могао би се човјек надати да ће тако и у другијех глагола бити *еја* мјесто јужнога и западног *ија*.

Ко нађе у овој књизи што друкчије да стоји него у другој којој граматици, нека не мисли одмах да сам ја погријешио.

У Бечу 15 новембра 1850.

Ђ. Даничић.

СЛОВА.

У Српском језику има тридесет гласова. За сваки овај глас има у писму по једно слово; ево их: *а*, *б*, *в*, *г*, *д*, *ђ*, *е*, *ж*, *з*, *и*, *ј*, *к*, *л*, *љ*, *м*, *н*, *њ*, *о*, *п*, *р*, *с*, *ш*, *ћ*, *у*, *ф*, *х*, *ц*, *ч*, *џ*, *ш*.

Слова *а*, *е*, *и*, *о*, *у* зову се самогласна, остала пак сугласна. Само је *р* каштo и самогласно, и то: 1) кад год стоји међу два сугласна слова, н. п. *крв;* 2) кад стоји у почетку ријечи па иза њега стоји сугласно, н. п. *рт;* 3) кад се ријеч која се почиње са самогласнијем *р* састави с другом ријечи која се свршује на самогласно слово, онда *р* и послије такога самогласнога остаје самогласно, н. п. *су-ржица*, *по-рвати се;* 4) кад се на крају ријечи или слога *л* претвори у *о* послије самогласнога *р*, онда *р* и пред таковијем самогласнијем остаје самогласно, н. п. *умр-о*, *гр-оце*.

Осим овијех слова има још једно, за које у говору нема гласа, и то је *ъ;* оно се само пише између самогласнога слова и *р* кад је и *р* самогласно, да се не би читало као сугласно, н. п. *суржица*, *умрло*, *грљоце*.

Између сугласнијех слова ова се могу назвати тврда: *б*, *г*, *д*, *ђ*, *ж*, *з*, *ц*, ова пак мека: *к*, *п*, *с*, *ш*, *ћ*, *ф*, *х*, *ц*, *ч*, *ш*. Тврдо слово кад у једној ријечи дође пред меко претвара се у меко, и то: *б* у *п*, н. п. *љу-п-ко*, *Ср-п-ски*, *вра-п-ци*, *ро-п-че;* — *г* у *к*, н. п. *Дра-к-ша*, *дру-к-чије;* — *д* у *ш*, н. п. *сла-ш-ко*, *о-ш-пјевати*, *о-ш-храниши;* — *ж* у *ш*, н. п. *Бо-ш-ко*, *Дра-ш-ко;* — *з* у *с*, н. п. *мр-с-ко*, *ра-с-пети*, *и-с-шок*, *и-с-ход*, *ра-с-цијепити;* — овако се и *ц* претвара у *ч*, а *ђ* у *ћ*.

Овако се мека слова пред тврдијем претварају у тврда, и то: *п* у *б*, н. п. *то-б-ција*; — *к* у *г*, н. п. *буљу-г-баша*. *Ву-г-драг*, *ни-г-да*; — *ш* у *д*, н. п. *жени-д-ба*, *сва-д-ба*, *коси-д-ба*; — *ш* у *ж*, н. п. *заду-ж-бина*; — *с* у *з*, н. п. *з-бјег*, *з-града*, *з-драв*; — *ч* у *џ*, н. п. *нару-џ-бина*. Имају двије ријечи у којијема се не претвара тврдо слово пред мекијем у меко, него се послије њега меко претвара у тврдо: *моза-к*: *моз-г-а*, *дроза-к*: *дроз-г-а*. Овамо иде и Херцеговачко *вегди*.

Пред *ђ*, *њ* и *љ* претвара се *з* у *ж*, н. п. *гво-ж-ђе*, *зага-ж-ња*, *ра-ж-љеваши*; а *с* пред *ч*, *ћ*, *њ* и *љ* претвара се у *ш*, н. п. *да-ш-чица*, *ли-ш-ће*, *иро-ш-ња*, *по-ш-љем*. И *х* се претвара пред *ћ* у *ш*, н. п. *Би-ш-ћевић*, *Би-ш-ћанин*, *Би-ш-ћу* (од *Би-х-аћ*).

Пред *с* требало би *д* да се претвори у *ш*, али је тешко изговорити и једно и друго, за то се на оваковијем мјестима у писању *д* не претвара, н. п. *гра-д-ски*, *о-д-служити*. У гдјекојијем се ријечима пред *с* може *д* и изоставити, н. п. *госиоство* (мјесто *госио-д-ство*), *осјећи* (м. *о-д-сјећи*). Овако се може и *ш* изоставити, н. п. *богаство* (м. *бога-ш-ство*), *проклество* (м. *прокле-ш-ство*). Овако се изоставља и *д* и *ш* пред *ц* и пред *ч* а и пред *џ*, н. п. *каца* (м. *ка-д-ца*), *обоци* (м. *обо-д-ци*), *срце* (м. *ср-д-це*), *оцијепити* (м. *о-д-цијепити*), *качара* (м. *ка-д-чара*), *оченути* (м. *о-д-ченути*), *иуце* (м. *иу-ш-це*), *оци* (м. *о-ш-ци*), *иаче* (м. *иа-ш-че*), *оче* (м. *о-ш-че*), *сација* (м. *са-ш-ција*).

Кад *д* или *ш* стоји послије *з* или *с*, а пред *б*, *н*, *л*, *њ* или *љ*, онда се *д* и *ш* избацује, н. п. *гозба* (мјесто *гос-ш-ба*), *масно* (м. *мас-ш-но*), *болесник* (м. *болес-ш-ник*), *нарасло* (м. *нарас-ш-ло*), *кршњак* (м. *крс-ш-њак*), *болешљив* (м. *болес-ш-љив*).

Два једнака сугласна слова не могу стајати једно до другога, него се једно изоставља, н. п. *одржати* (м. *од-др-жати*), *разнати* (м. *раз-знати*). Овако се *д* избацује и пред *ш*, н. п. *оштати* (м. *о-д-штати*), и *з* пред *с*, н. п. *ра-сути* (м. *ра-з-сути*); и пред *ж* и пред *ш* избацује се *з* (или *с*), н. п. *раширити* (м. *ра-з-ширити*, или *ра-с-ширити*);

а пред *ч* претвара се *з* као *с* у *ш*, н. п. *и-ш-чупати* (м. *и-з-чупати*, или *и-с-чупати*).

АКЦЕНТИ.

Акцента у Српскоме језику имају четири; друкчије се н. п. изговара прво *а* у ријечи *глава*, друкчије у *правда*, друкчије у *магла*, друкчије у *слава*. Од ова четири акцента прва су два дугачка, а друга два кратка. Први ћемо биљежити овијем знаком ´, други овијем ˆ, трећи овијем ˋ, а четврти овијем ̏. Ови акценти не стоје у ријечима свагда једни нити свагда на једноме мјесту, него се мијењају и премјештају. У овако малој књижици не може се то све показати, али ће се опет мало и то видјети.

ГОВОРИ.

(нарјечија, dialecti)

Срби се по језику између себе разликују највише у томе што не изговарају сви једнако онијех ријечи у којима у староме Словенском језику стоји ѣ, него једни у оваковијем ријечима говоре чисто *е*, н. п. *вера*, *семе*, *колено*, *дед*, *девојка*, *сено* итд., и овај се говор зове источни; други говоре *и*, н. п. *вира*, *симе*, *колино*, *дид*, *дивојка*, *сино* итд., и овај се говор зове западни; а трећи говорећи овакове ријечи имају особита правила, као што ће се одмах видјети. Овај се трећи говор зове јужни.

1. Гдје се у оваковијем ријечима по источноме говору на *е* а по западноме на *и* глас отеже (са знаком ´ или ˆ), ондје се по јужноме говору свуда говори *ије*, н. п. *дијеше*, *вријеме*, *млијеко*, *звијезда*, *ријека*, *пријевара*, *сијено*, *ријеч*, *лијевак*, *илијесан*, *цијев*.

2. Гдје се у оваковијем ријечима по источноме говору на *е* а по западноме на *и* глас не отеже, него или се изговара с акцентом ˋ или с ̏ или без икакога акцента, ондје се по јужноме говору

а) говори *је*, н. п. *дјѐца*, *дјѐво̄јка*, *бјѐжати*, *сјѐнина*, *дјѐд*, *вјѐра*, *сјѐме*, *ијѐвати*, *ијѐрати*, *вѝдјети*, *лѐтјети*, *ѝмјети*, *за̀вјет* итд.; али

б) кад оваково *је* дође иза *л* или *н*, онда се *ј* од *је* са *л* прелије у *љ*, а с *н* у *њ*, н. п. *љѐто*, *њѐдра*, *љеѝта;*

в) кад оваково *је* дође иза *р*, онда се *ј* од *је* (у највише ријечи) избацује, н. п. *срѐћа*, *врѐћа*, *прешѐпити*, *мрѐжа*, *брѐгови*, *јѐстребови;*

г) кад послије оваковога *је* дође *ј* или које самогласно слово, онда се *је* претвара у *и*, н. п. *вѝјати*, *сѝјати*, *смѝјати се*, *Биѝград*, *дѝо*, *вѝдио*.

К овијем правилима ваља још нешто додати:

1. Гдје је год у оваковијем ријечима по источноме говору на *е* а по западноме на *и* акценат овај ̂, ондје је по јужноме овај ̏ на *и* (од *ије*); а гдје је по источноме говору на *е* а по западноме на *и* акценат овај ′, ондје је по јужноме ̀ на *е* (од *ије*). У осталијем су догађајима једнаки акценти у сва три говора.

2. У којима се догађајима по јужноме говору прељева *л* у *љ*, и *н* у *њ*, у онијема се по некијем крајевима, као н. п. у Херцеговини и у Црној гори, прељева и *д* у *ђ*, и *т* у *ћ*, н. п. *ђед*, *ђеца*, *ђевојка*, *виђети*, *леђети*, *ћерати* итд. А и у некијех глагола који пред *ти* имају (по јужноме говору) уметак *је* (а по источноме *е*, по западноме пак *и*), кад пред овијем уметком стоји *п*, *б*, *в*, или *м*, по поменутијем крајевима између овијех слова и уметка *је* умеће се још *л*, које се опет са *ј* (од *је*) прељева у *љ*, и тако се говори н. п. *тријљети*, *живљети*, *сврбљети*, *грмљети* итд.

3. Од некијех који говоре јужнијем говором може се у гдјекојијем ријечима послије *р* чути *је* (мјесто самога *е*), н. п. *рјечити*, *грјешник*, *грјешница*.

4. Ријечи од два слога које у првоме слогу имају *јѐ* (по јужноме говору, а по источноме *ѐ*, по западноме пак *ѝ*), кад у другоме падежу множине промијене ̏ на ̂, немају у јужноме говору у реченоме падежу *ѝје*, него само *јѐ*, н. п. *вјѐра: вјѐра̂, дјѐло: дјѐла̂, мјѐсто: мјѐста̂, здјѐла: здјѐла̂,*

љѐшо: љѐша, итд. Овако и глаголи који имају пред *ши* уметак *је* (по јужноме говору, а по источноме *е*, по западноме пак *и*), добивши у глаголскоме прилогу пређашњега времена (gerund. praet.) на овоме уметку ^, не промјењују у јужноме говору *је* на *ије*, него остаје *је*, н. п. *вȕдѝвши, разȕмјѐвши, разбȍљѐвши се*, итд.

5. По јужноме говору још се говори *ије* (мјесто *и* у обадва друга говора): а) у придјева и у замјеница које се као и придјеви склањају, у другоме падежу множине у сва три рода, н. п. *добријех*, *нашијех*, *овијех*, итд.; б) у овијех ријечи у шестоме падежу једнине у мушкоме и у средњему роду, и у трећему, шестоме и седмоме падежу множине у сватри рода, н. п. *добријем човјеком*, *дјешешом*, *добријем* и *добријема људима*, *женама*, *селима* итд. (1)

САМОСТАВНЕ РИЈЕЧИ.

(имена суштествителна, substantiva)

Самоставне се ријечи мијењају по броју и по падежима. Јединствени број (singularis) зваће се у овој књизи *једнина*, а мноштвени — *множина*. Падежа у Српском језику има седам: именитeли (nominativus) зваће се у овој књизи *први*, родитeли (genitivus) — *други*, дателни (dativus) — *трећи*, винитeли (accusativus) — *чешврши*, звателни (vocativus) — *пеши*, творитeли (instrumentalis) — *шести*, сказателни (localis) — *седми*. (2)

Самоставне ће се ријечи у овој књизи раздијелити по роду, а рода имају три: *мушки*, *женски* и *средњи*.

---

(1) Ко погледа у Миклошићеву књигу: Formenlehre der altslovenischen sprache стр. 21—22, он се не ће чудити откуд овдје *ије*.

(2) Седми се падеж истина свршује као и трећи, али се у многијех ријечи разликује од њега акцентом, н. п. *вȍда* има у трећему падежу *вȍди* а у шестоме *вȍди*, *грȁд* има у трећему *грȁду* а у шестоме *грȁду*, *ȍблȁк* у трећему *ȍблȁку* а у шестоме *облȁку*, итд.

Мушкога рода.

Самоставне ријечи мушкога рода свршују се у првоме падежу једнине

1. на сугласно слово, н. п. *град*, *прах*,

2. на *о* које се у осталијем падежима претвара у *л*, н. п. *пепео*,

3. на *о* које се у осталијем падежима избацује, н. п. *Мирко*, *гашало*,

4. на *е*, које се у осталијем падежима избацује, н. п. *Милоје*.

Ове ријечи имају на крају у једнини у другоме падежу *а*, у трећему *у*, у четвртоме *а* (неке, а неке као и у првоме), у петоме *е* (неке, а неке *у*), у шестоме *ом* (неке, а неке *ем*), у седмоме *у*; а у множини имају у првоме падежу *и*, у другоме *â*, у трећему *има*, у четвртом *е*, у петоме *и*, у шестом и у седмом *има*; н. п.

Јед.	1. јѐлен	Мн.	1. јѐлени
	2. јѐлена		2. јѐлêнâ
	3. јѐлену		3. јѐленима
	4. јѐлена		4. јѐлене
	5. јѐлене		5. јѐлени
	6. јѐленом		6. јѐленима
	7. јѐлену		7. јѐленима.

1. Ријечи од два или од више слогова које пред послѣдњијем словом имају *а* кратко без икакога акцента, у свима падежима губе ово *а*, осим у другоме мн., н. п. *Бѝрач*, *вѐшир*, *вѐсак*, *јáрам*, *јѐчам*, *кѐшаљ*, *кѐнац*, *кѐшао*, *лâкаш*, *нâковањ*, *нáсаш*, *нѐкаш*, *óван*, *óвас*, *ѐгањ*, *пáпак*, *пáпар*, *пáпоњак*, *пáрожак*, *пѐсао*, *рáжањ*, *рáсаш*, *свѐрдао*, *ўгаљ*, *чвóрак*, итд.

Овако губе *а* и ове ријечи од једнога слога: *пâс*, *сâн*, *шâв*.

Има неколико ријечи које овога краткога *а* не избацују, н. п. *àван*, *бàлван*, *бѐршљан*, *вàган*, *грѐкљан*, *домѝшљан*,

копи̏лан, *кошр̏љан*, *Ми̏лан*, *ко̀шшан*, *о̀гар*, *Сшо̀јан*, *шàбан*, *шàфран*, *шàран*.

У *хрбаш* се и избацује и задржава, н. п. *хрбаша* и *хрша* итд.

Кад пред оваковијем *а* стоји *л*, онда кад се год *а* избаци, *л* се претвара у *о*, н. п. *жѐшелац: жѐшеоца* (м. *жешелца*), *ко̀милац*, *ма̀шилац*, *но̀силац*, *пра̀шилац*, *ша̀лац*, *у̀шалац*, *по̀челак*, *за̀селак*, итд.; тако у другоме падежу мн. гдје се *а* не избацује остаје и *л*, н. п. *жѐшела̂ца̂* итд.

Кад пред оваковијем *л* стоји *о*, па се оно *а* избаци и *л* се у *о* претвори, онда се обадва *о* слију у једно дугачко, н. п. *ко̀лац: ко̀ца* (мјесто *кооца*, а ово мјесто *колца*), *шо̀болац: шо̀бо̀ца*, *во̀лак: во̀ка*, *во̀ци* итд.

У неколико само ријечи које се мало рѣђе говоре, оваково се *л* не претвара у *о*, као н. п. *ду̀лац: ду̀лца*, *уби̏лац: уби̏лца*, *крвопи̏лац: крвопи̏лца*, *жа̀лац: жа̂лца*, *за̀лац: за̀лца*, *па̀лац: па̂лца* (а каже се *па̀оци*, die speichen).

2. Ријечи које се не говоре за човјека ни за каку животињу имају у једнини четврти падеж као први.

3. У петоме падежу јед. пред *е* претвара се *к* и *ц* у *ч*, *г* и *з* у *ж*, а *х* у *ш*, н. п. *ју̀нак: ју̀на̂че*, *стри̂ц: стри̂че*, *Бо̀г: Бо̀же*, *кне̂з: кне̂же*, *гри̏јех: гри̏јеше*. — *Ко̀њи̏ц* има у овоме падежу *ко̀њи̏цу* (мјесто *ко̀њи̏че*); тако и од *Фра̀нцу̏з* у пјесмама има *Фра̀нцу̏зу* (мјесто *Француже*); од *угу̏рсуз* говори се *угу̏рсузе*, а тако и од осталијех овакијех туђијех ријечи.

Ријечи које се свршују на *ђ*, *ж*, *ј*, *љ*, *њ*, *ћ*, *ч*, *ш*, имају у петоме падежу јед. *у* мјесто *е*, н. п. *сму̏ђ: сму̏ђу*, *но̂ж: но̂жу*, *змо̂ј: змо̂ју*, *при̏јашељ: при̏јашељу*, *кра̂љ: кра̂љу* (у пјесмама и *кра̂ље*), *ко̀њ: ко̀њу*, *Кра̂љевић: Кра̂љевићу*, *ко̀ва̂ч: ко̀ва̂чу*, *Ми̏лош: Ми̏лошу*. Гдјекоје и на *ар* имају *у*, н. п *госпо̀да̂р: го̀спода̂ру*, *пи̏са̂р: пи̏са̂ру* (али се говори и *пи̏са̂ре*); *ца̀р* има *ца̀ре*.

Ријечи које се свршују на *о* или на *е* и ова слова у осталијем падежима избацују, имају пети падеж као први, н. п. *о Ра̀нко! о Ста̀ноје!*

4. Све ове ријечи које у петоме падежу имају *у*, и све оне које се у првоме свршују на *ц* или на *е*, имају у шестоме *ем* мјесто *ом*, н. п. *сму̏ђем*, *но̀жем*, *бро̀ћем*, *стри̏цем*, *Сшанојем*, итд. Оне које се свршују на *ар* и у петоме имају *у*, имају у шестоме и *ом* и *ем*: *господа̏ром* и *господа̏рем*, *ашса̂ром* и *ашса̂рем*, итд.; *ца̏р* има само *ца̏рем*; *је̂ж* има *је̂жом*; *зе̂ц* имa *зе̂цом*, и *мје̏се̂ц*: *мје̏се̂цом*; *пу̂ш* имa *пу̏шом* и *пу̏шем*, н. п. ја сам за *пушом*, — стоји под *пушом*, — оде *пушем*.

5. Многе ријечи особито од једнога слога у множини у свјема падежима испред падежнијех наставака добијају *ов* или *ев*, и то:

а) које у шестоме падежу имају *ом* оне добијају *ов*, н. п. *гра̏д-ов-и*, *ко̀шл-ов-и*, *соко̀л-ов-и*, *га̏вран-ов-и*, *ја̏стреб-ов-и*;

б) које пак у шестоме падежу имају *ем* оне добијају *ев*, н. п. *но̀ж-ев-и*, *кра̀љ-ев-и*, *ма̀ч-ев-и*, *ца̏р-ев-и*, *о̀це-ви* итд.

Али све ове ријечи могу се чути и без *ов* и *ев*, н. п. *но̀жи* и *но̀жеви*, *га̏вра̂ни* и *га̏вранови*.

Од *стри̂ц* говори се *стри̏чеви*, од *зе̂ц* — *зе̏цови* и *зе̏чеви*; од *кне̂з* поред *кне̏зови* говори се и *кне̏жеви* (особито у Црној гори и у Херцеговини).

6. Ријечи на *ин*, особито које показују откуда је ко или од којега је народа, избацују у множини ово *ин*, н. п. *Срби̂н*: *Срби̂*, *гра̏ђанин*: *гра̏ђани*, *мје̏шћанин*: *мје̏шћани*, итд. — *Турчин* имa у множини *Ту̏рци*, *Ту̏ра̂ка̂*, итд.

7. Ријечи које се свршују на *г*, на *к*, и на *х*, у множини у свјема падежима осим другога и четвртога промјењују *г* на *з*, *к* на *ц*, *х* на *с*, н. п. *ро̂г*: *ро̀зи ро̀зима*, *ју̏на̂к*: *ју̏на̂ци ју̏на̂цима ју̏на̂ци*, *о̀рах*: *о̀раси о̀расима*.

8. *Цр̂в*, *мра̂в*, *мје̏се̂ц* и *хва̂ш* имају у другоме падежу мн. *и* мјесто *а*, као: *цр̏ви̂*, *мра̏ви̂*, *мјесе̏ци̂* (а и *мјесе̏ца̂*), *хва̏ши̂*; — тако и *љу̏ди* у другоме падежу има *љу̏ди̂*; — *го̂ш* имa *го̀шију̂* и *го̀ши̂*; — *но̀каш* имa *нока̏ша̂* и *но̀кши̂* и *но̀кшију̂*; — од *и̂рш* поред *и̂рша̂* може се чути и *и̂рши̂* и *и̂ршију̂*; — од *ди̂на̂р* имa *дина̏ра̂* и *дина̏ри̂*; — од *са̏хаш*

(са̑ш) има *саха́ш̂ (са́ш̂)* и *са̏ха̑ша̑;* — од *иуш*, кад се броји, у војводству се говори и *иу́ш̂*, н. п. пет *иу́ш̂* (и *иу́ша̑*).

9. У пјесмама се гдјешто налази трећи падеж множине на ом (и *ем*), н. п.

Тешко *Турком* тргујући с Марком —

Овако се по некијем крајевима може чути и у говору, н. п. *пријашељем*, *воловом* итд.

У овоме падежу и у шестоме и седмом *ко̏њ* има *ко̏њма* (а не *коњима*), а од *љу̏ди* има и *лу́дма* и *љу́дима*, од *зу̏б* и *зу́бма* и *зу́бима.*

10. Гдјешто се по југозападнијем крајевима особито по Хрватској у седмоме падежу мн. мјесто *има* говори *ијех* (по јужноме говору, и по западноме *их*), н. п. по *градовијех*, на *воловијех*, по *Кучијех* итд.

11. *Да̑н* поред обичнога *да̑на*, *да̑ну* итд., има у једнини у свјема падежима осим четвртога и *дне̑* и *дне̏ви*, н. п. од Ђурђева *дана*, или *дне* или *дневи;* тако и у множини осим *да̑ни* има и *дни̑* и *дне̏ви*, н. п. пропадоше ми толики *дани* или *дни* или *дневи;* тако се осим *два̑ да̑на* итд. говори и *два́ дни̑*, *шри́ дни̑*, а и *чешири̑ дни̑.*

12. *Господин* и *власшелин* не говоре се управо у множини, него се за множину узимљу ријечи женскога рода (у једнини) *госпо̏да* и *власше̏ла.* Тако се и од *браш* за множину говори *браћа* (женскога рода), али се гдјешто може чути и права множина особито у другоме падежу:

Имам на дом милих девет *бра̑ша̑* —

Ти имадеш девет милих *бра̑ша̑* —

13. Од *човјек* множина је *љу̏ди.*

14. Које се ријечи свршују на *о̑*, у њих ово *о̑* стоји мјесто *оо* (од *ол*), за то кад се *о* претвара у *л*, у њих се *о̑* претвара у *ол*, н. п. *во̑: во̏ла*, *во̏лови* итд.

Женскога рода.

Самоставне ријечи женскога рода свршују се у првоме падежу јед. на *а*, или на сугласно слово или на *о*.

I. Које се свршују на *а*, оне у осталијем падежима избацују ово слово, пак мјесто њега у једнини у другоме падежу добијају *ê*, у трећему *и*, у четвртоме *у*, у петоме *о*, у шестоме *ôм*, у седмоме *и;* у множини пак добијају у првоме падежу *е*, у другоме *â*, у трећему *ама*, у четвртоме и у петом *е*, у шестоме и у седмом *ама;* н. п.

Јед.	1. жѐна	Мн.	1. жѐне
	2. жѐнê		2. жéнâ
	3. жѐни		3. жѐнама
	4. жѐну		4. жѐне
	5. жѐно		5. жѐне
	6. жѐнôм		6. жѐнама
	7. жѐни		7. жѐнама.

1. Овако се мијењају и ријечи мушкога рода које се свршују на *а*, н. п. *вȍјвода, слȕга, влàдика;* али су овакове ријечи само у једнини мушкога рода, у множини пак са свијем женскога, н. п. *Сриске вȍјводе, моје слȕге, наше влàдике;* а у пјесмама су и у једнини женскога рода, н. п.

Слуго моја Облачићу Раде —
Да ти Бог да *Сибињска војводо* —

2. У трећему и у седмоме падежу јед. пред *и* претвара се *к* у *ц*, *г* у *з*, *х* у *с*, н. п. *рȕка: рȕци рȕци, нȍга: нȍзи, снàха: снàси.*

3. Између имена (nomina propria) имају у петоме падежу јед. *о* само она која су од два слога и на првом имају акценат ′ (који се у поменутоме падежу претвара у ˆ), н. п. *Рȕжа: Рȕжо, Мàра: Мâро, Стàна: Стâно, Сàва: Сâво.* Остала пак сва (и мушка и женска) имају *а* мјесто *о*, н. п. *Рȕжа: о Рȕжа! Мàра: о Мàра! Мȉлка: о Мȉлка! Лȕка: о Лȕка! Сàва: о Сàва! Стàниша: о Стàниша! Мȉлија: о Мȉлија! Нȉкола: о Нȉкола! Тàдија: о Тàдија! Сȅкула:*

о Сѐкула! Ѐница: о Ѐница! Јѐлена: о Јѐлена! Зла̀тија: о Зла̀тија! Ру̀жица: о Ру̀жица! Мѝлица: о Мѝлица! Ма̀рија: о Ма̀рија!

4. Ријечи од три и од више слогова које се свршују на *ца*, у петоме падежу јед. имају *е* мјесто *о*, н. п. *а̀гинице* (III (³) 51), *ба̀нице* (I 159, III 58), *ба̀новице* (III 57), *бѐговице* (I 297: алај-беговице, I 325: Радул-беговице, III 2: Џафер-беговице), *богородице* (I 588), *во̀дице* (I 444), *го̀динице* (I 504), *го̀спођице* (I 325), *голу̀бичице* (I 329), *да̀нгубице*, *да̀нице* (I 145), *јеево̀јчице* (I 525, I 189), *добро̀дошлице* (I 48), *друга̀рице* (I 599, I 8), *ру̀жинице* (III 336), *ду̀шице* (I 292, I 571), *за̀овице* (I 14), *једѝнице* (I 752), *Јѐлице* (I 752), *јѐшрвице* (I 731), *кѐцељице* (⁴), *ко̀шушице* (I 127), *кра̀љице* (I 159), *крчма̀рице* (III 26), *ку̀кавице* (I 731), *лу̀бичице* (I 322), *ма̀глице* (I 449), *Мѝлице* (I 179, I 599), *мљѐзинице* (I 732), *на̀ра̂нџице* (I 593), *нѐвјернице* (I 8, III 552), *нѐвјестице* (I 667), *нѐћачице* (I 50), *о̀шпадница* (I 732), *о̀шро̀вница* (I 302), *пау̀нице* (I 68), *па̀шинице* (I 737, III 88), *прѐходнице* (I 728), *пу̀нице* (III 78), *ро̀биљице* (I 635), *ру̀жице* (I 85, I 423, III 66: Ружице), *свѐкрвице* (I 752), *сѐстрице* (I 68, I 421), *сна̀шице* (I 84, I 85), *ста̀рице* (I 204), *ша̀мбурице*, *То̀дице* (I 394), *шрњинице* (I 631), *шро̀јице* („помози света *шројице!*"), *уро̀вице*, *уро̀вичице* (I 329), *ца̀рице*, *ца̀ревице* (I 647), *шѐнице* (I 619: *вшенице*), *шѐничице* (I 620), *шесшо̀редице* (I 620). — Али гдјекоје (и од овијех) имају и *о*, н. п. *за̀ручницо* (III 78), *ку̀кавицо* (III 78), *нѐсрешњицо*, *пу̀јаницо*, *по̀главицо* (III 17, III 64), *по̀шурицо* (III 46), *сиро̀шицо* (III 25).

5. Које ријечи пред послѣдњијем *а* имају два сугласна слова једно до другога, оне у 2. мн. добијају *а* међу она два сугласна, н. п. *гла̀вња: глава̀ња̂*, *о̀вца: ова̀ца̂*, *шо̀рба: шора̀ба̂*, *ба̂нка: ба̂на̂ка̂*, *бу̀рка: бу̀ра̂ка̂*, *вли̂нша: вли̂на̂ша̂*,

---

(³) Римски број значи у којој сам књизи народнијех пјесама нашао ријеч, а остали у којој пјесми.

(⁴) *Кецељице* лепе ти си стреке —

грȉвна: грȉвȃнȃ, дȍјка: дȍјȃкȃ, жȉрка: жȉрȃкȃ, кȃрша: кȃрȃшȃ, мȃјка: мȃјȃкȃ, илȍвка: илȍвȃкȃ, ȉјка: ȉјȃкȃ, сȍјка: сȍјȃкȃ, шȓмка: шȓмȃкȃ, ћȕрка: ћȕрȃкȃ, чȃвка: чȃвȃкȃ, клȅшва: клȅшȃвȃ, прȉшка: прȉшȃкȃ, цȓква: цȓкȃвȃ, дȃска: дасȃкȃ, зȅмља: земȃљȃ, ȉгла: игȃлȃ, клȃдња: кладȃњȃ, мȃска: масȃкȃ (5), *мȅшла: мешȃлȃ, пȃвша: павȃшȃ* (6), *сȃчма: сачȃмȃ* (7), *сȅстра: сестȃрȃ, нȃћве: наћȃвȃ* (8), *бȃчва: бȃчȃвȃ, брȃдва: брȃдȃвȃ, бȕква: бȕкȃвȃ, вȃшра: вȃшȃрȃ, вȉшња: вȉшȃњȃ, грȃбље: грȃбȃљȃ, гȕска: гȕсȃкȃ, дȉпле: дȉпȃлȃ, јȃсле: јȃсȃлȃ, кȃпља: кȃпȃљȃ, крȍшње: крȍшȃњȃ, крȕшка: крȕшȃкȃ, лȅшва: лȅшȃвȃ, лȉшра: лȉшȃрȃ, љȕска: љȕсȃкȃ, нȃшра: нȃшȃрȃ, ȍстве: ȍстȃвȃ, ȍшве: ȍшȃвȃ, ијȅсма: ијȅсȃмȃ, пȕшка: пȕшȃкȃ, сȃбља: сȃбȃљȃ, смȍква: смȍкȃвȃ, шȉква: шȉкȃвȃ, шрȅња: шрȅшȃњȃ, кȍнопље: кȍнопȃљȃ, мȍлитва: мȍлитȃвȃ, пȍгрјешка: пȍгрјешȃкȃ, Пȍникве: Пȍникȃвȃ, дјȅвȍјка: дјȅвојȃкȃ, ȅвȅњка: ȅвȅњȃкȃ, Клȉмȅнта: Клȉменȃтȃ, кȍкȍшка: кȍкошȃкȃ, лȕбȃрда: лȕбарȃдȃ, мȃслȉнка: мȃслинȃкȃ, нȃрȃнча: нȃранȃчȃ, пȅчȕрка: пȅчурȃкȃ, чȅлȅнка: чȅленȃкȃ, Хȅрцегȍвка: Хȅрцеговȃкȃ, жуштȍвȍљка: жуштȍвȍљȃкȃ, Црнȍгȍрка: Црнȍгорȃкȃ*, итд.

Само у онијем ријечима које пред пошљедњијем *а* имају *зд* или *ст*, не умеће се *а* између ова два слова, н. п. *звијȅзда: звијȅздȃ, жлијȅзда: жлијȅздȃ, брȃзда: брȃздȃ, ȕзда: ȕздȃ* (9), *крȃста: крȃстȃ, лȃста: лȃстȃ.* Неке између овијех ријечи имају у овоме падежу *и* мјесто *а*, н. п. *вȓста: вȓстȉ* а и *вȓстȃ;* овако и *лȃђа* има *лȃђȉ*, и *млȃда: млȃдȉ.* — Од *клијȅште* има *клијȅштȃ.*

Брȅсква има у другоме падежу мн. *брȅсȃкȃ.*

---

(5) Силно благо, пуно пет *масака* — III 44

(6) И на њој је тридесет *иавашa* — III 68

(7) У пушци је дванаест *сачама* — III 42
И сувише дванаест *сачама* — III 27

(8) Попише нам из бачава пиво,
Поједоше из *нађава* мливо —

(9) Девет *узда* за девет дуката — I 657

Ру̏ка и *но̏га* имају у другоме падежу мн. *ру̏ку̑*, *но̏гу̑*, особито кад се каже за обје руке или ноге, н. п. у човјека; а иначе имају у овоме падежу и *ру̏ка̑*, *но̏га̑*. Овако и од *слу̏га* има *слу̏гу̑* и *слу̏га̑*.

6. У седмоме падежу мн. мјесто *ама* на крају, може се гдјешто у Бачкој и у Сријему чути *а* (= *ах*), н. п. по *ливада*, на *кућа*.

II. Самоставне ријечи женскога рода које се свршују на сугласно слово, добијају у једнини у другоме и у трећему падежу *и*, четврти имају као први, а у петоме добијају *и*, у шестоме *и* или *ју*, у седмоме *и*; у множини пак у првоме падежу добијају *и*, у другоме *и̑*, у трећему *има*, у четвртоме и у петом *и*, у шестоме и у седмом *има*; н. п.

Јед.	1. ствâр	Мн.	1. ствâри
	2. ствâри		2. ствáри̑
	3. ствâри		3. ствáрима
	4. ствâр		4. ствâри
	5. ствâри		5. ствâри
	6. ствâри, ствâрју		6. ствáрима
	7. ствáри		7. ствáрима.

1. Које ријечи пред пошљедњијем словом имају кратко *а* (без акцента), оне у свјема падежима, осим четвртога јед., губе ово *а*, н. п. *ра̑ван: ра̑вни*.

2. Које се ријечи свршују на *о*, у онијех се ово слово у свјема падежима, осим четвртога јед., претвара у *л*, н. п. *ми̑сао: ми̑сли*, *смр̑зао: смр̑зли*, *пре̏ги̑бао: пре̏ги̑бли*, *по̏ги̑бао: по̏ги̑бли*, *на̏зе̑бао: на̏зе̑бли*, *ѝзни̑као: ѝзни̑кли*, *ѝзра̑стао: ѝзра̑сли*. Ријечи које се свршују на *о̑*, не претварају овога слова у *л*, него у *ол*, јер у њих *о̑* стоји мјесто *оо*, н. п. *со̑: со̏ли*.

3. У шестоме падежу јед. кад *ју* дође послије *д* или *т* или *л* или *н*, онда се с онијем *ј* (од *ју*) слије *д* у *ђ*, *т* у *ћ*, *л* у *љ*, *н* у *њ*, н. п. *гла̑д: гла̑ђу*, *смр̏т: смр̏ћу*, *со̑: со̏љу*, *зе̏ле̑н: зе̏ле̑њу*. Кад пред оваковијем *т* или *л* или *н* стоји *с*, и слова се ова с *ј* овако претворе, онда се и оно *с* претвори

у *ш*, н. п. *ма̑ст: ма̑шћу, ми̑сао: ми̑шљу, илӣјесан: илӣјешњу.*

Кад у овоме падежу *ју* дође послије *б* или *в* или *п*, онда се *ј* (од *ју*) претвори у *љ*, н. п. *зо̑б: зо̑бљу, кр̑в: кр̑вљу, ка̑п: ка̑пљу.* Овако би се *ј* и послије *м* претворило у *љ*.

Кад *ју* дође послије *ђ* или *ћ* или *љ*, онда се *ј* са свијем избацује, н. п. *ча̑ђ: ча̑ђу, по̑мо̑ћ: по̑моћу, кр̑ме̑љ: кр̑ме̑лу.* Овако би се *ј* и послије *њ* избацило.

4. *Ко̑ст, ко̀ко̑ш, у̑ш, ва̑ш* имају у другоме падежу мн. двојако: *ко̀сти̑* и *ко̀стију̑, коко̀ши̑* и *коко̀шију̑, у̀ши̑* и *у̀шију̑, ва̀ши̑* и *ва̀шију̑.* Овако имају двојако у другоме падежу мн. и ове двије ријечи *ду̀чи* и *у̀ши*, које само у множини иду међу ове женске ријечи; а тако и *пр̑си; пле̏ћи* има *пле̏ћи̑* и *пле̏ћа̑.*

Ни̑ти има у другоме падежу мн. *ни̑та̑, гу̑сли: гу̑са̑ла̑* (као *гусле*), *ја̑сли: ја̑са̑ла̑* (као *јасле*).

5. У трећему, у шестоме и у седмом падежу множине послије *р* често се *и* од *има* изоставља, н. п. *ства̑рма* мјесто *ства̑рима.*

6. Овамо иду још двије ријечи, које се у првоме падежу јед. свршују на *и*, а то су *кћи̑ (шћи̑)* и *ма̑ти.*

Кћи у свјема падежима претвара ово *и* у *ер*, и мијења се са свијем по правилу, н. п.

Јед.	1. кћи̑	Мн.	1. кћѐри
	2. кћѐри		2. кћѐри̑
	3. кћѐри		3. кћѐрима
	4. кћѐр		4. кћѐри
	5. кћѐри		5. кћѐри
	6. кћѐри, кћѐрју		6. кћѐрима
	7. кћѐри		7. кћѐрима.

И *ма̑ти* претвара у свјема падежима, осим петога јед., ово *и* на *ер*, али се мало друкчије мијења; ево како:

Јед.	1. ма̀ти	Мн.	1. ма̀тере
	2. ма̀терѐ		2. ма̀тѐра̑
	3. ма̀тери		3. ма̀терама

4. мàтêр	4. мàтере
5. мàти	5. мàтере
6. мàтерôм	6. мàтерама
7. мàтери	7. мàтерама.

По некијем крајевима говори се и у првоме падежу јед. *кћêр* мјесто *кћи*, и *мàшêр* мјесто *маши*.

Средњега рода.

Самоставне ријечи средњега рода свршују се у првоме падежу једнине једне на *о* а једне на *е*, у осталоме мијењају се као и оне мушкога рода, само што у четвртоме и у петом падежу једнине имају као и у првоме, и што у множини у првоме, у четвртом и у петоме падежу на крају имају *а*. Али се ријечи ове између себе разликују по томе, што се у једнијех пошљедње слово од првога падежа једнине у осталијем изоставља, а у једнијех се претвара у друга слова.

I. У највише ријечи средњега рода пошљедње се слово од првога падежа јед. изоставља у осталијем падежима осим четвртога и петог, н. п.

Јед.		Мн.	
1. сѐло	пȍље	1. сѐла	пȍља
2. сѐла	пȍља	2. сêла̂	пóља̂
3. сѐлу	пȍљу	3. сѐлима	пȍљима
4. сѐло	пȍље	4. сѐла	пȍља
5. сѐло	пȍље	5. сѐла	пȍља
6. сѐлом	пȍљем	6. сѐлима	пȍљима
7. сѐлу	пȍљу	7. сѐлима	пȍљима.

1. У шестоме падежу јед. имају *ом* оне ријечи које се у првоме свршују на *о*, а које се свршују на *е* оне имају *ем*, н. п. *бȑдо: бȑдом, гвȏжђе: гвȏжђем, јѐло: јѐлом, бȉље: бȉљем, кȍљено: кȍљеном, ȉње: ȉњем, срѐбро: срѐбром, мȍре: мȍрем, пȕто: пȕтом, цвȉјеће: цвȉјећем, лȉце: лȉцем, јȕнȁштво: јȕнȁштвом, кȍсȉште: кȍсȉштем.*

2. Које ријечи пред пошљедњијем словом имају два сугласна слова једно до другога, оне у другоме падежу мн.

добијају *а* међу она два слова, н. п. *ста́бло: стаба́ла̂, сѐдло: седа́ла̂, вѐсло: веса́ла̂, ко̀пље: копа́ља̂, пи̏смо: пи̏са̂ма̂, рѐбро: ре̏ба̂ра̂, ко̀љенце: ко̀љена̂ца̂.* Само кад пред пошљедњијем словом стоји *зд*, *ст* или *шт*, онда се међу два сугласна слова не умеће *а*, н. п. *гнијѐздо : гнијѐзда̂, мје̏сто : мје̂ста, о̀гњи̏ште : о̀гњи̏шта̂.* Ријечи које се свршују на *тво* слабо се у множини говоре, али кад би се често говориле, јамачно би се и у њих у другоме падежу мн. уметнуло *а* између два сугласна слова, н. п. *дру́штво: друшта́ва̂.*

3. Ријечи на *це* у којима је пред *ц* испало *д* или *т*, или се *л* претворило у *о*, у другоме падежу мн. пред *ц* добијају *а* па се онда *д* или *т* поврати, а *о* се опет претвори у *л*, н. п. *пу̏це: пу̏ша̂ца̂, криво̀це: крила́ца̂, гр̏оце: гр̏ла̂ца̂.*

4. *Клу̏пко* има у другоме падежу мн. *клуба́ка̂.*

5. Ријечи *у̏хо* и *о̀ко* мијењају се само у једнини као ове ријечи, а у множини имају *у̏ши*, *о̀чи*, и мијењају се као ријечи женскога рода са сугласнијем словом на крају.

6. По југозападнијем крајевима особито у Хрватској говори се и у ријечима средњега рода у седмоме падежу мн. на крају *ијех* мјесто *има*, н. п. по *селијех*, по *брдијех*, на *колијех*. Овако се гдјешто и у Бачкој по западноме говору говори *и*, н. п. по *сели*, по *брди*, на *коли*.

II. Пошљедње се слово у свјема падежима осим четвртога и петога јед. претвара или у *ен* или у *еш* или у *ес*.

1. У *ен* претвара се *е* у ријечима које пред овијем *е* имају *м* и не показују човјека нити каке животиње, н. п. *бре̏ме*, *ви̏ме*, *вријѐме*, *и̏ме*, *пле̏ме*, *ра̏ме*, *сје̏ме*, *тје̏ме*, *шље̏ме*. Ове се ријечи мијењају овако, н. п.

Јед.	1. плѐме	Мн.	1. племѐна
	2. плѐмена		2. племе́на̂
	3. плѐмену		3. племѐнима
	4. плѐме		4. племѐна
	5. плѐме		5. племѐна
	6. плѐменом		6. племѐнима
	7. плѐмену		7. племѐнима.

Мјесто *раме* по јужнијем крајевима говори се и *рамо*, пак се *о* претвара у *ен*.

2. У *еш* претвара се *е*

а) у свјема ријечима које значе што живо, н. п. *ждрй-јебе*, *чеља́де*, *шиљéже*, *пйле*, *ѐме*, *блйзне*, *јѐгње*, *јѐре*, *прâсе*, *дијѐте*, *ѐнуче*, *шйше*;

б) у неколико (највише туђијех) ријечи које значе каку ствар без живота, као: *бѐре*, *гдѐце*, *грне*, *дѐбе*, *дѐгме*, *и́се*, *јапѐнце*, *клѐмте*, *клѐпче*, *па́рче*, *полова́че*, *силѐмбе*, *ша́не*, *шѐкне*, *ћѐбе*, *ћима́не*, *ћо́ше*, *шйше*, *шкѐмбе*.

Од овијех ријечи само се ове друге (под *б*) говоре у множини, а оне прве (под *а*) немају праве множине, него их у множини замјењују друге ријечи. Ове се ријечи мијењају овако, н. п.

Јед.	1. тѐле	та́не	Мн.	1. —	танѐта
	2. тѐлета	та́нета		2. —	танéтâ
	3. тѐлету	та́нету		3. —	танѐтима
	4. тѐле	та́не		4. —	танѐта
	5. тѐле	та́не		5. —	танѐта
	6. тѐлетом	та́нетом		6. —	танѐтима
	1. тѐлету	та́нету		7. —	танѐтима.

Које ријечи значе што живо, њих у множини замјењују или ријечи мушкога рода, н. п. *шѐоци (шѐлâца)*, *јѐгâњци*, *прâсци*, *јѐрићи*, *ћѐурићи*, *гѐушчићи* итд., или ријечи женскога рода на *ад*, које се овако мијењају:

1. тѐлâд
2. тѐлâди
3. тѐлâди, тела́дма
4. тѐлâд
5. тѐлâди
6. тела́дма
7. тела́дма.

Овдје је седми и шести падеж а и трећи онај на *ма* од множине, остали су пак од једнине, н. п. *од ше шелади*, *шијем шеладма*, *шој шелади*, *шу шелад*.

У ријечи *ја́је* може се у јед. *е* и претворити у *еш*, н. н.

јàјеша, *јàјешу*, али се у множини не претвара, н. п. *јаја*, *јајима*, а и у једнини говори се и без претварања, н. п. нашао би длаку у *јáју*. Тако се исто и у ријечи *ўже* може *е* претворити, а може се и само изоставити, н. п. *ўжа* и *ўжеша*.

У ријечи *дрво* претвара се у једнини *о* у *еш*, н. п. од *дрвеша* до *дрвеша*, ударио га *дрвешом;* у множини пак кад значи посјечено дрво за ватру или за грађу (das holz, lignum), онда се мијења као *село*, н. п. сад су *дрва* скупа; — а иначе претвара се *о* у *еш*.

У ријечи *исѐшо* може се *о* у мијењању и само избацити, а може се и у *еш* претворити.

3. У *ес* претвара се *о* у ријечима *нѐбо*, *чȕдо*, *шȉјело*, и то само у множини, н. п.

Јед.	1. нѐбо	Мн.	1. небѐса
	2. нѐба		2. небéсâ
	3. нѐбу		3. небѐсима
	4. нѐбо		4. небѐса
	5. нѐбо		5. небѐса
	6. нѐбом		6. небѐсима
	7. нѐбу		7. небѐсима.

Од *шијело* у множини може се мјесто *шјелѐса* чути и *шȉјела*.

ПРИДЈЕВИ.

(имена прилагателна, adjectiva)

Придјеви су двојаки: *прости* и *одређени*. Прости су они који само показују какова је она ствар којој су придјенути, н. п. боља је хаљина *ширòка* него *ȕска;* одређени пак показују не само какова је, него и која управо, н. п. камо она *шȉрокâ* хаљина?

Придјеви и прости и одређени имају сватри рода.

I. Прости се у мушкоме роду свршују једни на сугласно слово а једни на *о*, н. п. *сȉт*, *вѐсео;* који се на *о* свршују, у онијех се ово слово у женскоме и у средњему роду претвара у *л*, а тако и у мушкоме у свјема падежима

гдје није оно на крају. Од мушкога рода постаје женски кад се на крају дода *а*, н. п. *сȉш-а*, *вѐсел-а;* а средњи, кад се дода *о* или *е: о* се додаје онима који се свршују на *б*, *в*, *г*, *д*, *з*, *к*, *л*, *м*, *н*, *о*, *п*, *р*, *с*, *ш*, осталима пак додаје се *е*, н. п. *сȉш-о*, *вѐсел-о*, *шу̏ђ-е*, *вру̏ћ-е*.

Многи придјеви који у мушкоме роду у првом падежу јед. пред пошљедњијем словом имају *а*, избацују ово *а* кад им се год дометне како самогласно слово. Такови су придјеви ови:

а) Сви који се свршују на *ак* или на *ар* или на *ан*, а на овијем слоговима немају никака акцента, н. п. *вȉшак: вȉшка*, *ȕшар: ȕшра*, *јȁсан: јȁсна*. Има неколико придјева који се свршују на овако *ан*, па опет овога *а* не избацују; ево их: *бȍлан*, *вȍљан*, *вȍштан*, *зȅљан*, *зȅмљан*, *злȍхран*, *знȍјан*, *клȅчан*, *кȍжан*, *кȍштан*, *лȁган*, *лȍјан*, *лу̏чан*, *мȅкан*, *мȅсан*, *млȁђан*, *нȁкан*, *нȍвчан*, *нȅзнан*, *пȉјан*, *пȍган*, *пријȅшран*, *прȍстран*, *рȁжан*, *рȍжан*, *сȁнан*, *сȉћан*, *сњȅжан*, *срчан*, *шȁнан*, *тјȅштан*, *ȕзан*, *хлȁђан*, *чȍхан*, *шȁјчан*. У *бȍлан* и *вȍљан* може се *а* и изоставити, н. п. *бȍлана* и *бȍна* (= *болна*), *вȍљанȉ* (10) и *вȍљнȉ* (11).

б) Који се свршују на *ао*, на *ал* и на *аљ*, н. п. *нȁгао: нȁгла*, *зȁо: злȁ*, *шȍпал: шȍпила*, *шу̏паљ: шу̏пља*.

в) Ова два: *мр̏шав (мр̏шав)*, и *сȁв*.

У многијех простијех придјева мијењају се акценти у женскоме и у средњему роду, а и у мушкоме у свјема падежима гдје се домеће што. Ево како и то бива:

1. Сви придјеви од једнога слога са ̂, мијењају ̂ на ′, н. п. *блȁг : блȁга*, *жȉв : жȉва*, *сȕх : су́ха*, *шврд: шврда*. Овамо иду и они придјеви који само у јужноме говору имају два слога са ̏ на првоме, а у осталијема један са ̂; овакови придјеви у јужноме говору губе ̏ с првога слога, па на другоме добијају ̀, н. п. *блȉјед* (= блȅд): *блȉједа*, *лȉјен:*

---

(10) *Вољани* Боже!

(11) За здравље свакога јунака брата Ришћанина *вољнога* и *невољнога*!

лијѐна, *лȉјеп*: *лијѐпа*, *нȉјем*: *нијѐма*, *сȉјед*: *сијѐда*, *слȉјеп*: *слијѐпа*. Овамо још иде неколико придјева од два слога на *о*, у којијех је *о* постало од *л* (и тако два слога мјесто једнога), те се за то промијенило ̑ на ̏, н. п. *гњȉо* (мјесто *гњȉл*): *гњȉла*, *бȉо*: *бијѐла*, *цȉо*: *цијѐла*.

У придјевима *бôс* и *гô* (мјесто *гоо*, а ово опет мјесто *гол*) мијења се ̑ на ̀: *бȍса*, *гȍла*.

2. У свјема придјевима од два слога на *ен* и на *ок*, и од три на *ео*, са ̀ на првоме слогу, прелази овај акценат с првога слога на други, н. п. *зѐлен*: *зелѐна*, *мȁвен*: *мавѐна*, *мȁлен*: *малѐна*, *пȍштен*: *пештѐна*, *рȕмен*: *румѐна*, *свȉлен*: *свилѐна*, *стȕден*: *студѐна*, *цȑвен*: *црвѐна*, *шȁрен*: *шарѐна*, *вȉсок*: *висȍка*, *дȕбок*: *дубȍка*, *шȉрок*: *ширȍка*, *дѐбео*: *дебѐла*. Овако и од *гȍлем* има *голѐма*, *голѐмо*.

3. У ријечи *дȍбар* промјењује се ̏ на ̀: *дȍбра*, *дȍбро*.

4. Придјеви од два слога са ̀ на првоме и с ̑ на другоме, губе ове акценте и мјесто њих добијају на другоме слогу ′, н. п *вȁљȃн*: *ваљáна*, *ȉмȕ̑ћ*: *имȕ́ћа*, *мȍгȕ̑ћ*: *могȕ́ћа*. Овамо иду оваки придјеви од четири слога који се свршују на *ао* и *а* избацују а *о* претварају у *л*, н. п. *ȍкрȕ̑гао*: *окрȕ́гла*, *пȍдмȕ̑као*: *подмȕ́кла*.

Прости придјеви мијењају се овако, н. п.

	А. мушк.	*женск.*	*средњ.*
Јед. 1.	жȕ̑т,	жȕ́т-а,	жȕ́т-о,
2.	жȕ́т-а, -ôга, -ôг,	жȕ́т-ê,	*као у мушк.*
3.	жȕ́т-у, -ôме, -ôму, -ôм,	жȕ́т-ôј,	„ „
4.	жȕ́т-а, -ôга, -ôг,	жȕ́т-у,	жȕ́т-о,
5.	—	—	—
6.	жȕ́т-ȋм, -ијем,	жȕ́т-ôм,	*као у мушк.*
7.	жȕ́т-у, -ôме, -ôму, -ôм,	жȕ́т-ôј,	„ „
Мн. 1.	жȕ́т-и,	жȕ́т-е,	жȕ́т-а,
2.	жȕ́т-ȋх, -ијех,	} *за сватри рода*,	
3.	жȕ́т-ȋм, -ȋма, -ијем, -ијема,		
4.	жȕ́т-е,	жȕ́т-е,	жȕ́т-а,
5.	—	—	—
6.	жȕ́т-ȋм, -ȋма, -ијем, -ијема,	} *за сватри рода.*	
7.	жȕ́т-ȋм, -ȋма, -ијем, -ијема,		

	Б. мушк.	*женск.*	*средњ.*
Јед. 1.	врȕћ,	врȕ-ћ-а,	врȕ-ће,
2.	врȕ-ћ-а, -ега, -ег,	врȕ-ћ-е,	*као у мушк.*
3.	врȕ-ћ-у, -ему, -ем,	врȕ-ћ-ој,	„ „
4.	врȕ-ћ-а, -ега, -ег,	врȕ-ћ-у,	врȕ-ћ-е,
5.	—	—	—
6.	врȕ-ћ-им, -ијем,	врȕ-ћ-ом,	*као у мушк.*
7.	врȕ-ћ-у, -ему, -ем,	врȕ-ћ-ој,	„ „
Мн. 1.	врȕ-ћ-и,	врȕ-ћ-е,	врȕ-ћ-а,
2.	врȕ-ћ-их, -ијех,	*за свашри рода,*	
3.	врȕ-ћ-им, -има, -ијем, -ијема,		
4.	врȕ-ћ-е,	врȕ-ћ-е,	врȕ-ћ-а,
5.	—	—	—
6.	врȕ-ћ-им, -има, -ијем, -ијема,	*за свашри рода.*	
7.	врȕ-ћ-им, -има, -ијем, -ијема,		

Као *жуш* мијењају се они прости придјеви који у средњему роду имају на крају *о*, а као *вруће* они који имају *е*.

II. Прости придјеви постају одређени кад се у мушкоме роду дода на крају *и*, у женскоме пак и у средњему кад се над пошљедње слово *(а, о* или *е)* метне ˆ, н. п. *нȍв, нȍва, нȍво: нȍви, нȍва, нȍво.*

Који придјеви прости избацују *а*, од онијех и одређени избацују га у свјема падежима, н. п. *хȉшар, хȉшра, хȉшро: хȉшри, хȉшра, хȉшро.*

Који придјеви прости мијењају акценте, од онијех одређени имају у сватри рода и у свјема падежима онаке акценте као што има прости у првоме падежу јед. мушкога рода, н. п. *жȉв, жȉва, жȉво: жȉви, жȉва, жȉво; лȉјеп, лијѐпа, лијѐпо: лȉјепи, лȉјепа, лȉјепо;* тако *гњȉо* (гдје *ио* стоји мјесто *ил*), *гњȉла, гњȉло: гњȉли, гњȉла, гњȉло;* тако *бȉо* (гдје *ио* стоји мјесто *ијел*), *бијѐла, бијѐло: бȉјели, бȉјела, бȉјело;* тако *вȉсок, висȍка, висȍко: вȉсоки, вȉсока, вȉсоко; свȉлен, свилѐна, свилѐно: свȉлени, свȉлена, свȉлено;* тако *дȍбар, дȍбра, дȍбро: дȍбри, дȍбра, дȍбро;* тако *ȉмȕћ, имȕћа, имȕће: ȉмȕћи, ȉмȕћа, ȉмȕће; ȍкрȕгао, окрȕгла, окрȕгло: ȍкрȕгли, ȍкрȕгла, ȍкрȕгло.* Од *го, гола,*

гȍло има *гȍлӣ*, *гȍлâ*, *гȍлȏ*; од *ȍран*, *ȍрна*, *ȍрно* има *ȍрнӣ*, *ȍрнâ*, *ȍрнȏ*.

Многи прости придјеви који акцента нигдје не мијењају, кад постану одређени мијењају га у сватри рода и у свијема падежима. Такови су:

а) Сви прости од два слога с ′ на првоме, који *а* из другога слога избацују; од овијех одређени имају на првоме слогу ̑ мјесто ′, н. п. *кра́шак*, *кра́шка*, *кра́шко*: *кра̑шкӣ*, *кра̑шкâ*, *кра̑шкȏ*; *ра́ван*, *ра́вна*, *ра́вно*: *ра̑внӣ*, *ра̑внâ*, *ра̑внȏ*; *хра́бар*, *хра́бра*, *хра́бро*: *хра̑брӣ*, *хра̑брâ*, *хра̑брȏ*. Овако иде и неколико придјева од три слога (по јужноме говору) са ̀ на другоме, као: *бијѐсан* (=*бе́сан*), *бијѐсна*, *бијѐсно*: *бȉјеснӣ* (= *бе̑снӣ*), *бȉјеснâ*, *бȉјеснȏ*; такови су још: *вијѐдан*, *ијѐсан*, *ијѐдак*, *смијѐшан*, *шијѐсан*, *шијѐзан*.

б) Прости придјеви од три слога с ̀ на другоме, који *а* из пошљедњега слога избацују; од овијех одређени имају на првоме слогу ′ и на другоме ̑, н. п. *могу́ћан*, *могу́ћна*, *могу́ћно*: *мȍгȕћнӣ*, *мȍгȕћнâ*, *мȍгȕћнȏ*; *иму́ћан*, *иму́ћна*, *иму́ћно*: *ȉмȕћнӣ*, *ȉмȕћнâ*, *ȉмȕћнȏ*; *шану́шан*, *шану́шна*, *шану́шно*: *ша̑нȕшнӣ*, *ша̑нȕшнâ*, *ша̑нȕшнȏ*.

в) Прости од три слога с ̀ на другоме, који *а* из пошљедњега слога избацују; од овијех одређени с другога слога губе ̀ и добијају га на првоме, н. п. *ијавѐшан*, *ијавѐшна*, *ијавѐшно*: *ија̀вешнӣ*, *ија̀вешнâ*, *ија̀вешнȏ*; *дуга̀чак*, *дуга̀чка*, *дуга̀чко*: *дȕгачкӣ*, *дȕгачкâ*, *дȕгачкȏ*.

Од некијех одређенијех придјева има двојако, као: *вȉшкӣ* и *вȉшкӣ*, *вȍденӣ* и *водѐнӣ*, *гвȍзденӣ* и *гвоздѐнӣ*, *гла̑шкӣ* и *гла̑шкӣ*, *дȕгӣ* и *дȕгӣ*, *жȉшкӣ* и *жȉшкӣ*, *зе̑мљанӣ* и *земљанӣ*, *кȍшшанӣ* и *кошшанӣ*, *кра̑шкӣ* и *кра̑шкӣ*, *крȕпнӣ* и *крȕпнӣ*, *ле̑денӣ* и *ледѐнӣ*, *ма̑сленӣ* и *маслѐнӣ*, *ме̑кӣ* и *мѐкӣ*, *мȕ̑ркӣ* и *мȕ̀ркӣ*, *мȕ̑рснӣ* и *мȕ̀рснӣ*, *нȍвчанӣ* и *новча̀нӣ*, *ȍблӣ* и *ȍблӣ*, *ија̑шкӣ* и *ија̀шкӣ*, *ȉзнӣ* и *ȉзнӣ*, *ȉснӣ* и *ȉснӣ*, *ра̑жанӣ* и *ража̀нӣ*, *ре̑шкӣ* и *рѐшкӣ*, *све̑шӣ* и *све̑шӣ*, *сȉшнӣ* и *сȉшнӣ*, *сла̑шкӣ* и *сла̑шкӣ*, *сњȅжани* и *сњежа̀нӣ*, *стȕ̑рвнӣ* и *стȕ̀рвнӣ*, *стра̑шнӣ* и *стра̀шнӣ*, *ша̑нкӣ* и *ша̀нкӣ*, *ȕскӣ* и *ȕскӣ*, *че̑стӣ* и *чѐстӣ*, *чȍханӣ* и *чоха̀нӣ*.

Од *вѐш* (*вѐгд* или *вѐшах*) има *вѐшӣ* (*вѐгдӣ* или *вѐшхӣ*), од *зло* има *злӣ*, од *стар* има *старӣ*.

Одређени се придјеви мало друкчије мијењају од простијех, ево како:

	А. мушк.	*женск.*	*средњ.*
Јед. 1.	жу̑т-ӣ,	жу̑т-а̑,	жу̑т-о̑,
2.	жу̑т-о̑га, -о̑г,	жу̑т-е̑,	*као у мушк.*
3.	жу̑т-о̑ме, -о̑му, -о̑м,	жу̑т-о̑ј,	„ „
4.	жу̑т-о̑га, -о̑г,	жу̑т-у̑,	жу̑т-о̑,
5.	жу̑т-ӣ,	жу̑т-а̑,	жу̑т-о̑,
6.	жу̑т-ӣм, -ијем,	жу̑т-о̑м,	*као у мушк.*
7.	жу̑т-о̑ме, -о̑му, -о̑м,	жу̑т-о̑ј,	„ „
Мн. 1.	жу̑т-ӣ,	жу̑т-е̑,	жу̑т-а̑,
2.	жу̑т-ӣх, -ијех,	*за свашри рода,*	
3.	жу̑т-ӣм, -ӣма, -ијем, -ијема,		
4.	жу̑т-е̑,	жу̑т-е̑,	жу̑т-а̑,
5.	жу̑т-ӣ,	жу̑т-е̑,	жу̑т-а̑,
6.	жу̑т-ӣм, -ӣма, -ијем, -ијема,	*за свашри рода.*	
7.	жу̑т-ӣм, -ӣма, -ијем, -ијема,		

	Б. мушк.	*женск.*	*средњ.*
Јед. 1.	вру̑ћ-ӣ,	вру̑ћ-а̑,	вру̑ћ-е̑,
2.	вру̑ћ-е̑га, -е̑г,	вру̑ћ-е̑,	*као у мушк.*
3.	вру̑ћ-е̑му, -е̑м,	вру̑ћ-о̑ј,	„ „
4.	вру̑ћ-е̑га, -е̑г,	вру̑ћ-у̑,	вру̑ћ-е̑,
5.	вру̑ћ-ӣ,	вру̑ћ-а̑,	вру̑ћ-е̑,
6.	вру̑ћ-ӣм, -ијем,	вру̑ћ-о̑м,	*као у мушк.*
7.	вру̑ћ-е̑му, -е̑м,	вру̑ћ-о̑ј,	„ „
Мн. 1.	вру̑ћ-ӣ,	вру̑ћ-е̑,	вру̑ћ-а̑,
2.	вру̑ћ-ӣх, -ијех,	*за свашри рода,*	
3.	вру̑ћ-ӣм, -ӣма, -ијем, -ијема,		
4.	вру̑ћ-е̑,	вру̑ћ-е̑,	вру̑ћ-а̑,
5.	вру̑ћ-ӣ,	вру̑ћ-е̑,	вру̑ћ-а̑,
6.	вру̑ћ-ӣм, -ӣма, -ијем, -ијема,	*за свашри рода.*	
7.	вру̑ћ-ӣм, -ӣма, -ијем, -ијема,		

Као *жути* мијењају се сви одређени придјеви који у средњему роду имају на крају *о*, а као *вруће* они који имају *е*.

Са̏в, сва̏, све̏ мијења се овако:

		мушк.	*женск.*	*средњ.*
Јед.	1.	са̏в,	св-а̀,	св-е̏,
	2.	св-ѐга,	св-ê,	св-ѐга,
	3.	св-ѐму,	св-ôј,	св-ѐму,
	4.	св-ѐга,	св-ȳ,	св-е̏,
	5.	са̏в,	св-а̀,	св-е̏,
	6.	св-ȉјем, -ȉм,	св-ôм,	св-ȉјем, -ȉм,
	7.	св-ѐму,	св-ôј,	св-ѐму,
Мн.	1.	св-ȉ,	св-е̏,	св-а̀,
	2.	св-ȉјех, -и́јȳ, -ȉх,		*за свашри рода,*
	3.	св-ȉјем, -ȉјема, -јѐма, -ȉм, -и́ма,		
	4.	св-е̏,	св-е̏,	св-а̀,
	5.	св-ȉ,	св-е̏,	св-а̀,
	6.	св-ȉјем, -ȉјема, -јѐма, -ȉм, -и́ма,		*за свашри рода.*
	7.	св-ȉјем, -ȉјема, -јѐма, -ȉм, -и́ма,		

Мјесто *са̏в* говори се и *ва̏с*, али гдје се год *а* изоставља, опет *с* долази пред *в*.

И прости и одређени придјеви кад се придјену ријечи која не показује човјека нити каке животиње, имају у мушкоме роду четврти падеж јед. као први.

Прости придјеви немају петога падежа, већ ако у пјесмама или онако у обичај узетијем ријечима, н. п. немој *добар* човјече! прођи се *добар* човјече!

И у придјева у седмоме падежу мн. на крају мјесто *ијем*, *ијема*, *им*, *има*, гдјешто се може чути и *ијех* (по јужноме говору, а по западноме *их*), н. п. у градовијех *приморскијех*, по *околнијех* селијех, на *сеоскијех* воловијех, итд.

Поређење.

(comparatio adjectivorum)

Придјеви се (за други ред, gradus comparativus) на три начина пореде: једнима се додаје *јȋ*, једнима *шȋ*, а једнима *ијȋ*.

1. *јȋ* добијају, и то

а) уз пошљедње слово ови придјеви: *бȉјел (бȉо), блâг, блȉјед, брȕ, врȕћ, глȕх, грк, гȕст, драг, жȉв, жȕш, крȉв, крȕш, лȕд, љȕш, млâд, млâк, рȉђ, сȉјед, скȕп, сȕх, шврд, шȕп, ȕд, чрн, чврст, чȉст, дȕг, мрк, тȉх, бијȅсан, гȍрак, лȁсан, тијȅсан;* између овијех придјева који у мијешању избацују *а*, они га и у поређењу избацују;

б) избацивши пошљедња два слова: *вȉсок, дȅбео, дȕбок, тȉрок, жȉдак, жȉтак, крȁтак, плȉтак, ријȅдак, тȅжак, глȁдак, жȅсток, мрзак, нȉзак, слȁдак, тȁнак, ȕзак.*

У овоме поређењу сви се акценти промењују на ̏, а кад пред *ји* дође *б*, *в* или *п*, онда се *ј* (од *ји*) претвара у *љ*, н. п. *дȕбок: дȕбљȉ, жȉв: жȉвљȉ, скȕп: скȕпљȉ;* — а кад предањ дође *ж*, *ђ*, *ћ* или *р*, онда се *ј* избацује, н. п. *тȅжак: тȅжȉ, рȉђ: рȉђȉ, врȕћ: врȕћȉ, тȉрок: тȉрȉ;* — кад пак дође *г*, *д*, *з*, *к*, *л*, *н*, *с*, *т* или *х* предањ, онда се *ј* са *г* и са *з* прељева у *ж*, н. п. *драг: дражȉ, ȕзак: ȕжȉ,* — са *д* у *ђ*, н. п. *слȁдак : слȁђȉ, млâд : млâђȉ, блȉјед: блȅђȉ,* — са *к* у *ч*, н. п. *јâк : јâчȉ,* — са *л* у *љ*, н. п. *бȉјел: бјȅљȉ,* — са *н* у *њ*, н. п. *чрн : чрњȉ, тијȅсан: тјȅшњȉ,* — са *с* и са *х* у *ш*, н. п. *вȉсок: вȉшȉ, тȉх : тȉшȉ,* — са *т* у *ћ*, н. п. *крȕт: крȕћȉ, крȁтак: крȁћȉ, гȕст : гȕшћȉ.*

2. *шȉ* добијају ова три придјева : *лȁк, лȉјет, мȅк: лȁкшȉ, љȅшшȉ, мȅкшȉ.* У *лијет* промјењује се акценат као у онијех првијех.

3. *ијȉ* добијају сви остали придјеви који се могу поредити, и то послије пошљедњега слова, и избацивши пред њим *а* ако га у мијењању избацују. И у њих се акценат промјењује : имали они каке му драго акценте и гдје му драго, у поређењу имају сви само ̀ на првоме слогу пред *ији*, н. п. *слâван: слȁвнијȉ, крȕпан: крȕпнијȉ, стȁр: стȁријȉ, хȉтар: хȉтријȉ, бȍгат: богȁтијȉ, пȁмешан: памȅшнијȉ, пȍбожан : побȍжнијȉ, зȁдовȍљан : задовȍљнијȉ, рȁзȕман: разȕмнијȉ* итд.

Од *дȕбар* има *бȍљȉ*, од *зȁо: гȍрȉ*, од *вȅлики: вȅћȉ*, од *мâлȉ: мȁњȉ.*

Мјесто *дȕжȉ* говори се по гдјекојијем крајевима и *дȕљȉ*,

мјесто *лȁкшӣ: лȁгльӣ;* а по југоисточнијем крајевима може се чути и *здрȁвшӣ* мјесто *здрȁвијӣ*, и *слȁбшӣ* мјесто *слȁбијӣ*, и *рђавшӣ* мјесто *рђȁвијӣ*.

Кад се пред овако упоређене придјеве метне *нај*, онда постаје трећи ред поређења (gradus superlativus), н. п. *млȁђӣ: нȁјмлађӣ* итд.

И у другоме и у трећему реду кад се послѣдње *ӣ* промијени на *â*, постаје женски род, а кад се промијени на *ê*, средњи, н. п. *млȁђӣ, млȁђâ, млȁђê*.

И у другоме и у трећему реду упоређени придјеви мијењају се као одређени који у средњему роду имају *е*.

БРОЈЕВИ.

(имена числителна, numeralia)

Сви се бројеви могу раздијелити на двоје: једни показују *колико*, и могу се назвати *прости*, а други показују *који* на реду, и могу се назвати *редни*, н. п.

	прости:	*редни:*
1	јѐдан, јѐдна, јѐдно,	пр̑в-ӣ, -â, -ô,
2	два̑, двӣје, два̑,	дру̏г-ӣ, -â, -ô,
3	трӣ,	трѐћ-ӣ, -â, -ê,
4	чѐтири,	чѐтвр̑т-ӣ, -â, -ô,
5	пêт,	пêт-ӣ, -â, -ô,
6	шêст,	шêст-ӣ, -â, -ô,
7	сѐдам,	сêдм-ӣ, -â, -ô,
8	ȍсам,	ôсм-ӣ, -â, -ô,
9	дѐвêт,	дѐвêт-ӣ, -â, -ô,
10	дѐсêт,	дѐсêт-ӣ, -â, -ô,
11	једȁнаест,	једȁнаест-ӣ, -â, -ô,
12	два̀наест,	два̀наест-ӣ, -â, -ô,
13	три̏наест,	три̏наест-ӣ, -â, -ô,
14	четр̀наест,	четр̀наест-ӣ, -â, -ô,
15	пѐтнаест,	пѐтнаест-ӣ, -â, -ô,
16	шѐснаест,	шѐснаест-ӣ, -â, -ô,
17	седȁмнаест,	седȁмнаест-ӣ, -â, -ô,

18	осàмнаест,	осáмнаест-ӣ, -â, -ô,
19	девѐтнаест,	девѐтнаест-ӣ, -â, -ô,
20	двáдесêт (двáдест, двàест),	двáдесêт-ӣ (двáдест-ӣ, двàест-ӣ), -â, -ô,
21	двáдесêт и један, итд.	двáдесêт први, итд.
30	трѝдесêт (трѝдест, трѝест),	трѝдесêт-ӣ (трѝдест-ӣ, трѝест-ӣ), -â, -ô,
40	четрдѐсêт, (четрѐъест),	четрдѐсêт-ӣ (четрѐъест-ӣ), -â, -ô,
50	педѐсêт,	педѐсêт-ӣ, -â, -ô,
60	шездѐсêт (шéсêт),	шездѐсêт-ӣ (шéсêт-ӣ), -â -ô,
70	седамдѐсêт,	седамдѐсêт-ӣ, -â, -ô,
80	осамдѐсêт,	осамдѐсêт-ӣ, -â, -ô,
90	деведѐсêт,	деведѐсêт-ӣ, -â, -ô,
100	стô (стȍтина),	—
101	стô и један, итд.	стô првӣ итд.
200	двјѐста (двѝје стȍтине),	—
		—
300	трѝста (трӣ стȍтине),	—
400	чѐтири стȍтине,	—
500	пêт стȍтӣнâ, итд.	—
1000	хѝљада (тѝсућа),	—
2000	двѝје хѝљаде,	—
3000	трӣ хѝљаде,	—
4000	чѐтири хѝљаде,	—
5000	пêт хѝљâдâ,	—
10000	дѐсет хѝљâдâ, итд.	—
100000	стô хѝљâдâ,	—
1000000	хѝљада хѝљâдâ,	—

Редни бројеви мијењају се са свијем као одређени придјеви.

И *јѐдан*, *јѐдна*, *јѐдно* мијења се у сватри рода као одређени придјев, и то и у множини.

Од *двâ* мијења се само женско *двије*, тако се и *трӣ* а и *чѐтири* мијења само за женски род, и ево како:

1. двӣје,	трӣ,	чѐтири,
2. двӣјӯ,	трӣјӯ,	четирӣјӯ,
3. двјѐма, двӣма,	трӣма,	чѐтирма,
4. двӣје,	трӣ,	чѐтири,
5. двӣје,	трӣ,	чѐтири,
6. двјѐма, двӣма,	трӣма,	чѐтирма,
7. двјѐма, двӣма,	трӣма,	чѐтирма.

Кад уз ова три броја у женскоме роду стоји самоставна ријеч или придјев, онда самоставна ријеч и придјев долазе у множину и бројеви се ови с њима слажу у падежу, н. п. *двјѐма жѐнама; трӣ Срѝске вѐ̏воде.* Али то бива само онда кад ове ријечи стоје без предлога, а кад предлог уза њих стоји, онда се бројеви ови не мијењају, него самоставне ријечи и придјеви имају особити падеж, који је у ријечи женскога рода са свијем онаки какав је први мн., и у томе падежу стоје, био предлог каки му драго, н. п. тражио сам га *у̏ трӣ ку̏ће; ко̏д двије сѐстре* иде неопран; раздвојише се *на̏ двије стране;* стоји *на̏ двије но̏ге;*

Преко *трӣ во̏де студѐне* —
Преко *трӣ го̏ре зелѐне.*

У мушкоме и у средњему роду ова се три броја не мијењају никако кад се не говори за људе ни за животиње, него за друге ствари, и онда самоставне ријечи и придјеви имају опет особити падеж на *а*, који је у самоставнијех ријечи једнак са другијем пад. јед., а у придјева са другијем јед. од простијех (онијем на само *а*), н. п. *два̂ вѐлика ра̏ста, три висо̏ка бр̏да, код она два̂ ра̏ста;* видио сам га *међу она два̂ бр̏да;* био сам *на̏ два̂ мје̏ста;* били су се *око два̂ вѐлика гра̂да;* прођоше *кроз трӣ Срѝска сѐла;* итд.

Овако се у мушкоме роду говори и за људе и за животиње кад уз ове ријечи стоји предлог, н. п. *оре на̏ два̂ во̏ла; ко̏д трӣ ко̏ња* иде пјешице; *са чѐтири си̏на* оде на војску, итд.

Али кад предлога нема онда се за мушки род мјесто *два, три, четири,* узимају самоставне ријечи *двоји̏ца, трои̏ца, четвори̏ца (четвѐрица)*, па се само ове ријечи мије-

њају, а оно о чему је говор стоји у другоме падежу мн., н. п. *два̂ јуна́ка: двојице јуна́ка̂; тројици добријех јуна́ка̂;* подај оној *двојици во̏ло̂ва̂* нека лижу соли, итд.

У средњему роду кад је говор о људима или о животињама, бројеви *два*, *три*, *четири*, слабо се и говоре, него се говори *дво̏је*, *тро̏је*, *че̏творо*, које се овако мијења:

1.	дво̏је,	тро̏је,	че̏творо,
2.	дво́га,	тро́га,	четво́рга,
3.	дво́ма, дво́ме,	тро́ма, тро́ме,	четво́рма, четво́рме,
4.	дво̏је,	тро̏је,	че̏творо,
5.	дво̏је,	тро̏је,	че̏творо,
6.	дво́ма,	тро́ма,	четво́рма,
7.	дво́ма, дво́ме,	тро́ма, тро́ме,	четво́рма, четво́рме.

Кад уз ове бројеве дође самоставна ријеч или придјев, онда се само бројеви склањају, а самоставна ријеч с придјевом стоји у другоме пад. мн. (а какова је множина у ријечи средњега рода које значе што младо живо, казано је напријед), н. п. *дво̏је дје̏це̂*, *дво́га дје̏це̂*, *дво́ма дје̏це̂*, *тро̏је че̏ла̂ди*, *че̏творо пи̏ли̂ћа̂*, итд. Али и то бива готово само онда кад ове ријечи стоје без предлога, а кад дође предлог, онда се ни бројеви не склањају, н. п. отишао *с двоје дјеце;* оставио кућу *на двоје нејаке дјеце.*

Од *двоје*, *троје*, *четворо*, има и множина за сватри рода: *дво̏ји*, *дво̏је*, *дво̏ја*, *тро̏ји*, *тро̏је*, *тро̏ја*, *че̏твори*, *че̏творе*, *че̏твора*, и склања се као у придјева. Ова се множина говори а) за оне ријечи које се само у множини говоре, н. п. *дво̏је ви̏ле*, *тро̏ја вра́та*, *тро̏ја ко̏ла*, *че̏творе га̏ће*, итд. б) за оне које се говоре и у једнини, али значе такове ствари које обично иду по двије или по више у једно (и тако њих више као једно цијело чине), н. п. *дво̏ји ди̏анци; тро̏је це̏ве̏ље*, *дво̏је ча̏рапе*, *че̏творе рука̀вице*, *дво̏је пу̏шке* (јер се по двије за пасом носе), *дво̏ји сва̏тови* (*двоји сватови* данас прођоше кроз село);

Тро̏ја ре̏бра једна сврх другијех —

Тако се пјева и *тро̏ји ја̏ди.*

Ови бројеви *двоје*, *троје*, *четворо* говоре се и за не-

колика чељадета различнога рода, н. п. *нас двоје* (може бити једно мушко а једно женско), *нама трома* (може бити човјек, жена и дијете).

Остали бројеви *пет*, *шест* итд. не мијењају се никако (осим *стотина*, *хиљада*), него ријечи мушкога и женскога рода, а и средњега само бездушне, уз које они стоје показујући колико их је, долазе у други падеж мн., н. п. *пêт јунáкâ*, *шêст жéнâ*, *дѐсет сêлâ*, итд.; а кад се овако бројећи дође на бројеве сложене са *један*, *два*, *три*, *четири*, онда се с њима оне ријечи слажу као с *један*, *два*, *три*, *четири*, н. п. *двадесет и један човјек*, *двадесет и једна жена*, *двадесет и једно село*, *двадесет и два човјека*, *двадесет и двије жене*, *двадесет и два села*, итд.

Кад се за мушке ријечи мјесто *два*, *три*, *четири* говори *двојица*, *тројица*, *четворица (четверица)*, онда се и мјесто *пет*, *шест* итд. говори *петорица*, *шесторица* — *десеторица*, а тако би се могло и даље казати, н. п. *дванаесторица*, *двадесеторица*, итд. до *стотина* (12).

Кад се за ријечи средњега рода мјесто *два*, *три*, *четири* говори *двоје*, *троје*, *четворо (четверо)*, онда се и мјесто *пет*, *шест* итд. говори *петоро*, *шесторо* — *једанаесторо*, *двадесеторо*, *двадесет и једно*, и тако мјесто свију бројева осим *стотине* и *хиљаде* (13). Ови се сви бројеви мијењају као *четворо*.

Као *два*, *двије*, *два*, мијења се *ѐба*, *ѐбје*, *ѐба*, и *ѐбадвâ*, *ѐбадвије*, *ѐбадвâ*, а као *двоје* мијења се *ѐбоје* или *ѐбадвоје*.

Мјесто *једанаест*, *дванаест* итд. говори се гдјешто по јужнијем крајевима и *једнонаест*, *двојенаест*, а мјесто *дванаесторо*, *тринаесторо*: *двојенаесторо*, *тројенаесторо*.

Не ће бити с горега овдје да се напомене још неколико ријечи:

---

(12) У свјема овијем ријечима на крају мјесто *орица* говори се и *ерица*.

(13) У свјема овијем бројевима на крају мјесто *оро* говори се и *еро*.

1. *jèднôм*, *двâш*, *трûш;* ове ријечи показују *колико пуша*, и мјесто њих говори се и *jедàн пȳш*, *двáпȳш* (или *двá пȳша*), *трúпȳш* (или *трú пȳша*), и тако се каже *четирûпȳш* (или *чèтири пȳша*), а с осталијем бројевима свјема други падеж мн. од *пуш*, н. п. *пêш пȳшâ*, *шêсш пȳшâ* (14);

2. *првôм*, *дрȳгôм*, *трèћôм*, *чèтвртôм*, *пêтôм*, *шêстôм*, *сêдмôм*, итд. од свију реднијех бројева са *ом* мјесто *и;* ове ријечи показују *који пуш*, те се и мјесто њих говори *првû пȳш*, *дрȳгû пȳш* итд.;

3. *двојѝнôм*, *тројѝнôм;* ове ријечи показују *колико пуша више;*

4. *нѐколико*, *нѐколика;* кад се хоће овијем ријечима да покаже да није више од четири, онда се за мушки и средњи род рече *нѐколика*, а за женски *нѐколике*, које се ни једно не мијења, него с другијем ријечима слаже се као *два*, *двије*, н. п. *нѐколика чȍвјека*, *нѐколика дјѐшета*, *нѐколике жѐне;* а кад се хоће да покаже да је више од четири, онда се каже за сватри рода *нѐколико*, које се опет не мијења, него се с другијем ријечима слаже као *пеш* и већи бројеви, н. п. *нѐколико љȳдû*, *јáјâ*, *жéнâ*.

ЗАМЈЕНИЦЕ.

(местоименија, pronomina)

Замјенице су двојаке: једне су *чисше*, а друге *помијешане*.

I. Чисте замјенице показују само лице граматичко. Такове су

1. за прво лице: *ја*,
2. за друго лице: *ти*,
3. за треће лице
   а) познато: *он*, *она*, *оно*,

---

(14) Напоменуто је да се у војводству говори и *пȳшû* мјесто *пȳшâ*.

б) непознато: *ко* (или *тко*), *што* (или *шта*),
4. за свако лице: *себе.*

Замјенице првога и другога лица мијењају се овако:

Јед.	1.	ја̂,	ти̂,
	2.	мѐне, ме,	тѐбе, те,
	3.	мѐни (мѐне), ми,	тѐби (тѐбе), ти,
	4.	мѐне, ме,	тѐбе, те,
	5.	—	ти̂,
	6.	мнôм,	тȍбôм,
	7.	мѐни,	тѐби,
Мн.	1.	ми̂,	ви̂,
	2.	нâс,	вâс,
	3.	нȁма, нам,	вȁма, вам,
	4.	нâс,	вâс,
	5.	—	ви̂,
	6.	нȁма,	вȁма,
	7.	нȁма,	вȁма.

Замјеница трећега познатога лица мијења се овако:

Јед.	1.	ôн (ȍн),	ȍна,	ȍно,
	2.	њѐга, га,	њê, је,	њѐга, га,
	3.	њѐму, му,	њȍј, јој,	њѐму, му,
	4.	њѐга (њга, њ), га,	њȳ, је,	њѐга (њга, њ), га,
	5.	—	—	—
	6.	њи̂м, њи́ме,	њôм, њо́ме,	њи̂м, њи́ме,
	7.	њѐму,	њȍј,	њѐму,
Мн.	1.	ȍни,	ȍне,	ȍна,
	2.	њи̂х, их,		
	3.	њȉма, им,		
	4.	њи̂х, их,		*за сватри рода.*
	5.	—		
	6.	њȉма,		
	7.	њȉма,		

Замјенице трећега непознатог лица мијењају се само у једнини, и то овако:

1. кȍ (ткȍ),	штȍ (штȁ),
2. кȍга,	чѐга (штȁ),
3. кȍме, кȍму,	чѐму,
4. кȍга,	штȍ (штȁ),
5. —	—
6. кȋм, кȋме,	чȋм, чȋме,
7. кȍме, кȍму.	чѐму, чем.

Замјеница свакога лица мијења се овако (и за једнину и за множину):

1. —
2. сѐбе,
3. сѐби (сѐбе),
4. сѐбе, се,
5. —
6. сȍбȍм,
7. сѐби.

Ове замјенице у гдјекојијем падежима имају двојако, као: *мене* и *ме*, *шебе* и *ше*, *њега* и *га*, *ње* и *је*, *себе* и *се*, *мени* и *ми*, *шеби* и *ши*, *њему* и *му*, *њој* и *јој*, *њу* и *је*, *нама* и *нам*, *вама* и *вам*, *њима* и *им*, *њих* и *их*. Прво (пуније) говори се: 1) кад је сила говора на замјеници, н. п. ја сам *шеби* дао, а не *њему; шебе* су звали, а не *мене;* дао сам и *шеби* и *њему;* 2) послије предлога, н. п. *од мене*, *од ње*, *к шеби*, *к њој*, *к њему*, *к нама*, *к њима*, *по њих*, *под њих* итд.; само се у четвртом падежу јед. од првога и другога лица и од *себе* говори оно мање *(ме*, *ше*, *се)* и послије предлога, и онда предлог ако се свршује на сугласно слово, добија на крају *а*, н. п. *у ме*, *у ше*, *у се*, *за ме*, *за ше*, *за се*, *преда ме*, *преда ше*, *преда се* итд. У осталијем догађајима говори се свагда ово мање, и оно нигда не може стајати у почетку, н. п. боји *ме* се; бојим *ше* се; не боји *га* се; подај *му;* питао сам *га;* звао сам *их*.

Од трећега познатога лица онај четврти падеж јед. *њ*, *њга*, говори се само с предлозима и с њима се саставља у једну ријеч, и онда предлог који се свршује на сугласно

слово добија на крају *а*, н. п. *за̂ањ*, *за́ања*, *ȳањ*, *ȳ́ања*, *прѐда̂ањ*, *прѐда̂ања* итд.

Мјесто трећега падежа мн. *нам* и *вам* гдјешто се говори и *ни*, *ви*, а мјесто четвртога *нас*, *вас* говори се и *не*, *ве*:

Што *ве* храним тридесет година —
Тамо су *ни* наши господари —
Силни коњи да *не* савијају —

Замјеница *себе* говори се кад се год радња о којој је говор повраћа на онога који ради, био он прво лице или друго или треће, и био у једнини или у множини, н. п. ја чувам *себе*, ти чуваш *себе*, он чува *себе*, ми чувамо *себе*, ви чувате *себе*, они чувају *себе* итд.

II. Помијешане замјенице осим граматичкога лица показују још нешто. Такове су

1. Које показују да што припада

а) једноме првом лицу: *мо̂ј*, *мо̀ја*, *мо̀је*,

б) множини првијех лица: *на̀ш*, *на̀ша*, *на̀ше*,

в) једноме другом лицу: *шво̂ј*, *шво̀ја*, *шво̀је*,

г) множини другијех лица: *ва̀ш*, *ва̀ша*, *ва̀ше*,

д) једноме трећему лицу познатоме, и то

аа) мушкога или средњега рода: *њѐгов*, *њѐгова*, *њѐгово*,

бб) женскога рода: *њѐн (њѐзин)*, *њѐна (њѐзина)*, *њѐно (њѐзино)*,

ђ) множини трећијех лица познатијех којега му драго рода: *њѝхов*, *њѝхова*, *њѝхово*, или *њѝхан (њѝн)*, *њѝхна (њѝна)*, *њѝхно (њѝно)*,

е) трећему непознатом лицу: *чѝј*, *чѝја*, *чѝје*,

ж) ономе лицу чија је у говору радња (subjectum), било оно прво или друго или треће, и стајало у једнини или у множини: *сво̂ј*, *сво̀ја*, *сво̀је*.

2. Које показују да је што на реду ближе

а) првоме лицу: *во̀а̂ј*, *во̀а̂*, *во̀о̂*,

б) другоме лицу: *ша̂ј*, *ша̂*, *шо̂*,

в) трећему лицу познатоме: *о̀на̂ј*, *о̀на̂*, *о̀но̂*,

г) трећему лицу непознатоме: *кòјӣ*, *кòјâ*, *кòјê*.

3. Које показују да што наликује на штогод што је близу

а) првога лица: *овàкӣ*, *овàкâ*, *овàкô*, или *овàковӣ*, *овàковâ*, *овàковô*,

б) другога лица: *шàкӣ*, *шàкâ*, *шàкô*, или *шàковӣ*, *шàковâ*, *шàковô*,

в) трећега познатог лица: *онàкӣ*, *онàкâ*, *онàкô*, или *онàковӣ*, *онàковâ*, *онàковô*,

г) трећега непознатог лица: *кàкӣ*, *кàкâ*, *кàкô*, или *кàковӣ*, *кàковâ*, *кàковô* итд.

4. Које показују величину (у једнини, а у множини и величину) и множину која је близу

а) првога лица: *оволѝкӣ*, *оволѝкâ*, *оволѝкô*,

б) другога лица: *толѝкӣ*, *толѝкâ*, *толѝкô*,

в) трећега познатог лица: *онолѝкӣ*, *â*, *ô*,

г) трећега непознатог лица: *колѝкӣ*, *â*, *ô*.

Између помијешанијех замјеница само су оне под 1. и 2. управо замјенице; а остале су с другијем помислима тако помијешане, да би боље било међу замјенице и не бројити их.

Замјенице *мој*, *твој*, *свој* мијењају се овако, н. п.

Јед.	1. мôј,	мòј-а,	мòј-е,	
	2. мòј-ега, -ег, мôга, мôг,	мòј-ê,	*као у мушк.*	
	3. мòј-ему, -ем, мôме, мôм,	мòј-ôј,	„ „	
	4. мòј-ега, -ег, мôга, мôг,	мòј-у,	мòј-е,	
	5. мôј,	мòј-а,	мòј-е,	
	6. мòј-им, -ијем,	мòј-ôм,	*као у мушк.*	
	7. мòј-ему, -ем, мôме, мôм,	мòј-ôј,	„ „	
Мн.	1. мòј-и	мòј-е,	мòј-а,	
	2. мòј-ӣх, -ијех,	*за сватри рода,*		
	3. мòј-им, -има, -ијем, -ијема,			
	4. мòј-е,	мòј-е,	мòј-а,	
	5. мòј-и,	мòј-е,	мòј-а,	
	6. мòј-им, -има, -ијем, -ијема,	*за сватри рода.*		
	7. мòј-им, -има, -ијем, -ијема,			

Мјесто *мо̀јега*, *мо̀јег*, *мо̀јему*, *мо̀јем*, *мо̀јим*, *мо̀јима*, говори се и *мо̀ја̂га*, *мо̀ја̂г*, *мо̀ја̂му*, *мо̀ја̂м*, *мо̀ја̂м*, *мо̀ја̂ма*.

Овако се мијења и *који* избацујући *и*.

Наш, *ваш* и *чиј* (или *чији*) мијењају се као одређени придјеви који се у средњему роду свршују на *е*.

Његов, *њезин* (или *њен*), *њихов* и *њин* (или *њихан*, *њихна*, *њихно*) мијењају се као прости придјеви који се у средњему роду свршују на *о*.

Свој говори се онако као и *себе*, н. п. ја чувам *своје*, ти чуваш *своје*, он чува *своје*, ми чувамо *своје*, ви чувате *своје*, они чувају *своје* итд.

Овај, *тај* и *онај* мијењају се као одређени придјеви који се у средњему роду свршују на *о*, избацујући у мијењању пошљедња два слова, н. п. *ов-ај*, *ов-ога* итд. Мјесто *овај* и *онај* говори се и *ови*, *они*, а мјесто *тај* у Црној се гори говори *та* (и у мушкоме роду).

И остале помијешане замјенице мијењају се као придјеви.

Међу помијешане замјенице иде још неколико сложенијех ријечи, које су начињене од замјеница непознатога лица чистијех и помијешанијех, и од другијех ријечи и слогова, по којима се у значењу разликују. Оваке се замјенице мијењају као оне од којијех су начињене, н. п. *не̏ко (не̏шко)*, *ни̏ко (ни̏шко)*, *сва̏ко (сва̏шко)*, *ко̀год*, *сва̏к*, *којеко̀*, мијењају се као *ко*; *не̏што*, *ни̏шта*, *сва̏шта*, *којѐшта*, *гдјѐшто*, *што̀год* — као *што*; *не̏чи̂ј*, *ни̏чи̂ј*, *сва̏чи̂ј* — као *чиј*; *гдјѐкоји* као *који*. *Неки* и *сваки* мијењају се као одређени придјеви.

Кад пред овакове замјенице сложене са *ни* дође предлог, онда се *ни* одвоји, пак се иза њега уметне предлог, н. п. *ни за што*, *ни у чему*, *ни у чије* итд. Али кад оваке замјенице не показују само башење (илити одрицање), него више штогод самостално, онда се не растављају, н. п. Од *ништа* ништа бити не може. Овако се може рећи н. п. и *за којешта* (т. ј. за малу ствар) и *које за што* (т. ј. за више различнијех ствари).

Замјенице непознатога лица највише се говоре кад се пита, н. п. *ко* је? *што* је? *кога* тражиш? за *што? чије* је то? итд. Али се говоре и онда кад се хоће с онијем о чему се говори још што (кака мисао) да скопча, н. п. Види онај *који* ведри и облачи; *Ко* зло чини, нек се добру не нада; *Кога* Бог милује онога и кара; *Чим* се нов суд напуни на оно увијек удара; *Чија* је крава оног и теле. У овоме другом догађају мјесто *који*, *која*, *које* највише се говори *што*, и ово се *што* онда не мијења, него кад треба и падеж (други осим првога) да се покаже, онда се уза *што* узимају потребни падежи од замјенице трећега познатог лица, н. п. човјек, *што* је био у нас; подај оним људима, *што* стоје на пољу; жена, *што* смо *је* видјели; човјек, *што* смо *код њега* ноћили; дијете, *што* смо *га* данас видјели; човјек, *што* смо дошли *с њим;* књига, *што* се *из ње* учи; перо, *што* се *њим* пише; итд. Кад се не говори за чељад ни за животињу, него за друге ствари, онда се за четврти и шести падеж, кад стоје без предлога, може рећи и само *што* не додајући замјенице трећега познатог лица, н. п. нож, *што* смо данас купили; добра је она пушка, *што* си ми поклонио; лопата, *што* се жито виј е; брус, *што* се бритва оштри, итд.

ГЛАГОЛИ.

(verba)

У глагола осим броја а у некијем промјенама и рода, треба још знати *начине* (modi), *времена* (tempora) и *лица* (personae).

Начина су управо три: 1) *неодређени* (infinitivus), н. п. *чу́ваши;* 2) *одређени* (indicativus), у који иду сва времена; 3) *заповједни* (imperativus), н. п. *чу̂вај;* међу начине може се још узети 4) *глаголски прилог садашњега времена* (gerundium praesentis), н. п. *чу́вајући;* 5) *глаголски прилог пређашњега времена* (gerundium praeteriti), н. п. *чу́-*

вâвши; 6) *први глаголски придјев* (participium praeteriti activi), н. п. *чу̏вао* (15); 7) *други глаголски придјев* (part. praet. passivi), н. п. *чу̏ван.*

Времена Српски глаголи имају шест: 1) *садашње* (praesens), н. п. *мо̀лӣм;* 2) *пређашње прво* (aoristum), н. п. *мо̀лих;* 3) *пређашње друго* (imperfectum), н. п. *мо̀љâх;* 4) *сложено пређашње прво* (perfectum), н. п. *мо̀лио сам;* 5) *сложено пређашње друго* (plusquamperfectum), н. п. *бӣо сам мо̀лио;* 6) *будуће* (futurum), н. п. јâ *ћу мо̀лиши.* Ова пошљедња три времена јесу сложена, за то ће се о њима казати послије на свршетку.

Лица имају три, и зову се *прво* (ја), *друго* (ти), и *треће* (он, она, оно). Заповједни начин у једнини нема првога лица, а трећега ни у једнини ни у множини, него се описује као што ће се послије на свршетку поменути.

У овијем промјенама ваља знати она слова од којијех оне постају; овакова се слова могу назвати *наставци.* За неодређени начин има наставак *ши* (н. п. *ӣ̏-ши*), а за заповједни *и* (н. п. *ӣлѐш-и*), које се у некијех глагола претвара у *ј* (н. п. *чу-ј*). За глаголски прилог сад. вр. има наставак *ћи*, од којега се *н* са словом *е*, које предањ дође, прељева у *у* (н. п. *чуј-у-ћи*, мјесто *чуј-ен-ћи*), а са *и* у *е* (н. п. *вид-е-ћи* мјесто *вид-ин-ћи*). За глаголски прилог пређ. вр. има наставак *вши* или и само *в* (н. п. *ӣ̏са̂-вши* или *ӣ̏са̂-в*). За први глаголски придјев има наставак *л*, које се у мушкоме роду, стојећи на крају само, претвара у *о* (н. п. *ӣ̏са-о*, *ӣ̏са-л-а*). За други глаголски придјев има у једнијех глагола наставак *н*, а у једнијех *ш* (н. п. *ӣ̏са-н*, *ӣ̏чê-ш*). — За вријеме пређашње прво и друго има наставак *х*, које се у другоме и у трећему лицу јед. у првоме пређ. вр. избацује (н. п. ја *чу̏-х*, ти *чу̏*), а у другоме пре-

---

(15) Ово се највише узима за састављање пређашњијех сложенијех времена, али се говори и само кад се коме што жели, или се заклиње, н. п. жив *био!* Бог ти добро *дао!* тако не *ходио* за туђим очима!

твара у *ш* (н. п. ја *чӯјâ-х*, ти *чӯјâ-ш-е*); у множини пак у првоме и у другоме лицу у обадва времена претвара се у *с* (*чӯ-с-мо*, *чӯ-с-ше*, *чӯјâ-с-мо*, *чӯјâ-с-ше*), а у трећему лицу мн. у првоме пређ. вр. у *ш* (н. п. *чӯ-ш-е*). — За лица имају ови наставци, и то у једнини за прво *м* (н. п. *ӣшê-м*), за друго *ш* (н. п. *ӣшê-ш*), за треће *ш*, које се сачувало још само у *јесш* (од *јесам*), а остали су га глаголи сви изгубили (н. п. *ӣшê*); у множини за прво лице *мо* (н. п. *ӣшê-мо*), за друго *ше* (н. п. *ӣшê-ше*), за треће *н*, које се са самогласнијем словом које предањ дође, прељева у друго самогласно, и то са *е* у *у* (н. п. *ӣш-ӯ* мјесто *ӣш-ен*), а с *и* у *е* (н. п. *мȍл-ê* мјесто *мол-ин*), а кашто се и само претвара у *у* (н. п. *ӣȅк-ӯ* мјесто *ӣек-н*). Ови наставци којијема се лица граде, могу се особито назвати *лични*. Они свагда стоје послије другијех. Пређашње вријеме и прво и друго у једнини немају личнога наставка, а тако ни начин заповједни.

Оно од глагола на што се ови наставци настављају може се назвати *основа;* али наставци не стоје свагда управо до основе, него се често умећу друга слова, која као држе наставке за основу, и могу се назвати *умеци*. Овакови је уметак у другоме пређ. вр. између наставка *х* и основе *ија* (н. п. *кӯн-ијâ-х*), од којега је у некијех глагола остало само *ја* (н. п. *чӯ-јâ-х*), а у некијех и само *а* (н. п. *швȍр-â-х*). Овакови је уметак у другоме и трећему лицу јед. истога времена оно *е* на крају (*швȍрâш-е*), које је негда држало лични наставак за наставак *х* (претворени у *ш*), па послије лични наставак отпао а уметак се још одржао. Осим свију уметака најзнатнији су они у неодређеноме начину између наставка *ши* и основе; такови су *ну* (н. п. *диг-ну-ши*), *је* (н. п. *вид-је-ши*), *и* (н. п. *мол-и-ши*), *а* (н. п. *пис-а-ши*), *ова* или *ева* и *ива* (н. п. *шрг-ова-ши*, *вој-ева-ши*, *запис-ива-ши*); ови се умеци могу назвати *врсни*, јер се по њима глаголи дијеле на шест врста. Остали ће се умеци поменути на својему мјесту.

Глаголи *свршени* (perfectiva) немају другога пређ. вр.,

ни глаголскога прилога садашњега вр.; а глаголи свршени зову се они који показују да оно што значе од једном бива, н. п. *даши*, *рећи*, *мешнуши*, *доћи*, *уздахнуши*, *умријеши*, *записаши*, *закопаши* итд. Садашњијем временом овијех глагола не може се одговорити на питање *шта ради?* као што се може одговорити свјема осталијем глаголима; него се њихово садашње вријеме говори понајвише у приповиједању и са ријечима *ако*, *кад*, *да*, н. п. *дођем* к њему, па *пођем* да га *пољубим* у руку. — *Несвршени* (imperfectiva) глаголи зову се они којима оно што значе једнако траје, н. п. *даваши*, *говориши*, *мешаши*, *долазиши*, *уздисаши*, *умираши*, *писаши*, *записиваши*, *копаши*, *закопаваши* итд.

Глаголи *средњи* (neutra) немају другога глаголског придјева; а тако се зову они глаголи којијема оно што значе не прелази ни на што друго, п. п. *спиваши*, *ићи*, *боловаши*, *венуши*, *зеленеши*, *жушјеши* итд. — Глаголи пак којима оно што значе прелази на што, које понајвише стоји у четвртоме падежу, могу се назвати *прелазни* (activa), н. п. *писаши* књигу, *сјећи* дрва, *носиши* воду, итд.

Неки су глаголи и свршени и несвршени, а неки и средњи и прелазни, тако је н. п. *вйдјеши* и свршени и несвршени и средњи и прелазни.

Прва врста.

У ову врсту иду они глаголи који немају врснога уметка. Они се опет раздјељују на шест раздјела.

Први раздио.

Овамо иду они глаголи којима се основа свршује на *д* или на *ш*. У њих се у неодређеноме начину пред наставком *ши* пошљедње слово од основе претвара у *с*, н. п. *прес-ши* од основе *пред*, *плес-ши* од *плеш*. Ови глаголи у садашњему вр. и у глаголскоме прилогу сад. вр. и у другоме глаголском придјеву имају између основе и наставака уметак *е*;

у првоме пређашњему вр. имају уметак *о*, које претворивши се у *е* стоји и у другоме и у трећему лицу, ако је наставака у тијем лицима и нестало; у другоме пак пређашњему времену *ија;* а у глаголскоме прилогу пређ. вр. *а.* У првоме глаголском придјеву избацује се од основе пошљедње слово

Неодређ. плѐс-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	плѐт-ê-м	—
	2.	плѐт-ê-ш	плѐт-и
	3.	плѐт-ê	—
Мн.	1.	плет-é-мо	плѐт и-мо
	2.	плет-é-те	плѐт-и-те
	3.	плѐт-ŷ	—
		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	плѐт-о-х	плѐт-ијâ-х
	2.	плѐт-е	плѐт-ијâ-ш-е
	3.	плѐт-е	плѐт-ијâ-ш-е
Мн.	1.	плѐт-о-с-мо	плѐт-ијâ-с-мо
	2.	плѐт-о-с-те	плѐт-ијâ-с-те
	3.	плѐт-о-ш-е	плѐт-ијâ-х-у

Глаг. прил. сад. вр. плѐт-ŷћи

Глаг. прил. пређ. вр. плѐт-â-в(ши)

I. глаг. прид. плѐ-о, плѐ-л-а, плѐ-л-о

II. глаг. прид. плѐт-е-н, плет-ѐ-н-а, плет-ѐ-н-о.

Глаголи овога раздјела у којијех се основа свршује

1. на *д*, јесу ови: *бо̀с-ши*, *грѐс-ши*, *јѐс-ши*, *кла̏с-ши*, *кра̏с-ши*, *ма̏с-ши*, *прѐс-ши*, *сјѐс-ши*, са својима сложенима (н. п. *у-бо̀с-ши*, *ŷ-крас-ши* итд.), и *довѐс-ши*, *завѐс-ши* и остали овако сложени од основе *вед.*

2. на *ш*, јесу ови: *ме́с-ши*, *мѐс-ши*, *плѐс-ши*, *ра́с-ши*, *срѐс-ши*, са својима сложенима.

Глагол *јѐс-ши* има у садашњему вр. двојако: по правилу: *јѐд-ê-м*, и избацивши од основе пошљедње слово и уметак: *јê-м* или по јужноме говору и *ѝје-м*, *ѝје-ш*, *ѝје*, *ѝје-мо*, *ѝје-те*, *ѝјѝ;* у II. пређ. вр. нема уметка *ија*, него само *ја*, од којега се *ј* с пошљедњијем словом од основе

прељева у *ђ*: *јѐђ-а̂-х*, *јѐђ а̂-ш-е* итд. ([16]); у I. глаг. прид. има и *јѐо* и (по јужноме горору) *ѝо*, *јѐла*, *јѐло*: *ѝзио*, *ѝзјели* итд.; у заповједноме нач. говори се у Црној гори и *јѐђи* мјесто *јѐди*.

Па̀с-ши у садашњему вр. између основе и уметка *е* узима још *н*: *па̀д-н-е̂-м*, а тако и у глаг. прил. пређ. вр. мјесто уметка *а* има *ну* (по другој врсти): *па̀д-ну̂-в(ши)*.

У глагола *ра́с-ши* основа је *расш*, од које кад се пошљедње слово у неодређеноме начину пред *ши* претвори у *с*, дођу два *с* једно до другога *(расс-ши)*, пак се онда једно изостави. У овога се глагола у I. глаг. прид. не изоставља пошљедње слово од основе, него се између ње и наставка умеће *а*: *ра̂сш-а-о*, и ово се *а* како иза наставка дође које самогласно слово, избацује, а онда се избацује и *ш* од основе по познатоме правилу: *ра́с-л-а*, *ра́с-л-о*, *ра́с-л-и* итд.

Срѐс-ши има у сад. вр. *срѐш-е̂-м* и *срѐш-н-е̂-м*, а у I. глаг. прид. говори се по јужноме говору и *срѝо (срѐла)*.

Од *грѐс-ши* у садашњему вр. може се чути и *грѐм* мјесто *гре́д-е̂м*.

У глагола овога раздјела у II. пређ. вр. мјесто уметка *ија* може се чути и само *а̂*: *плѐш-а̂-х*, *плѐш-а̂-ш-е* итд., али је *ија* много старије.

Други раздио.

Овамо иду они глаголи којима се основа свршује на *з* или на *с*. У њих се у неодређеноме начину пред наставком *ши* претвара *з* у *с*, н. п. *грис-ши* од основе *гриз*. Ови глаголи у I. глаг. прид. између основе и наставка имају *а*, које се у женскоме и у средњему роду избацују, а и у мушкоме

([16]) Истина, у својој граматици пред рјечником (стр. LXXI) године 1818 Вук вели да *јести* у овоме времену има само *једах*, а тако и Милаковић у својој 1838 (стр. 173), али сад, н. п. у Новоме завјету Мат. XXVI, 21, Вук пише *јеђах*. Ја својијем ушима од народа нијесам чуо ни једно ни друго.

како се још које самогласно дода. У осталијем промјенама имају онаке уметке као и глаголи првога раздјела.

Неодређ. вéс-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	вéз-ê-м	—
	2.	вéз-ê-ш	вéз-и
	3.	вéз-ê	—
Мн.	1.	вéз-ê-мо	вéз-и-мо
	2.	вéз-ê-те	вéз-и-те
	3.	вéз-ŷ	—

		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	вéз-о-х	вéз-ијâ-х
	2.	вêз-е	вéз-ијâ-ш-е
	3.	вêз-е	вéз-ијâ-ш-е
Мн.	1.	вéз-о-с-мо	вéз-ијâ-с-мо
	2.	вéз-о-с-те	вéз-ијâ-с-те
	3.	вéз-о-ш-е	вéз-ијâ-х-у

Глаг. прил. сад. вр. вéз-ŷћи

Глаг. прил. пређ. вр. вéз-â-в(ши)

I. глаг. прид. вêз-а-о, вéз-л-а, вéз-л-о

II. глаг. прид. вéз-е-н, вéз-е-н-а, вéз-е-н-о.

Глаголи овога раздјела у којијех се основа свршује

1. на *з*, јесу ови: *вéс-ши*, *грȉс-ши*, *мȕс-ши*, са својима сложенима (н. п. *на-вéс-ши*, *зȁ-грис-ши* итд.), по том *на-вѐс-ши*, *у-вѐс-ши* и остали овако сложени од основе *вез*, по том *ȕ-љес-ши* са осталијема овако сложенијем од основе *љез* (по јужноме говору), *раз-вȓс-ши* са осталијем овако сложенијем од основе *врз* (н. п. *у-вȓс-ши*, *на-вȓс-ши се*).

2. на *с*, јесу ови: *ишс-ши*, *шрéс-ши* са својима сложенима. Овамо иде и *дȍ-није-ши*, *ȕ-није-ши* са свјема осталима овако сложенима од основе *нес* (17); у њих се у неодређеноме начину и у I. глаг. прид. пошљедње слово од

(17) Просто (не сложено) налази се само у једној пјесми по источноме говору:

Млада нева воду *нела* —

основе *нес* избацује, пак се *е* (од основе) претвара у *ије* (по јужноме говору), које се опет у мушкоме роду I. глаг. прид. пред *о* претвара у *и* (по познатијем правилима). Овако се *с* изоставити и *е* у *ије* претворити може и у I. пређ. вр. у првоме лицу јед. и у сватри лица мн., а такођер и у II. глаг. прид., у којему онда мјесто наставка *н* и уметка *е* стоји само наставак *ш;* али се у овијем промјенама говори и по правилу са цијелом основом. По томе глаголи сложени од основе *нес* мијењају се овако:

Неодређ.		до̀-није-ти (18)	
Садашњ.		до-нѐс-ê-м.	
I. пређ.	Јед. 1.	до-нѐс-о-х	или до̀-није-х
	2.	до̀-нес-е	
	3.	до̀-нес-е	
	Мн. 1.	до-нѐс-о-с-мо	или до̀-није-с-мо
	2.	до-нѐс-о-с-те	или до̀-није-с-те
	3.	до-нѐс-о-ш-е	или до̀-није-ш-е.
Заповјед.		до-нѐс-и.	
Глаг. прил. пређ. вр.		до-нѐс-â-в(ши)	
I. глаг. прид.		до̀-ни-о (19), до̀-није-л-а	
II. глаг. прид.		до-нѐс-е-н или до̀-није-т.	

И у овоме раздјелу у II. пређашњ. вр. мјесто уметка *ија* може се чути и само *â: шре́с-â-х* мјесто *шре́с-ија̂-х*.

Трећи раздио.

Овамо иду глаголи којима се основа свршује на *б* или на *п* или на *в*. Ови глаголи у неодређеноме начину између основе и наставка добијају лакшега изговора ради *с*, пред којијем се *б* од основе претвара (по познатоме правилу) у *п*, н. п. *греп-с-ши* од основе *греб*. У осталијем промјенама имају онаке уметке као и они другога раздјела.

---

(18) Вук у својој граматици пред рјечником на страни LXIV вели: „може бити да би ко рекао и *донести*."

(19) У пјесмама има и *до-нес-а-о*.

Неодређ. грѐп-с-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	грѐб-ê-м	—
	2.	грѐб-ê-ш	грѐб-и
	3.	грѐб-ê	—
Мн.	1.	греб-é-мо	грѐб-и-мо
	2.	греб-é-те	грѐб-и-те
	3.	грѐб-ȳ	—

		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	грѐб-о-х	грѐб-ија̂-х
	2.	грѐб-е	грѐб-ија̂-ш-е
	3.	грѐб-е	грѐб-ија̂-ш-е
Мн.	1.	грѐб-о-с-мо	грѐб-ија̂-с-мо
	2.	грѐб-о-с-те	грѐб-ија̂-с-те
	3.	грѐб-о-ш-е	грѐб-ија̂-х-у

Глаг. прил. сад. вр. грѐб-ȳћи
Глаг. прил. пређ. вр. грѐб-а̂-в(ши)
I. глаг. прид. грѐб-а-о, грѐб-л-а, грѐб-л-о
II. глаг. прид. грѐб-е-н, греб-ѐ-н-а, греб-ѐ-н-о.

Глаголи овога раздјела у којијех се основа свршује

1. на *б*, јесу ови: *грѐп-с-ти*, *дȕп-с-ти*, *зѐп-с-ти*, *скȕп-с-ти*, са својима сложенима, и *по-грѐп-с-ти*.

2. на *п*, јесу ови: *стѐп-с-ти се*, *цр̏п-с-ти*, са својима сложенима.

3. на *в*, јесу ови: *жȉв-с-ти*, *иљѐ-ти (ѐиљети)*; први се говори само у једноме крају народа нашега мјесто *живјети* (по трећој врсти), а у другога у неодређеноме начину не умеће се *с* лакшега изговора ради, него се изоставља пошљедње слово од основе, а у садашњему вр. има *илијѐв-ê-м*; али се и мјесто њега говори и *илијевити* (по четвртој врсти).

И у овијех глагола у II. пређашњ. вр. мјесто уметка *ија* може се чути и само *а̂*: *грѐб-а̂-х* мјесто *греб-ија-х*.

Четврти раздио.

Овамо иду глаголи којима се основа свршује на *г* или на *к* или на *х*. У њих се у неодређеноме начину *ш* од наставка са пошљедњијем словом од основе претвара у *ћ*, н. п. *жећи* од основе *жег*, *пећи* од *пек*, *вријећи* од *врх*. У осталијем промјенама имају ови глаголи онаке уметке као и они другога раздјела, само у трећему лицу мн. садашњега вр. немају уметка, него се само *н* претвара у *у* (20). Пред умецима *е* и *и* претварају се пошљедња слова од основе, и то пред *е* претвара се *г* у *ж*, *к* у *ч*, *х* у *ш*, а пред *и* претвара се *г* у *з*, *к* у *ц*, *х* у *с*.

Неодређ. пѐћи

		Садашњ.	*Заповијед.*
Јед.	1.	пѐч-ê-м	—
	2.	пѐч-ê-ш	пѐц-и
	3.	пѐч-ê	—
Мн.	1.	печ-е́-мо	пѐц-и-мо
	2.	печ-е́-те	пѐц-и-те
	3.	пѐк-ȳ	—

		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	пѐк-о-х	пѐц-ијâ-х
	2.	пѐч-е	пѐц-ијâ-ш-е
	3.	пѐч-е	пѐц-ијâ-ш-е
Мн.	1.	пѐк-о-с-мо	пѐц-ијâ-с-мо
	2.	пѐк-о-с-те	пѐц-ијâ-с-те
	3.	пѐк-о-ш-е	пѐц-ијâ-х-у

Глаг. прил. сад. вр. пѐк-ȳ-ћи
Глаг. прил. пређ. вр. пѐк-â-в(ши)
I. глаг. прид. пѐк-а-о, пѐк-л-а, пѐк-л-о
II. глаг. прид. пѐч-е-н, печ-ѐ-н-а, печ-ѐ-н-о.

Глаголи овога раздјела у којијех се основа свршује

---

(20) Formenlehre der altslovenischen sprache von Fr. Miklosich (Wien 1850), § 21.

1. на *г*, јесу ови: *жѐћи*, *лѐћи*, *лѐћи*, *стрѝћи*, са својима сложенима.

2. на *к*, јесу ови: *вýћи*, *пѐћи*, *рѐћи*, *сјѐћи*, *шѐћи*, *шýћи*, са својима сложенима, као *обýћи*, *преобýћи*, *испѐћи* итд.

3. на *х*, само *вријѐћи* и сложено *овријѐћи;* овај глагол само у неодређеноме начину има послије *р* у основи *ије* (по јужноме говору, а по источноме *е* ([21]), по западноме пак *и*), а у осталијем промјенама има чисту основу *(врх)*, и (колико сам за сад могао разабрати) у II. пређ. вр. мјесто уметка *ија* има само *â*, пред којијем се *х* од основе претвара у *ш: вр́ш-â-х* мјесто *вр́с-ија̂-х.*

Лѐћи (од *лег*) осим правилнога садашњег времена *лѐж-ê-м*, има још једно по другој врсти узимљући између основе и уметка још *н: лѐг-н-ê-м.* Овако се и од *рѐћи* гдјешто може чути и *рѐк-н-ê-м* мјесто *рѐч-ê-м.*

У глагола и овога раздјела у II. пређ. вр. мјесто уметка *ија* може се чути и само *â*, пред којијем се *г* претвара у *ж*, а *к* у *ч*, н. п. *жѐж-â-х* мјесто *жѐз-ија̂-х*, *шѐч-â-х* мјесто *шѐц-ија̂-х.*

Као што је од основе *нес* постало *до-није-ши*, на онај се исти начин и од основе *рек* у Дубровнику говори *рѝје-ши* мјесто *рѐћи.*

У овај раздио иде и глагол *мо̀ћи* (од основе *мог*), само што у првоме лицу јед. садашњега времена нема уметка, него се лични наставак *м* претвара у *у: мо̀г-ӯ*, у осталијем лицима овога времена гдје се *г* пред уметком претвара у *ж*, мјесто *ж* говори се и *р*, н. п. *мо̀ж-ê-ш* и *мо̀р-ê-ш* итд. Осим тога у II. пређ. вр. мјесто уметка *ија* има само *â* (пред којијем се *г* од основе не претвара у *ж*): *мо̀г-â-х*, *мо̀г-â-ш-е* ([22]) (мјесто *моз-ија-х* или *мож-а-х*) итд. — Од *моћи* сложени глаголи *помо̀ћи* и *пошпомо̀ћи* имају у првоме лицу јед. садашњега вр. по правилу *ем: по̀мож-ê-м: по̀можêш* итд.; али поред овога правилнога може се чути и

([21]) У Бачкој се говори и *вр̀ћи.*

([22]) Па се коња држат' не *могаше* —

по другој врсти *пòмог-н-ê-м* итд. узимљући *н* између основе и уметка. Остали глаголи сложени од *моћи*, као *занемòћи*, *изнемòћи* имају садашње вријеме само овако са *н* по другој врсти: *занèмогнêм*, *изнèмогнêм*.

У овај раздио иде још неколико глагола који садашње вр. имају само по другој врсти са *н* између основе и уметка, ево их:

1. са основом на *г*: *вр̏ћи*, *дȉћи*, *стȉћи*, са својима сложенима, по том *до-сéћи*, *пò-бјећи*, *за-прéћи*, *ȕ-љећи*, са осталима овако сложенима од основе *бјег*, *прег* и *љег*, као *дòбјећи*, *ȉзбјећи*, *испрéћи*, *спрéћи*, *ȉжљећи*.

2. са основом на *к*: *клѐћи*, *клȉћи*, *мàћи*, *нȉћи*, *пȕћи*, *цр̏ћи*, са својима сложенима ([23]), по том *нà-вићи*, *òб-ићи*, *зà-мрћи*, *зà-мући се*, *на-шàћи* и остали овако сложени од основе *вик*, *мрк*, *мук*, *шак*, и *улѐћи (улéћи) се*. Сви ови глаголи, осим *вр̏ћи* и *пòбјећи*, имају и у заповједноме начину по другој врсти *н* између наставка *и* и основе. А *вр̏ћи* и *пòбјећи* имају по овој врсти:

Но ходи га *врзи* на откупе —
Побјезимо и у гору зелену —

Пети раздио.

Овамо иду глаголи којима се основа свршује на *н* или на *м*. У њих се пошљедње слово од основе у неодређеноме начину пред наставком претвара у *е*, н. п. *кле-ши* од основе *клн*, *узе-ши* од *узм*; само се у једној ријечи оваково *м* претвара у *у*: *на-ду-ши се* од *дм*. Ови глаголи само у садашњему и у II. пређ. времену имају између основе и наставака уметке, и то онаке као што их имају они другога раздјела. У њих II. глаг. придјев нема наставка *н* него *ш*. Као што се основа овијех глагола у неодређеноме начину мијења, онако се исто мијења и у свјема промјенама гдје дође

([23]) Међу сложене глаголе од *маћи* иде и *омћи*, *промћи*, *замћи*.

пред сугласно слово или гдје остане сама на крају, само се у I. глаг. придјеву промјењује и пред самогласнијем *о* (које је опет постало од сугласнога *л*).

Глагол *кле-ши* најбоље показује све промјене овијех глагола, само се ваља опоменути да се у Српскоме језику *л* претвара у *у* кад дође међу два сугласна слова.

Неодређ. кле́-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	кỳн-ê-м	—
	2.	кỳн-ê-ш	кỳн-и
	3.	кỳн-ê	—
Мн.	1.	кун-е́-мо	кỳн-и-мо
	2.	кун-е́-те	кỳн-и-те
	3.	кỳн-ŷ	—

		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	клê-х	кỳн-ијâ-х
	2.	клê	кỳн-ијâ-ш-е
	3.	клê	кỳн-ијâ-ш-е
Мн.	1.	кле́-с-мо	кỳн-ијâ-с-мо
	2.	кле́-с-те	кỳн-ијâ-с-те
	3.	кле́-ш-е	кỳн-ијâ-х-у

Глаг. прил. сад. вр. кỳн-ŷћи

Глаг. прил. пређ. вр. клê-в(ши)

I. глаг. прид. клѐ-о, кле́-л-а, кле́-л-о

II. глаг. прид. клê-т, клê-т-а, клê-т-о.

Глаголи овога раздјела у којијех се основа свршује

1. на *н*, јесу ови: *зà-чê-ши*, *нà-чê-ши*, *пò-чê-ши*, *зà-пê-ши*, *прѝ-пê-ши*, и остали овако сложени од основе *чн* и *ин*, а и просто *пе́-ши* и *жѐ-ши* (т. ј. жито, demetere).

2. на *м*, јесу ови: *ѝшê-ши*, *ѝзê-ши*, са свима сложенима, и *зà-жê-ши* (constringere), *изà-жê-ши*, и *нà-ду-ши се*.

Глагол *жѐши* (од *жн*) мало се разликује од осталијех овога раздјела: он у свјема промјенама у основи мјесто *н* има *њ*, н. п. *жњ-ê-м*, *жњ-ê-ш*, *жњ-ỳћи*, *жњ-ѝ*, и у II. пређ. времену мјесто уметка *ија* има само *а*: *жњ-â-х*, и у овијем промјенама између *ж* и *њ* може се уметнути *а* : *жàњêм*,

жа̀њи, *жа̀њâх*, *жа̀њу̂ћи;* у II. глаг. придјеву нема *жет* него *жњѐвен* (као да иде у шести раздио, или да му је основа *жњев*), тако се и мјесто *жѐши*, *жѐх*, *жѐо*, *жѐвши* говори и *жњѐши*, *жњѐх*, *жњѐо*, *жњѐвши*, а Црној гори и мјесто *жањем* или *жњем* говори се *жнијѐвѐм.*

И прости глагол *пе́ши* разликује се од осталијех по томе што у садашњему вре́мену има *пѐњѐм*, и у II. пређашњему *пѐњâх;* а од њега сложени истина сви имају по правилу, али између њих неки могу имати и као *пе́ши*, такови су: *ѝспѐши (ѝспнѐм* и *ѝспењѐм)*, *по̀пѐши*, *прѝпѐши*, *ра̀спѐши*, *са̀пѐши* (24).

Мјесто *ку̀нијâх* може се чути и *ку̀њâх* итд., н. п.

Ко вијаше Богом се *кунаше*
Да му ђогат земље не дохита —

Шести раздио.

Овамо иду глаголи којима се основа свршује на самогласно слово, н. п. *ии-ши*, *чу-ши.* Они у садашњему времену и у глаг. прилогу садашњега времена пред наставцима имају уметак *е*, између којега се и основе опет лакшега изговора ради умеће *ј;* у II. пређ. вр. имају уметак *ја̂;* у заповједноме начину наставак *и* претвара се у *ј;* у II. глаг. придјеву имају наставак *н* и пред њим уметак *е*, између којега и основе умеће се опет у једнијех *ј* а у једнијех *в*, а неки опет мјесто наставка *н* могу имати и само *ш* без икакога уметка. У осталијем промјенама између основе и наставака немају никакога уметка.

Неодређ.	чу̂-ти		
	Садашњ.		*Заповјед.*
Јед.	1.	чу̂-ј-е̂-м	—
	2.	чу̂-ј-е̂-ш	чу̂-ј
	3.	чу̂-ј-е̂	—

(24) Погледај у Вукову рјечнику ове ријечи.

Мн. 1.	чȳ-ј-ê-мо	чȳ-ј-мо
2.	чȳ-ј-ê-те	чȳ-ј-те
3.	чȳ-ј-ŷ	—
	I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Једн. 1.	чȳ-х	чȳ-јâ-х
2.	чȳ	чȳ-јâ-ш-е
3.	чȳ	чȳ-јâ-ш-е
Мн. 1.	чȳ-с-мо	чȳ-јâ-с-мо
2.	чȳ-с-те	чȳ-јâ-с-те
3.	чȳ-ш-е	чȳ-јâ-х-у

Глаг. прил. сад. вр. чȳ-ј-ȳћи

Глаг. прил. пређ. вр. чȳ-в(ши)

I. глаг. прид. чȳ-о, чȳ-л-а, чȳ-л-о

II. глаг. прид. чȳ-в-е-н, чу-в-ѐ-н-а, чу-в-ѐ-н-о.

У овај раздио иду ови глаголи: *бȉ-ти* (percutere), *вȉ-ти*, *дȍби-ти*, *ѝз-у-ти* (с осталима сложенима од основе *у*, као *ȍб-у-ти*), *крȉ-ти*, *лȉ-ти*, *мȉ-ти*, *ȍкни-ти*, *пȉ-ти*, *шȉ-ти*, *тр̑-ти*, *чȳ-ти*, *шȉ-ти*, са свјема сложенима, као *ра̀з-би-ти*, *ȳ-би-ти*, *задȍбити* итд. У II. глаг. придјеву између основе и уметка имају *ј* ови: *бити*, *вити*, *пити*, са сложенима; а остали имају *в;* у једној Црногорској пјесми (I 52) и од *бити* мјесто *бијен* има *бивен* (25), а говори се и *бјѐн* (26); у *вити* и *лити* може се чути и само *т* без икакога уметка: *вȉт*, *лȉт*, тако у једној пјесми има и *бȉт* мјесто *бијен* (27); а од *дȍбити* (accipere) говори се и *добȉвен* и *добȉјен* и *дȍбȉт*; од *лити* има у јужноме говору и *љѐвен.*

Глагол *трти* мало се разликује од осталијех по томе што послије основе нигдје не прима *ј*, него у садашњему времену *р* постаје сугласно, тако и у глаг. прилогу садашњега вр., а у II. пређ. времену *р* остаје самогласно: *тр̀ах*,

---

(25) Ти не пијеш млађеницу батом *бивену* —

(26) *Бјен* зна како боли и сирак како се моли.

(27) Ни су вите ни чекићем *бите*,
Но у Млетке у калупу слите —

као и у осталијем промјенама: *тр̏х*, *тр̏*, *тр̏*, *тр̏смо*, *тр̏сте*, *тр̏ше*, *тр̏ъо*, *тр̏ла*, *тр̏вши;* у заповједноме начину не претвара се наставак *и* у *ј*, него *р* постаје сугласно: *тр̏ѝ*, *тр̏ѝте;* у онијем промјенама гдје је *р* сугласно, може се између њега и *ш* уметнути *а*, н. п. *тр̏ем* и *тр̏ем*, *тр̏ѓи* и *тр̏ѓи*, *тр̏ѝ* и *тр̏ри*.

У овај раздио иде и глагол *ст̏ѝ-ти*, али он у садашњему вр. између уметка *е* и основе нема *ј* него *н* (по другој врсти): *ст̏ѝ-н-е̂-м;* тако и у заповједноме начину има наставак *и* и између њега и основе *н: ст̏ѝ-н-и;* а у I. пређ. времену има двојако: или као и остали овога раздјела: *ст̏ѝ-х*, или му се к основи дода *д*, пак онда иде по првоме раздјелу: *ст̏ѝ-д-о-х*, *ст̏ѝ-д-е*, *ст̏ѝ-д-о-с-мо* итд.; остало има по овоме раздјелу: *ст̏ѝ-о*, *ст̏ѝ-е(ши)*.

У овај раздио иду и глаголи *дјѐ-с-ти (дјѐсти)*, *нѐ-дјести*, *ѐдјести* и остали овако сложени. Ово се најбоље може познати по II. глаг. придјеву као што га сви имају: *на дјѐ-в-е-н*, *о-дјѐ-в-е-н* итд., и по I. пређашњему вр. *зѐ-дје* (28). У њих је основа *дје*, између које се и уметка *е* у садашњему вр. умеће *н* (као у *стати*): *дјѐ-н-е̂-м*, *зѐ-дје-н-е̂-м* итд.; у I. пак пређашњему вр. осим поменутога простога по овоме раздјелу, може се (као и у *стати*) к основи додати *д* (29), па онда иде по првоме раздјелу: *дјѐ-д-о-х*, *ѐ-дје-д-о-х* итд. и овако је обичније; по том ово *д* пријеђе и у неодређени начин и ондје се претвори у *с* (по првоме раздјелу), и тако постане *дје-с-ти*, *о-дје-сти* мјесто *дје-ти*, *о-дје-ти* (30). Пошто се на овај начин ови глаголи (тако рекавши) сроде с онима првога раздјела, добију и садашње вријеме (поред онога обичнога) по првоме раздјелу: *дјѐсти: дјѐдѐм* и *дјѐнѐм*, *ѐдјести: ѐдједѐм* и *ѐдјенѐм*. I.

---

(28) *Зађе* јој се купина
За свилену кошуљу —

(29) Овако се *д* у више глагола додаје.

(30) Мени се све чини да сам као дијете у Бачкој слушао овај неодређени начин без *с: ѐдети*, *нѐдети*.

глаг. придјев има *дȕ-о*, *дјѐ-л-а* (које је могло постати и по овоме и по првоме раздјелу), а глаголски прилог пређ. времена имају по овоме раздјелу: *зàдјêв(ши)*.

Овамо иде и глагол *ѝћи* (са својима сложенима). Њему је основа *и*, а врснога уметка нема, по том иде у овај раздио. Али се у њега у свима промјенама, осим I. глаг. придјева и глаг. прилога пређ. вр., узима *д* послије основе, пак се мијења по првоме раздјелу: *ȕ-д-ê-м*, *ȕ-д-о-х*, *ȕ-д-и*, *ȕ-д-ȳ-ћи*; у II. пређашњему времену има уметак *ја*, од којега се *ј* са овијем *д* прељева у *ђ*: *ȕ-ђ-â-х*, *ȕ-ђ-â-ш-е* (31); ово *д* гдјешто прелази и у неодређени начин, гдје се опет пред *ши* претвара у *с* по првом раздјелу, и тако се гдјегдје у народу може чути и *ȕ-с-ши*, *до-ȕ-с-ши*; у првоме пак глаголском придјеву послије основе *и* додаје се *ш* (32), између којега и наставка умеће се у мушкоме роду *а*: *ȕ-ш-а-о*, *ȕ-ш-л-а*; ово се *ш* овако додаје и у глаголскоме прил. пређ. вр., и између њега и наставка умеће се *а*: *ȕ-ш-â-в(ши)*. Кад се овај глагол сложи с предлозима који се свршују на самогласно слово, онда се послије овијех самогласнијех основа *и* претвара у *ј*, а ово се *ј* у неодређеноме начину са *ш* од наставка *ши* прељева у *ћ*, н. п. *дȍ-ћи* (мјесто *до-ј-ши*, а ово опет мјесто *до-и-ши*), *зȁ-ћи*, *нȁ-ћи*, *пȍ-ћи*, *пријѐ-ћи*, *прȍ-ћи*, *ȳ-ћи*. Овако се у овијех сложенијех и у осталијем промјенама гдје се умеће *д*, претвара *и* у *ј*, с којијем се опет оно уметнуто *д* прељева у *ђ*, н. п. *дȏ-ђ-ê-м* (мјесто *до-ј-д-е-м*, а ово опет мјесто *до-и-д-е-м*), *пȏ-ђ-ê-м*, *прȏ-ђ-ê-м*, *пȍ-ђ-о-х*, *нȁ-ђ-о-с-мо* итд.; а у којима се промјенама умеће *ш*, у онима се *и* (или *ј*) избацује са свијем: *дȍ-ш-а-о*, *дȍ-ш-â-в(ши)* итд. Према овијема сложенијем гла-

---

(31) Вук је отприје писао *идаше*, н. п. у „Огледима светога писма на Српском језику" (у Липисци 1824) Лук. XXIV 13, 15, 28. Тако и Милаковић у својој граматици на стр. 165 изријеком вели да *ићи* у овоме времену има *идах*, *идаше* итд. Али сад у Новоме завјету Вук има свуда *иђах*, *иђаше* итд.

(32) Од особитога корнјена шкд.

голима ја мислим да је и у простога *и-ћи* узето *ћ* мјесто *ш* (и тако *и-ћи* мјесто *и-ши*). Глаголи сложени од *ићи* с предлозима који се свршују на сугласно слово мијењају се са свијем као *ићи*, н. п. *об-ѝ-ћи*, *ȍб-ѝ-д-ê-м*, *об-ѝ-д-о-х*, *об-ѝ-д-и*, *об-ѝ-ш-а-о*, *об-ѝ-ш-а̂-в(ши)* итд.; али какогод што је према сложенима с предлогом на самогласно слово и у неодређени начин простога глагола *ићи* узето *ћ* мјесто *ш*, тако се исто и у овијех сложенијех с предлогом на сугласно слово и мјесто уметнутога чистога *д* говори и *ђ* (само у *ошићи* не), н. п. *ȍб-ѝ-ђ-ê-м*, *об-ѝ-ђ-о-х*, *об-ѝ-ђ-и* итд., шта више у Далмацији може се чути и *и-ђ-е-м* од простога *и-ћи* мјесто *и-д-е-м*, а по томе и *ош-и-ђ-е-м*.

Мјесто *мимо́-ћи*, *на́-ћи*, *у́-ћи* говори се и *мимо-ѝ-ћи* (*мимо-ѝ-ћи*), *на-ѝ-ћи*, *ун-ѝ-ћи*, и мијења се као и они који су сложени с предлогом на сугласно слово; тако се насупрот мјесто *из-ѝ-ћи*, *с-ѝ-ћи* говори и *изá-ћи*, *сá-ћи* и мијења се као сложени с предлогом на самогласно слово.

На-ћи у II. глаг. придјеву има *на̂-ђ-е-н* (мјесто *на-ј-д-е-н*, а ово опет мјесто *на-и-д-е-н*); али се и ово врло ријетко говори, него мјесто њега *нашло се*.

У садашњему времену мјесто *ȍш-ѝ-д-ê-м* итд. и у I. пређ. мјесто *ош-ѝ-д-о-х* итд. често се говори и *ȍ д-ê-м*, *ȍ-д-о-х* итд., дакле са свијем без коријена као и *на-шао*, *про-шао* итд.

Овдје ваља рећи што и за глаголе *зȁ-сȳ-ши*, *нȁ-сȳ-ши*, *ȍ-сȳ-ши*, *ȳ-сȳ-ши* и за остале овако сложене од коријена *су*. Они само у садашњему вр. имају пред личнијем наставцима уметак *е*, и у II. глаг. придјеву имају наставак *ш*, али у свјема промјенама пред самогласнијем словима претварају *у* од своје основе у *и*, само не у I. глаг прид. пред *о* (које је опет постало од сугласнога *л*), н. п. *ȳ-си-ê-м*, *ȳ-си-и*, *ȳ-сȳ-х*, *ȳ-су-о* (*ȳ-сȳ-л-а*), *ȳ-сȳ-ш*, *ȳ-сȳ-в(ши)*.

Друга врста.

У ову врсту иду они глаголи који имају врсни уметак *ну*, н. п. *шо-ну-ши.* У овијех се глагола у садашњему и у II. пређашњему вр., и у заповједноме нач. и глаг. прилогу сад. вр. од врснога уметка избацује *у*, пак остаје само *н*, између којега се опет и наставака у сад. вр. и у глаг. прил. сад. вр. умеће *е*, у II. пак пређашњему вр. *ја*, од којега се *ј* са *н* прељева у *њ*. У осталијем промјенама остаје сав врсни уметак мјесто другога каког. А II. глаг. придјев има наставак *ш*.

Неодређ. то̀-ну-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	то̏-н-ê-м	—
	2.	то̏-н-ê-ш	то̀-н-и
	3.	то̏-н-ê	—
Мн.	1.	то̏-н-ê-мо	то̀-н-и-мо
	2.	то̏-н-ê-те	то̀-н-и-те
	3.	то̏-н-ŷ	—
		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	то̀-ну-х	то̏-њ-â-х
	2.	то̏-нŷ	то̏-њ-â-ш-е
	3.	то̏-нŷ	то̏-њ-â-ш-е
Мн.	1.	то̀-ну-с-мо	то̏-њ-â-с-мо
	2.	то̀-ну-с-те	то̏-њ-â-с-те
	3.	то̀-ну-ш-е	то̏-њ-â-х-у

Глаг. прил. сад. вр. то̏-н-ŷћи

Глаг. прил. пређ. вр. то̀-нŷ-в(ши)

I. глаг. прид. то̀-ну-о, то̀-ну-л-а, то̀-ну-л-о

II. глаг. прид. — (33)

У многијех глагола ове врсте којима се коријен свршује на сугласно слово, I. пређ. вријеме много се више го-

---

(33) Од овога глагола нема II. глаг. прид., али има н. п. од *зашег-ну-ши: зашег-ну-ш.*

вори по првој врсти изоставивши врсни уметак, а тако у некијех између њих и I. глаг. придјев; такови су ево ови: од основе *бјег: ѝз-бјег-ну-ши, ѝз-бјег-о-х, ѝз-бјег-а-о, ѝо-бјегнуши, прѝбјегнуши* и остали овако сложени; — од *брек: за-бре́к-ну-ши, за-бре́к-о-х, за̀-брѐк-а-о;* — од *вик: на̀-вик-ну-ши: на̀-вик-о-х, на̀-вик-а-о, о̀б-ик-ну-ши* и остали овако сложени; — од *врг: вр̏г-ну-ши, вр̏г-о-х, вр̏ж-е, вр̏г-а-о, вр̏г-л-а,* са својима сложенима, н. п. *за̀-врг-ну-ши, ѝо̀-врг-ну-ши* итд.; — од *гиб: гѝ-ну-ши, гѝб-о-х, гѝб-е,* и сложени, н. п. *ѝз-ги-ну-ши, ѝо̀-ги-ну-ши;* — од *г(б): на̀-г-ну-ши, на̀-г-о-х, на̀-ж-е, на̀-г-а-о, на̀-г-л-а,* тако и *са̀-г-ну-ши;* — од *грез: о̀-грез-ну-ши, о̀-грез-о-х, о̀-грез-е, о̀-грез-а-о, о̀-грез-л-а;* — од *грш: за-гр̀-ну-ши, за̀-грш-о-х, за̀-грш-е,* и остали овако сложени; — од *диг: дѝг-ну-ши, дѝг-о-х, дѝж-е, дѝг-а-о, дѝг-л-а,* са својима сложенима; — од *кид: о̀ш-ки-ну-ши, о̀ш-кид-о-х, о̀ш-кид-е,* с осталима сложенима, н. п. *за̀кинуши, скѝнуши, у̀кинуши,* а и просто *кѝнуши се;* — од *кис: кѝс-ну-ши, кѝс-о-х, кѝс-е, кѝс-а-о, кѝс-л-а,* са својима сложенима; — од *клек: клѐк-ну-ши: клѐк-о-х, клѐч-е, клѐк-а-о, клѐк-л-а, ѝо̀клекнуши;* — од *клик: клѝк-ну-ши, клѝк-о-х, клѝч-е, клѝк-а-о, клѝк-л-а, ѝо̀кликнуши;* — од *крош: кре́-ну-ши, крѐш-о-х, крѐш-е,* са сложенима, н. п. *окре́нуши: о̀крошох, о̀креше;* — од *крс: ѝс-крс-ну-ши, ѝс-крс-о-х, ѝс-крс-е, ѝс-крс-а-о, ѝс-крс-л-а, ва̀с-крс-ну-ши;* — од *маг: на-ма̀г-ну-ши, на-ма̀г-о-х, на-ма̀ж-е, на̀-маг-а-о, на-ма̀г-л-а;* — од *мак: ма̀к-ну-ши, ма̀к-о-х, ма̀ч-е, ма̀к-а-о, ма̀к-л-а,* са сложенима; — од *мрз: за̀-мрз-ну-ши: за̀-мрз-о-х, за̀-мрз-е, за̀-мрз-а-о, за̀-мрз-л-а,* са осталима овако сложенима; — од *мрк: за̀-мрк-ну-ши, за̀-мрк-о-х, за̀-мрч-е, за̀-мрк-а-о, за̀-мрк-л-а,* с осталима овако сложенима; — од *мук: за̀-мук-ну-ши, за̀-мук-о-х, за̀-муч-е, за̀-мук-а-о, за̀-мук-л-а,* с осталима овако сложенима; — од *ник: нѝк-ну-ши, нѝк-о-х, нѝч-е, нѝк-а-о, нѝк-л-а,* са сложенима, н. п. *ѝо̀-ник-ну-ши;* — од *прег: за-пре́г-ну-ши, за-пре́г-о-х, за-пре́ж-е, за̀-прѐг-а-о, за-пре́г-л-а,* и остали овако сложени, и просто

прѐг-ну-ти; — од *прск : пр̏с-ну-ти : пр̏ск-о-х*, *пр̏ш-е* (мјесто *пр̏сч-е*), *пр̏ск-а-о*, *пр̏с-л-а* (мјесто *прск-л-а* по познатоме правилу), *ра̀с-прс-ну-ти*; — од *пуз : по̀-пуз-ну-ти*, *по̀-пуз-о-х*, *по̀-пуз-а-о*, *по̀-пуз-л-а*; — од *пук : пу̏к-ну-ти*, *пу̏к-о-х*, *пу̏ч-е*, *пу̏к-а-о*, *пу̏к-л-а*, са својима сложенима; — од *свиск : сви̏с-ну-ти*, *сви̏ск-о-х*, *сви̏ш-е*, *сви̏ск-а-о*, *сви̏с-л-а*; — од *сег : до-се́г-ну-ти*, *до-се́г-о-х*, *до-се́ж-е*, *до̀-се̂г-а-о*, *до-се́г-л-а*, и просто *се̏г-ну-ти се*; — од *стиг : сти̏г-ну-ти*, *сти̏г-о-х*, *сти̏ж-е*, *сти̏г-а-о*, *сти̏г-л-а*, са сложенима; — од *так : та̀к-ну-ти*, *та̀к-о-х*, *та̀ч-е*, *та̀к-а-о*, *та̀к-л-а*, са сложенима, н. п. *спо-та̀к-ну-ти се*, *с-та̀к-ну-ти*; — од *тег : при-те́г-ну-ти*, *при-те́г-о-х*, *при-те́ж-е*, *прѝ-те̂г-а-о*, *при-те́г-л-а*, с осталима овако сложенима; — од *тиск : ти̏с-ну-ти*, *ти̏ск-о-х*, *ти̏ш-е*, *ти̏ск-а-о*, *ти̏с-л-а*, са својима сложенима; — од *трг : тр̏г-ну-ти*, *тр̏г-о-х*, *тр̏ж-е*, *тр̏г-а-о*, *тр̏г-л-а*, са својима сложенима.

Од *по̀д-бу-ну-ти* говори се и *по̀д-бу-о*, од *у̀-ве-ну-ти : у̀-ве-л-о*, од *про̀-зук-ну-ти : про̀-зук-л-о*, од *скр̏к-ну-ти се : скр̏к-л-о се*, од *у-са̀х-ну-ти : у-са̀х-л-а* (34) са осталима овако сложенима, од *и̏с-тру-ну-ти : и̏с-тру-о*, од *и̏ш-чез-ну-ти : и̏ш-чез-л-о*.

Овамо иде и *па̀-ну-ти*, *за̀-пад-ну-ти*, *сје̏д-ну-ти*, *до̀-ста-ну-ти*, и остали овако сложени од *пад*, *сјед* и *ста*; они се готово само у пјесмама могу чути, а у обичноме говору мјесто њих говори се по првој врсти *па̏с-ти*, *за̀-пас-ти*, *сје̏с-ти*, *до̀-ста-ти* итд.

Трећа врста.

У ову врсту иду они глаголи који имају врсни уметак *је* (35). Они се опет раздјељују на три раздјела.

---

(34) Удри Грујо, *усала* ти рука — III 4.

(35) По јужноме говору, а по источноме *е*, по западноме пак *и*; овај се уметак у јужноме говору претвара по познатијем правилима у *ије*, *е*, *и*.

Први раздио.

Овамо иду они глаголи у којијех се у садашњему времену избацује врсни уметак и мјесто њега умеће *е*, н. п. *мр-ије-ши : мр-е-м.* Овако се и у глаг. прилогу сад. вр. мјесто врснога уметка узима *е.* Само у I. пређ. вр. остаје врсни уметак мјесто другога каког, а у осталијем промјенама свјема избацује се нити се мјесто њега други какав умеће. У II. глаг. прид. имају наставак *ш.* За II. пређ. вр. не могу казати како је, јер има само један глагол који би га могао имати: *мр-ије-ши* (остали су свршени), али га у томе времену сад нијесам могао ни чути ни гдје у народнијем умотворинама наштампана наћи.

Неодређ. мр-ијѐ-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	мр-ê-м	—
	2.	мр-ê-ш	мр-ѝ
	3.	мр-ê	—
Мн.	1.	мр-é-мо	мр-ѝ-мо
	2.	мр-é-те	мр-ѝ-те
	3.	мр-ŷ	—

I. пређашњ.

Јед.	1.	мр-ѝје-х
	2.	мр-ѝје
	3.	мр-ѝје
Мн.	1.	мр-ијѐ-с-мо
	2.	мр-ијѐ-с-те
	3.	мр-ијѐ-ш-е

Глаг. прил. сад. вр. мр-ýћи

Глаг. прил. пређ. вр. мр̑-в(ши)

I. глаг. прид. мр̑-ъо, мр́-л-а, мр́-л-о,

II. глаг. прид. — (36)

Овамо иду ови глаголи: *за̀вр-ије-ши се, на̀вр-ије-ши,*

---

(36) Ово је средњи глагол, за то нема овога придјева, али га други имају, н. п. *застр-ије-ши : застр-ш.*

подȕвр-ије-ши, *ȕвр-ије-ши се*, *зàдр-ије-ши*, *изàдр-ије-ши*, *ȕздр-ије-ши*, *нàдр-ије-ши*, *одàдр-ије-ши*, *ȍдр-ије-ши*, *прѐдр-ије-ши*, *прȍдр-ије-ши*, *рàздр-ије-ши*, *сàдр-ије-ши*, *прȍждр-ије-ши*, *зàпр-ије-ши*, *одàпр-ије-ши*, *ȍпр-ије-ши*, *подȕпр-ије-ши*, *ȕпр-ије-ши*, *зàстр-ије-ши*, *прȍстр-ије-ши*, *разàстр-ије-ши*, *мр-ијѐ-ши*, *умр-ијѐ-ши* и остали овако сложени од *мријеши*.

Издријеши у сад. вр. између *д* и *р* добија *е*: *ȕзд-е-рêм*, а *изàдријеши*, *нàдријеши*, *одàдријеши* имају двојако садашње вријеме: *ȕзадрêм* и са *е* између *д* и *р*: *изàд-е-рêм*.

У овај раздио иду и ови глаголи: *ир-ѐ-ши*, *сà-ир-е-ши*, *зà-зр-е-ши*, *нà-зр-е-ши*, *обà-зр-е-ши се*, само се од осталијех у томе разликују што у њих врсни уметак остаје у оба глаголска придјева и у глаг. прилогу пређ. вр., н. п. *ир-ê-м*, *ир-ѐ-х*, *ир-ȉ*, *ир-ѐ-о*, *ир-ѐ-л-а*, *ир-ȕћи*, *ир-ê-в-(ши)*, *ир-ê-ш*; овај глагол може бити да би могао показати како је II. пређашњ. вр. по овоме раздјелу, јер од њега има *ир-â-х*, *ир-â-ш-е*, *ирâ-с-мо*, *ир-â-с-те*, *ир-á-х-у*.

Овамо иде и глагол *мљѐши* са својима сложенима. У њега пошто се у садашњему вр. избаци врсни уметак *је* (и тако остане само *мл*), претвара се *л* пред уметком *е* у *љ*, и из међу овога *љ* и првога слова *м* умеће се још *е*: *м-ѐ-љ-ê-м* итд., тако и у заповједноме начину: *м-ѐ-љ-и*, и у глаг. прил. сад. вр. *м-ѐ-љ-ȕћи*, тако и у II. пређ. вр. *м-ѐ-љ-â-х*; у I. глаг. прид. и у прил. пређ. вр. остаје врсни уметак и у овога глагола, и по познатијем правилима у поменутоме придјеву пред *о* претвара се у *и*: *мл-ȉ-о*, *мљ-ѐ-л-а*, *мл-ê-в(ши)*; у II. пак глаг. придјеву има *мљѐвен*, *мљевѐна*, *мљевѐно*.

Други раздио.

Овамо иду они глаголи у којијех се у садашњему времену избацује врсни уметак и мјесто њега умеће *и*, н. п. *вид-је-ши* : *вид-и-м*. Овако се и у глаг. прилогу сад. вр. мјесто врснога уметка умеће *и*. У I. пређ. времену, и у I. глаг. придјеву и у глаг. прилогу пређ. вр. остаје врсни уметак из-

међу основе и наставака, а у осталијем промјенама избацује се, пак се мјесто њега у II. пређ. времену умеће *ја*, и кад овај уметак дође иза *д*, *л*, *н* или *ш*, онда се *ј* од њега са *д* прељева у *ђ*, с *л* у *љ*, с *н* у *њ*, с *ш* у *ћ*, а кад дође иза *б*, *в*, *м* или *п*, онда се само *ј* претвара у *љ*, а кад дође иза *р* онда се *ј* изоставља. Ови глаголи у II. глаг. придјеву имају наставак *н* са уметком *је*, од којега се *ј* с другијем словима прељева или само претвара или избацује онако као у II. пређашњему времену.

Неодређ.		вȉд-је-ти	
		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	вȉд-ȋ-м	—
	2.	вȉд-ȋ-ш	вȉд-и
	3.	вȉд-ȋ	—
Мн.	1.	вȉд-ȋ-мо	вȉд-и-мо
	2.	вȉд-ȋ-те	вȉд-и-те
	3.	вȉд-ê	—
		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	вȉд-је-х	вȉђ-â-х
	2.	вȉд-је	вȉђ-â-ш-е
	3.	вȉд-је	вȉђ-â-ш-е
Мн.	1.	вȉд-је-с-мо	вȉђ-â-с-мо
	2.	вȉд-је-с-те	вȉђ-â-с-те
	3.	вȉд-је-ш-е	вȉђ-â-х-у

Глаг. прил. сад. вр. вȉд-êћи

Глаг. прил. пређ. вр. вȉд-јê-в(ши)

I. глаг. прид. вȉд-и-о, вȉд-је-л-а, вȉд-је-л-о

II. глаг. прид. вȉђ-е-н, вȉђ-е-н-а, вȉђ-е-н-о.

Овамо иду ови глаголи: са основом на *б: свр̀бјеши;* на *в: вр̀вјеши*, *жи̏вјеши*, *обуд̀овјеши*, *ила̀вјеши;* на *д: бри̏дјеши*, *блијѐдјеши*, *вȉдјеши*, *догр̀дјеши*, *за̀видјеши*, *зару̏дјеши*, *полу̏дјеши*, *сијѐдјеши*, *сјѐдјеши*, *смр̀дјеши*, *сти̏дјеши се*, *сту̏дјеши*, *штѐдјеши;* на *л: бијѐљеши*, *бо̀љеши*, *во̀љеши*, *жѐљеши*, *ишчи̏љеши*, *мѝљеши*, *ого̀љеши*, *одо̀љеши*, *о̀миљеши*, *пови̏љеши*, *приво̀љеши*, *цви̏љеши;* на *м: гр̀мјеши*, *нијѐмјеши;* на *н: бјѐшњеши*, *гла̀дњеши*, *жѐдњеши*, *заштр̀ўд-*

њеши, *зелѐњеши*, *кòпњеши*, *поплавѐшњеши*, *порумѐњеши*, *поцрвѐњеши*, *поцр̀њеши*, *шàмњеши*, *хлàдњеши*; на *и*: *кѝпјеши*, *поскѝпјеши*, *слијѐпјеши*, *шр̀пјеши*; на *р*: *гòрјеши*, *òбреши се*, *окòреши се*, *стàрјеши*; на *ш*: *бѝкшјеши*, *вр̀шјеши*, *жѝшјеши (се)*, *заплàмшјеши се*, *лѐшјеши*, *опѝсшјеши*, *осирòшјеши*: *процàвшјеши*, *шрѐпшјеши*, *ћѝшјеши*, *хѝшјеши*, *шѝшјеши*, све са својима сложенијема.

У овај раздио иде и *врѐши* (са сложенима), само што у њега садашње вр. у трећему лицу мн. има *врȳ* по првоме раздјелу, тако и глаг. прил. сад. вр. *врѝћи*; тако и *зрѐши* (са сложенима) има у 3. лицу мн. садашњега вр. *зрȳ*, али у њега остала лица овога времена могу имати и по првоме раздјелу и по овоме: *зрȋм* и *зрȇм* итд.

У овај раздио иде и глагол *хш-јѐ-ши*, који се овако мијења:

Садашњ.

Јед. 1.	хòћ-у	Мн. 1.	хòћ-е-мо
2.	хȍћ-е-ш	2.	хòћ-е-те
3.	хȍћ-е	3.	хòћ-ê

I. прeђашњ.

Јед. 1.	хт-јѐ-х	Мн. 1.	хт-јѐ-с-мо
2.	хт-јѐ	2.	хт-јѐ-с-те
3.	хт-јѐ	3.	хт-јѐ-ш-е

или

Јед. 1.	хт-јѐ-д-о-х	Мн. 1.	хт-јѐ-д-о-с-мо
2.	хт-јѐ-д-е	2.	хт-јѐ-д-о-с-те
3.	хт-јѐ-д-е	3.	хт-јѐ-д-о-ш-е

II. прeђашњ.

Јед. 1.	хòт-ијâ-х	Мн. 1.	хòт-ијâ-с-мо
2.	хòт-ијâ-ш-е	2.	хòт-ијâ-с-те
3.	хòт-ијâ-ш-е	3.	хòт-ијâ-х-у

или

Јед. 1.	хт-ѝјâ-х	Мн. 1.	хт-ѝјâ-с-мо
2.	хт-ѝјâ-ш-е	2.	хт-ѝјâ-с-те
3.	хт-ѝјâ-ш-е	3.	хт-ѝјâ-х-у

или

Јед. 1.	хо̀ћ-а̂-х	Мн. 1.	хо̀ћ-а̂-с-мо
2.	хо̀ћ-а̂-ш-е	2.	хо̀ћ-а̂-с-те
3.	хо̀ћ-а̂-ш-е	3.	хо̀ћ-а̂-х-у

или

Јед. 1.	шћ-а̂-х	Мн. 1.	шћ-а́-с-мо
2.	шћ-а́-ш-е	2.	шћ-а́-с-те
3.	шћ-а́-ш-е	3.	шћ-а́-х-у

или

Јед. 1.	шћ-а̀-д-ија̂-х	Мн. 1.	шћ-а̀-д-ија̂-с-мо
2.	шћ-а̀-д-ија̂-ш-е	2.	шћ-а̀-д-ија̂-с-те
3.	шћ-а̀-д-ија̂-ш-е	3.	шћ-а̀-д-ија̂-х-у

Глаг. прил. сад. вр. хо̀т-ѐћи

Глаг. прил. пређ. вр. хо̀т-је̂-в(ши)

I. глаг. прид. хт-ѝ-о, хт-јѐ-л-а, хт-јѐ-л-о.

У *хшједох* додано је *д* послије врснога уметка, те иде по првоме раздјелу прве врсте; у *хошијах* и *хшијах* уметак је *ија* као у *плешијах*, а у *хоћах* уметак је само *ја* (као у *виђах*) те се *ј* од овога уметка с пошљедњијем словом од основе прелило у *ћ*, а тако је и у *шћах*, само што се овдје и *х* пред *ћ* претворило у *ш* (дакле *шћах* мјесто *хш-ја-х*); у *шћадијах* осим слова *д* имају два уметка за ово вријеме: један је *ја* послије основе *хш* као у *шћах*, а други је *ија* послије уметнутога *д* као у глагола првога раздјела прве врсте, а оно *д* између оба ова уметка уметнуто је као и у *хшједох* и у *идем* итд. — Мјесто *хшио* и *хшијах* гдјешто се говори и *сшио*, *сшијах*, *сшијаше* итд.

За садашње вр. мјесто *хоћу* има још једно избацивши *хо* : *ћу*, *ћеш* итд. Ово скраћено не може нигда стајати у почетку, и говори се 1) кадгод стоји пред њим *не*, н. п. *не́ ћу*, *не̂ ћеш*, *не́ ћемо* итд. (36), 2) кад није сила говора на овоме глаголу, н. п. Ако не ћеш ти, а оно *ће* друга три; Ако не ће Божић каше, а оно *ће* дјеца.

---

(36) По југозападнијем крајевима послије *не* говори се и читаво: *не хоће* итд.

У садашњему вр. у 3. лицу мн. мјесто *хоће* и *ће* у Црној се гори говори *хо̀ште̂* и *ште*, н. п.

Па што *ште* ти сестре безбратнице —
Добро *ште* те сестрићи поплатит' —

У овај раздио иду још два глагола која имају само садашње и II. пређашње вријеме, а то су *вѐлӣм* и *мнӣм;* од првога је II. пређ. вр. *вѐља̂х*, *веља́ше* итд., а од другога: *мња̂х*, *мња́ше* итд., и *мнѝдија̂х*, *мнѝдија̂ше* итд.; у овоме пошљедњему глаголу мјесто *н* говори се и *л*, а мјесто *њ* и *љ: млӣм, млӣш, млѝдија̂х, млѝдија̂ше, мља̂х* (37), *мља́ше* итд. У 1. лицу јед. сад. вр. мјесто *велим* говори се и *вѐљу*. Тако се и мјесто *вѝдӣм* говори и *вѝђу*, а и у заповједноме начину мјесто *вѝди* говори се и *вѝђи*.

Трећи раздио.

Овамо иду они глаголи у којијех у садашњему вр. остаје врсни уметак пред личнијем наставцима, н. п. *ӯм-је-ши: ӯм-ије-м* (38). Само се у трећему лицу мн. овога времена између личнога наставка и врснога уметка умеће још *ј-е: ум-и-ј-у* (39). Осим овога времена врсни уметак остаје и у осталијем промјенама, и у глаг. прилогу сад. вр. између њега и наставка умеће се *је* као у садашњему вр.; само се у II. пређашњему времену врсни уметак избацује, пак се мјесто њега умеће *ија*. У заповједноме нач. наставак *и* претвара се у *ј*. Врсни се уметак у свјема промјенама у којима послије њега долази *ј*, претвара у јужноме говору у *и*, а тако и у I. глаг. придјеву у мушкоме роду пред *о*. Какав је у овијех глагола II. глаг. придјев не могу за сад казати, јер их је врло мало, а и што их има, највише се говоре као средњи глаголи.

---

(37) Садих крушку украј пута
Ја *мљах* јабука је —

(38) По јужноме говору, а по источноме *ӯм-е-ши: ӯм-ê-м*, по западноме пак *ӯм-и-ши: ӯм-ӣ-м*.

(39) По познатијем правилима мјесто *ум-је-ј-е-н*, и то у јужноме и у западном говору, а у источноме *ум-е-ј-у*.

Неодређ. ȕм-је-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	ȕм-ије-м	—
	2.	ȕм-ије-ш	ȕм-ȋ-ј
	3.	ȕм-ије	—
Мн.	1.	ȕм-ије-мо	ȕм-ȋ-ј-мо
	2.	ȕм-ије-те	ȕм-ȋ-ј-те
	3.	ȕм-и-ј-ȳ	—

		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	ȕм-је-х	ȕм-ијâ-х
	2.	ȕм-је	ȕм-ијâ-ш-е
	3.	ȕм-је	ȕм-ијâ-ш-е
Мн.	1.	ȕм-је-с-мо	ȕм-ијâ-с-мо
	2.	ȕм-је-с-те	ȕм-ијâ-с-те
	3.	ȕм-је-ш-е	ȕм-ијâ-х-у

Глаг. прил. сад. вр. ȕм-и-ј-ȳћи

Глаг. прил. пређ. вр. ȕм-јê-в(ши)

I. глаг. прид. ȕм-и-о, ȕм-је-л-а, ȕм-је-л-о.

Овако се мијењају ови глаголи: *до̀сијеши*, *на̀сијеши*, *прѝсијеши*, *разȕмјеши*, *смјѐши*.

Смјеши има у I. пређашњ. времену и *смјѐд-о-х* по првој врсти.

У овај раздио иде и *угдвеши: угдвѐм* по источноме говору.

Четврта врста.

У ову врсту иду они глаголи који имају врсни уметак *и*, н. п. *нос-и-ши*. Овај се уметак изоставља у заповједноме нач. и у II. пређашњему вр., и у II. глаг. придјеву, а у свјема осталијем промјенама остаје врсни уметак мјесто другога каквог. У II. пређ. вр. мјесто врснога уметка долази *ја*, а у II. глаг. прид. *је;* од овијех се уметака слово *ј* с некијем словима која предањ дођу, прељева у друга слова, и то са *д* у *ђ*, са *з* у *ж*, са *л* у *љ*, са *н* у *њ*, са *с* у *ш*, са *т* у *ћ*, са *ц* у *ч;* кад пак пред ове уметке дође *б*, *в*, *м* или

п, онда се *ј* прељева у *љ*, а кад дође *ђ*, *ж*, *ј*, *љ*, *њ*, *р*, *ћ*, *ч* или *ш*, онда се *ј* са свијем изоставља. Ови глаголи у II. глаг. придјеву имају наставак *н*.

Неодређ. нòс-и-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	нòс-ӣ-м	—
	2.	нòс-ӣ-ш	нòс-и
	3.	нòс-ӣ	—
Мн.	1.	нòс-ӣ-мо	нòс-и-мо
	2.	нòс-ӣ-те	нòс-и-те
	3.	нòс-ê	—
		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	нòс-и-х	нȍш-â-х
	2.	нòс-ӣ	нȍш-â-ш-е
	3.	нòс-ӣ	нȍш-â-ш-е
Мн.	1.	нòс-и-с-мо	нȍш-â-с-мо
	2.	нòс-и-с-те	нȍш-â-с-те
	3.	нòс-и-ш-е	нȍш-â-х-у

Глаг. прил. сад. вр. нòс-êћи

Глаг. прил. пређ. вр. нòс-ӣ-в(ши)

I. глаг. прид. нòс-и-о, нòс-и-л-а, нòс-и-л-о

II. глаг. прид. нȍш-е-н, нȍш-е-на, нȍш-е-н-о.

Ласно се могу познати сви глаголи који иду у ову врсту; али ради II. пређ. времена и II. глаг. придјева ево их неколико да се још боље позна

а) како се *ј* прељева с другијем словом које предањ дође, н. п. *вȍд-и-ши: вȍђ-â-х, вȍђ-е-н, вȍз-и-ши: вȍж-â-х, вȍж-е-н, мȍл-и-ши: мȍљ-â-х, мȍљ-е-н, хра́н-и-ши: хра̂-њ-â-х, хра̂њ-е-н, му́ш-и-ши: мȕћ-â-х, мȕћ-е-н, ба́ц-и-ши: ба̂ч-е-н.* Кад које овако претворено слово стоји послије *с* или *з*, онда се и ово *с* претвара у *ш*, а *з* у *ж*, н. п. *мȉс-л-и-ши: мȉшљ-â-х, мȉшљ-е-н, испра́зн-и-ши: ȉспра̂ж-њ-е-н, гнијȅзд-и-ши се: гнȉјежђ-â-х се.* На овај би начин од *сш* ваљало да постане *шћ*, али је у глагола који се често говоре обичније *шш* него *шћ*, н. п. *ву̀сш-и-ши: ву̀шш-е-н, кр̀сш-и-ши: кр̀шш-е-н.* У којијех глагола у неодређен. начину

пред врснијем уметком стоји *шт* или *жд*, у онијех се *д* и *т* не прељева с *ј*: *вдшт-и-ши* : *вдшт-е-н*, *смджд-и-ши* : *смджд-е-н*.

б) како се само *ј* прељева у *љ*, н. п. *љуб-и-ши* : *љуб-ља-х*, *љуб-ље-н*, *слаб-и-ши*: *слаб-ла-х*, *слаб-ље-н*, *слав-и-ши* : *слав-ла-х*, *слав-ље-н*, *лдм-и-ши* : *лдм-ла-х*, *лдм-ље-н*; *куп-и-ши* : *куп-ла-х*, *куп-ље-н*.

в) како се *ј* изоставља, н. п. *лдж-и-ши* : *лдж-а-х*, *лдж-е-н*, *дој-и-ши* : *дој-а-х*, *дој-е-н*, *уљ-и-ши* : *уљ-а-х*, *уљ-е-н*, *шањ-и-ши* : *шањ-а-х*, *шањ-е-н*, *швор-и-ши* : *швор-а-х*, *швор-е-н*, *брдћ-и-ши* : *брдћ-а-х*, *брдћ-е-н*, *уч-и-ши* : *уч-а-х* : *уч-е-н*, *трдш-и-ши* : *трдш-а-х*, *трдш-е-н*.

Који глаголи у неодређеноме начину пред врснијем уметком имају *ј*, у њих се у заповједноме начину наставак *и* изоставља, н. п. *број-и-ши* : *број* (мјесто *број-и*), *дој-и-ши* : *дој*.

Пета врста.

У ову врсту иду глаголи који имају врсни уметак *а*. Они се опет раздјељују на три раздјела.

Први раздио.

Овамо иду они глаголи у којијех се у садашњему вр. изоставља врсни уметак пак се мјесто њега пред личнијем наставцима умеће *и*, н. п. *држ-а-ши* : *држ-и-м*. Овако се и у глаг. прилогу сад. вр. мјесто врснога уметка умеће *и*. Врсни се уметак избацује и у заповједноме начину, а у осталијем промјенама свјема остаје мјесто другога каког уметка.

Неодређ.	држ-а-ти		
	Садашњ.		*Заповјед.*
Јед.	1.	држ-и-м	—
	2.	држ-и-ш	држ-и
	3.	држ-и	—

Мн. 1.	држ-и́-мо	др̏ж-и-мо
2.	држ-и́-те	др̏ж-и-те
3.	др̀ж-ê	—
	I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед. 1.	др̀ж-а-х	др̀ж-â-х
2.	др̀ж-â	др̀ж-â-ш-е
3.	др̀ж-â	др̀ж-â-ш-е
Мн. 1.	др̀ж-а-с-мо	др̀ж-â-с-мо
2.	др̀ж-а-с-те	др̀ж-â-с-те
3.	др̀ж-а-ш-е	др̀ж-â-х-у

Глаг. прил. сад. вр. држ-е́ћи

Глаг. прил. пређ. вр. др̀ж-â-в(ши)

I. глаг. прид. др̏ж-а-о, др̏ж-â-л-а, др̏ж-â-л-о

II. глаг. прид. др̏ж-â-н, др̏ж-â-н-а, др̏ж-â-н-о.

Овамо иду ови глаголи: *бјѐжати, бле́јати, бо̀јати се, бу́јати, бу́чати, ве́чати, ври́штати, вр̀чати, гра́јати, дошу́жати, дре́ждати, дре́чати, зве́чати, зви́ждати, зу̏јати, зу̏чати, је́чати, кве́чати, кв̀рчати, кле́чати, кре́чати, кри́чати, кр̀чати, лѐжати, мр̀чати, му̀чати, набр̀чати, њи́штати, пи́штати, пљу́штати, помр̀чати, ре́жати, сја́јати се, ски́чати, спа̀ти, ста̀јати, сти́штати, тр̀чати, узви́штати, у̏јати, у̀чати, цвр̀чати, ци́чати, чвр̀чати, чу̀чати, шу̀штати*, све са својима сложенима.

Овамо иде и глагол *ста̀јати* са сложенима: *наста̀јати, оста̀јати, поста̀јати, преста̀јати, уста̀јати се.* У овијех се глагола у садашњему вр., у заповједноме нач. и у глаг. прилогу сад. вр. промјењује *ста* у *сто*, и још се у зап. нач. наставак *и* изоставља, н. п. *сто̀јим, сто̀јећи, сто̂ј.* И у глагола *бојати се* изоставља се наставак *и* у заповједноме начину: *бо̂ј се.*

Други раздио.

Овамо иду они глаголи у којијех се у садашњ. вр. изоставља врсни уметак пак се мјесто њега пред личнијем наставцима умеће *е*. Пред овијем уметком претвара се у основи на крају *г* и *з* у *ж*, *д* у *ђ*, *к* и *ц* у *ч*, *л* у *љ*, *н* у *њ*, *с* и *х* у *ш*,

ш у *ћ*, ако ли је у основи на крају *б*, *в*, *м* или *п*, онда се између овијех слова и уметка *е* умеће *љ*. На овај се начин и у глаг. прилогу сад. вр. мјесто врснога уметка умеће *е*, и као што се у овијем промјенама основа мијења, тако се мијења и у заповједноме начину пред наставком *и* избацујући врсни уметак. У свјема осталијем промјенама остаје врсни уметак између основе и наставака. Којијем се глаголима основа свршује на самогласно слово, они између основе и свакога уметка имају *ј*.

Неодређ. пи́с-а-ти

		Садашњ.	*Заповјед.*
Јед.	1.	пи̂ш-ê-м	—
	2.	пи̂ш-ê-ш	пи́ш-и
	3.	пи̂ш-ê	—
Мн.	1.	пи̂ш-ê-мо	пи́ш-и-мо
	2.	пи̂ш-ê-те	пи́ш-и-те
	3.	пи̂ш-ȳ	—

		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	пи́с-а-х	пи̂с-â-х
	2.	пи́с-а	пи̂с-â-ш-е
	3.	пи́с-а	пи̂с-â-ш-е
Мн.	1.	пи́с-а-с-мо	пи̂с-â-с-мо
	2.	пи́с-а-с-те	пи̂с-â-с-те
	3.	пи́с-а-ш-е	пи̂с-â-х-у

Глаг. прил. сад. вр. пи́ш-ȳћи

Глаг. прил. пређ. вр. пи́с-â-в(ши)

I. глаг. прид. пи́с-а-о, пи́с-а-л-а, пи́с-а-л-о

II. глаг. прид. пи̂с-â-н, пи̂с-â-н-а, пи̂с-â-н-о.

У овај раздио иду ови глаголи, и то са основом на *б* *зо̀бати*, *о̀гребати*; — на *г*: *ла̀гати*, *зала́гати* (*изла́гати*, *нала́гати*, *сла́гати*, *пола́гати*), *лијѐгати* (*полијѐгати*, *одлијѐгати се*, *разлијѐгати се* итд.), *пома́гати* (*одма́гати*, *запома́гати*, *пренема́гати се*, *попома́гати* итд.), *стру̀гати*; — на *д*: *гло̀дати*; — на *з*: *ве́зати*, *га̀мизати*, *гмѝзати*, *дѝзати*, *по̀джизати* (*са̀жизати*, *ȕжизати*), *ка́зати*, *ли́зати* (*изли́зати се*), *ма̀зати*, *ни́зати*, *пре́зати*, *пу̀-*

зати, *рѐзати*, *ѝзати*, *сѐзати се*, *стѝзати*, *затѐзати* (*истѐзати*, *натѐзати*, *отѐзати* итд.), *тѝзати*; — на *к*: *баѝкати*, *бердо̀кати*, *бѝскати*, *бѝкати*, *бурлѝкати*, *вѝкати*, *га̀кати*, *гѝкати*, *дѐкати*, *ѐкати*, *ѝскати*, *јаѝкати* (*јаѝкати*), *каѝкати*, *кукуријѐкати*, *лелѐкати*, *ло̀кати*, *зама̀кати* (*ума̀кати*, *присма̀кати* итд.), *маѝкати*, *медѐкати*, *мљѐскати*, *мр̀кати се*, *нијѐкати*, *нијѝкати*, *пла̀кати*, *пла̀кати*, *рѝкати*, *рѝкати*, *сја̀кати*, *ска̀кати*, *ср̀кати*, *стѝкати*, *сѝкати*, *ота̀кати* (*ирета̀кати* итд.), *тандр̀кати*, *тордо̀кати*, *тотр̀кати*, *тр̀кати*, *ћѝкати*, *ћѝкати*, *ћурлѝкати*, *ѝкати*, *урлѝкати*, *хра̀кати*, *хр̀кати*, *шѝкати*, *шмр̀кати*, *штѐкати*; — на *л*: *сла̀ти*; — на *љ*: *ка̀шљати*; — на *м*: *хра̀мати*; — на *њ*: *пѐњати*, *на̀гињати*, *за̀клињати* (*прѐклињати се*, *про̀клињати*), *по̀мињати*, *за̀пињати* (*на̀пињати*, *пода̀пињати*, *про̀пињати се*, *раза̀пињати*, *ѝспињати се* итд.), *за̀чињати* (*на̀чињати*, *по̀чињати*, *запо̀чињати*), *стѐњати*; — на *п*: *ка̀пати*, *клѐпати*; — на *р*: *вѐрати се*, *ѝзвирати* (*ѝвирати*, *за̀вирати се* итд.), *дѐрати*, *за̀дирати*, (*ода̀дирати*, *по̀дирати* итд.), *ждѐрати*, *про̀ждирати*, *за̀зирати* (*на̀зирати*, *оба̀зирати се*), *ѝмирати*, *по̀нирати*, *ѐрати*, *за̀пирати* (*о̀пирати*, *прѐпирати се* итд.), *стѐрати*, *за̀стирати* (*про̀стирати*, *раза̀стирати*), *за̀тирати* (*о̀тирати*, *ра̀стирати*, *са̀тирати*, *ѝтирати*); — на *с*: *ба̀стисати*, *бегѐнисати*, *бѝтисати*, *брѝсати*, *буда̀лисати*, *вараклѐисати*, *враго̀лисати*, *за̀дисати* (*ѝздисати*, *о̀дисати*, *ѝздисати*), *дишѐрисати*, *думѐнисати*, *дунђѐрисати*, *ђаво̀лисати*, *ђако̀нисати*, *жѝгосати*, *ислѐисати*, *јеглѐнисати*, *кала̀јисати*, *кањѐрисати*, *капа̀рисати*, *кѝдисати*, *крѐсати*, *ла̀стисати*, *леђѝрисати*, *лѝисати*, *мајсто̀рисати*, *мала̀ксати*, *ма̀нисати*, *меша̀нисати*, *меха̀нисати*, *мирѝсати*, *мурлѐисати*, *огра̀исати*, *па̀сати*, *па̀тосати*, *пѝсати*, *про̀коисати*, *сабо̀рисати*, *саватлѐисати*, *са̀ктисати*, *прѐсисати* (*ѝсисати*), *сургѝнисати*, *тасла̀исати*, *тѐсати*, *ћорла̀исати*, *ѝсисати*, *ушлѐисати*, *цига̀нисати*, *ча̀тисати*, *ца̀исати*; — на *т*: *ба̀хтати*, *бенѐтати*, *блебѐтати*, *векѐтати*, *вѐртати* (*о̀бртати*, *о̀свртати се* итд.), *загонѐтати*

(одгонѐшати), *грàкшати*, *гргу̀шати*, *грохѝшати*, *грòкшати*, *гр̀шати*, *гурѝшати*, *дàхшати*, *дрхшати*, *жвàшати*, *звекѐшати*, *јѐкшати*, *кàкошати*, *кѐвшати*, *кламѝшати*, *клепѐшати*, *клѝкшати*, *клокòшати*, *кокòшати*, *крекѐшати*, *крѐшати*, *кукѝшати*, *лепѐшати се*, *лијѐшати*, *мѐшати*, *ѝлешати (рàсилешати* итд.*)*, *прѐшати*, *пѝкшати*, *рòкшати (зарòкшати, срòкшати се)*, *свѝшати*, *скакѝшати*, *пòсршати (нàсршати)*, *трепѐшати*, *трѐшати*, *хлàшати*, *цврку̀шати*, *цокòшати*, *чагр̀шати*, *шàшати*, *шкамѝшати*, *шкрго̀шати*, *шобòшати*, *шипѝшати*; — на *х*: *јàхати*, *мàхати*, *пàхати*; — на *ц*: *квòцати (рàсквоцати се)*, *мѝцати*, *зàмрцати*, *нѝцати*, *обрѝцати (нарѝцати* итд.*)*, *шѝцати (дошѝцати се)*, *нàшицати (пòшицати, сиòшицати, сшѝцати* итд.*)*, *ѝшјецати (рàсшјецати*, *зàшјецати се* итд.*)*; — на *ш*: *чѐшати*; — на самогласно слово (са словом *ј* између основе и уметка): *бàјати*, *брѝјати*, *вѝјати*, *грѝјати*, *кàјати*, *лàјати*, *пòјати*, *сѝјати*, *смѝјати се*, *стàјати (нàстајати, òстајати, издòстајати, пòстајати, одѝстајати, нѐстајати)*, *шàјати*, *трàјати*, *хàјати*, *чàјати*, све са својима сложенима.

Има неколико глагола који се могу мијењати и по овоме раздјелу а и по трећему; ево их: са основом на *б*: *гѝбати*; — на *в*: *зазѝвати (назѝвати* итд.*)*; — на *д*: *зѝдати*; — на *к*: *јалàкати*, *иљѐскати*, *шкàти*, *чалàкати*; — на *м*: *дријѐмати*, *зàимати (поздàимати, узàимати, нàимати, òтимати, предòтимати, ѝзимати)*; — на *п*: *кѝпати*, *сѝпати*, *зашàпати (пошàпати, прешàпати)*; — на *с*: *сѝсати*, *пòшапсати*, *стàсати*, *шѝсати (стѝсати)*; — на *ш*: *шѐшати (се)*; — на *х*: *дѝхати*, *дѝхати*, *њѝхати*, *пѝхати*, све са својима сложенима.

У којијех се глагола основа свршује на *ск*, у њих се у садашњ. вр., и у глаг. прил. сад. вр., и у заповјед. нач. ово *ск* претвара у *шт* (мјесто *шч*, а ово мјесто *сч*), н. п. *ѝскати: ѝштêм* (40), *бѝскати: бѝштêм*, *мљѐскати: мљѐ-*

---

(40) У Босни по варошима говори се и *ѝшћêм*.

штêм, иљêскати: иљêштêм. Од *бàхшати, дàхшати, дрхшати* има *бàшћêм, дàшћêм, дршћêм* по познатијем правилима (мјесто *бахћем* итд.), а тако и од *шкати: чêм* (мјесто *шчем*), и од *слàти: шљêм;* мјесто *шљем* говори се и *шàљêм.*

Којима се глаголима основа свршује на самогласно слово, у њих се у заповједноме нач. наставак *и* претвара у *ј*, н. п. *ùдкајати се: ùдкâј се, вùјати: вûј, сùјати: сûј* (41), *лàјати: лâј.*

Гурùшати у сад. вр. има *гùричêм.*

У овај раздио иде и *дáвати* (са свјема сложенима, као *задáвати, продáвати* итд.) и *дознáвати, познáвати, признáвати, распознáвати.* У овијех глагола оно *в* пред врснијем уметком стоји само лакшега изговора ради (мјесто *да-а-ти*) као у другијех *ј*, и за то се у садашњ. вр. и у глаг. прил. сад. вр., и у заповјед. нач. не мође *љ* послије *в*, него се *в* избацује и мјесто њега (опет лакшега изговора ради) мође *ј: дâ-ј-ê-м, дá-ј-ûћи, ùдзнâ-ј-ê-м, познá-ј-ûћи* итд.; у њих се у заповјед. нач. не претвара наставак *и* у *ј*, него остаје *и* и пред њим оно *ј: дá-ј-и, дá-ј-и-ше.*

У овај раздио иду и ови глаголи: *кљ̏ути, иљ̏ути, бљ̏ути* (са сложенима). И у њих оно *в* пред врснијем уметком стоји само лакшега изговора ради, и у садашњ. вр. и у глаг. прил. сад. вр. мјесто њега стоји *ј* (опет лакшега изговора ради), н. п. *кљ̏-ј-ê-м, кљ̏-ј-ûћи,* а у заповједном нач. изоставља се, пак се наставак *и* претвара у *ј: кљ̏-ј, кљ̏-ј-ше* итд.

Овамо иду и ови глаголи: *кòвати, снòвати, шрòвати* (са сложенима). У овијех глагола оно *ов* пред врснијем уметком стоји лакшега изговора ради мјесто *у* (н. п. *ков-а-ти* мјесто *ку-а-ти*), и за то се у садашњему времену и у глаг. прил. сад. вр. и у заповјед. начину мјесто онога *ов* говори *у*, пак се између овога *у* и уметка *е* лакшега изговора ради ставља *ј*, н. п. *кȕ-ј-ê-м, кȕ-ј-ûћи, снȕ-ј-ê-м, снȕ-ј-ûћи, шрȕ-ј-ê-м, шрȕ-ј-ûћи* итд.; у заповједноме пак на-

---

(41) *Сиј, виј,* па у кош.

чину наставак *и* послије овога *у* претвара се у *ј*, н. п. *кӯ-ј*, *кӯ-ј-ше* итд.

У овај раздио иду и ови глаголи: *бра̏ти*, *зва̏ти*, *кла̏ти*, *пра̏ти* са својијема сложенима. У сад. вр. и у глаг. прил. сад. вр. и у зап. нач. *брати* и *прати* добијају *е* у основи пред *р* : *бѐрêм*, *пѐрêм*, *бѐрӯћи*, *пѐрӯћи*, *бѐри*, *пѐри;* тако *клати* добија *о* : *кȍљêм*, *кȍљӯћи*, *кȍљи;* тако и *звати* добија *о*, али се послије *в* не ставља *љ* : *зȍвêм*, *зȍвӯћи*, *зȍви*.

У овај раздио иде и глагол *гна̏ти* са својијема сложенима. У њега се у сад. вр. и у глаг. прил. сад. вр. и у зап. нач. у основи пошљедње слово не претвара, него се послије *г* мође *е* те се *г* претвара у *ж* (мјесто којега се гдјешто говори и *р*), н. п. *жѐн-ê-м*, *жѐн-ӯћи*, *жѐн-и* (и *рѐн-ê-м* итд.). У *ѝзгнати*, *ра̀згнати* послије *ж* умеће се *д* : *ѝжденêм*, *ра̀жденêм*. Овај глагол може се мијењати и по трећему раздјелу: *гн-â-м*, *гн-â-ш* итд.

У овај раздио иде и *ѐвати се* и *рѐвати*. Ни они у сад. вр. и у глаг. прил. сад. вр. и зап. нач. не добијају *љ* послије *в* : *ѐв-ê-м се*, *рѐв-ê-м*.

Овамо иде и *са̏ти;* ни у њега се *с* не мијења, н. п. *с-ê-м*, *с-ући* итд.

Пома́гати има у зап. нач. кад се ко у невољи виче у помоћ: *ѝдма̑гâј*, *ѝдма̑гâјте* (по трећему раздјелу), а иначе се говори *пома́жи*, *пома́жите*.

Трећи раздио.

Овамо иду глаголи у којијех у свјема промјенама остаје врсни уметак пред наставцима, н. п. *чув-а-ти* : *чув-а-м*. Само у 3. лицу мн. у сад. вр. и у глаг. прил. сад. вр. између наставака и врснога уметка још се умеће *је*. У овијех се глагола у зап. нач. наставак *и* претвара у *ј*.

		Садашњ.	*Заповјед.*
Неодређ.		чӯв-а-ти	
Јед.	1.	чӯв-â-м	—
	2.	чӯв-â-ш	чӯв-â-ј
	3.	чӯв-â	—

Мн.	1.	чу̏в-а̂-мо	чу̏в-а̂-ј-мо
	2.	чу̏в-а̂-те	чу̏в-а̂-ј-те
	3.	чу́в-а-ју̂	—
		I. пређашњ.	*II. пређашњ.*
Јед.	1.	чу́в-а-х	чу̏в-а̂-х
	2.	чу́в-а	чу̏в-а̂-ш-е
	3.	чу́в-а	чу̏в-а̂-ш-е
Мн.	1.	чу́в-а-с-мо	чу̏в-а̂-с-мо
	2.	чу́в-а-с-те	чу̏в-а̂-с-те
	3.	чу́в-а-ш-е	чу̏в-а̂-х-у

Глаг. прил. сад. вр. чу́в-а-ју̂ћи

Глаг. прил. пређ. вр. чу́в-а̂-в(ши)

I. глаг. прид. чу́в-а-о, чу́в-а-л-а, чу́в-а-л-о

II. глаг. прид. чу̏в-а̂-н, чу̏в-а̂-н-а, чу́в-а̂-н-о.

Који глаголи ове врсте нијесу поменути у прва два раздјела, они иду у овај.

Овамо иде и *да̏ши*, *зна̏ши*, *и̏маши*. У њих се у садашњему вр. и у I. и II. пређашњему вр. може иза врснога уметка додати *д*, пак се онда у тијем временима мијењају по првоме раздјелу прве врсте, н. п. *зна̂м* и *зна́дѐм*, *зна̏х* и *зна̏дох*, *зна̂х* и *зна̀дија̂х;* у овоме II. пређ. вр. може се од уметка *ија* изоставити *и*, пак *д* са *ј* прелити у *ђ*, н. п. *и̏мађа̂ше*, *зна̏ђа̂ше*. У садашњ. вр. 3. лице мн. од *даши* и нема друкчије него овако са *д: да́ду̂*, а од *знаши* говори се и *зна̏ју̂*, али је обичније *зна́ду̂*.

Пред *имаши* кад дође *не*, онда се од глагола може изоставити прво *и*, пак са *не* саставити у једну ријеч: *нѐма̂м*, *нѐма̂ш* итд.

У глагола ове врсте у сватри раздјела може се у II. глаг. придјеву чути и наставак *ш* мјесто *н*, н. п. *др̏жа̂ш* мјесто *др̏жа̂н*, *пи̏са̂ш* м. *пи̏са̂н*, *чу̏ва̂ш* м. *чу̏ва̂н*, али је *н* обичније.

Шеста врста.

У ову врсту иду глаголи који имају врсни уметак *ова* или *ева* и *ива*. Од овијех уметака избацује се пошљедње слово у садашњему вр. и у заповједноме нач. и у глаг. прилогу сад. вр., пак се остатак претвара у *у*, које се у сад. вр. и у глаг. прил. сад. вр. уметком *е* скопчава с осталијем наставцима, али се пред ово *е* лакшега изговора ради мѣ̂е *ј*. У заповједноме нач. наставак *и* претвара се у *ј*. У осталијем промјенама остаје сав врсни уметак. У II. глаг. придјеву имају ови глаголи наставак *н*.

Неодређ. куп-ȍв-а-ти

	Садашњ.	*Заповјед.*
Јед. 1.	кȕп-у-ј-ê-м	—
2.	кȕп-у-ј-ê-ш	кȕп-ŷ-ј
3.	кȕп-у-ј-ê	—
Мн. 1.	кȕп-у-ј-ê-мо	кȕп-ŷ-ј-мо
2.	кȕп-у-ј-ê-те	кȕп-ŷ-ј-те
3.	кȕп-у-ј-ŷ	—
	I. прешашњ.	*II. прешашњ.*
Јед. 1.	куп-ȍв-а-х	кȕп-ов-â-х
2.	кȕп-ов-â	кȕп-ов-â-ш-е
3.	кȕп-ов-â	кȕп-ов-â-ш-е
Мн. 1.	куп-ȍв-а-с-мо	кȕп-ов-â-с-мо
2.	куп-ȍв-а-с-те	кȕп-ов-â-с-те
3.	куп-ȍв-а-ш-е	кȕп-овâ-х-у

Глаг. прил. сад. вр. кȕп-у-ј-ŷћи

Глаг. прил. пређ. вр. куп-ȍв-â-в(ши)

I. глаг. прид. кȕп-ов-а-о, кȕп-ов-â-л-а, кȕп-ов-â-л-о

II. глаг. прид. кȕп-ов-â-н, кȕп-ов-â-н-а, кȕп-ов-â-н-о.

Глаголи ове врсте са врснијем уметком *ова* могу се ласно распознати, за то ево само неколико за углед: *бȍжићоваши*, *болȍваши*, *вјекȍваши*, *вјȅроваши*, *вȍдјводоваши*, *гладȍваши*, *дȅсешковаши*, *дјевȍваши*, *другȍваши*, *духȍваши*,

зимо̀ваши, *ја̏довати*, *кмѐтовати*, *кумо̀ваши*, *љѐтовати*, *миро̀ваши*, *младо̀ваши*, *момко̀ваши*, *мудро̀ваши*, *ѝамѐтовати*, *посло̀ваши*, *ѝо̀штовати*, *ѝрстѐновати*, *пушо̀ваши*, *ра̏довати се*, *ра̏товати*, *руко̀ваши се*, *свјѐтовати*, *сироштовати*, *шамно̀ваши*, *ца̏роваши*, *чѐтовати*, *штѐтовати* итд.

Са врснијем уметком *ева* има само један глагол: *војѐваши*.

Са врснијем уметком *ива* има их много, н. п. *даљи́ваши*, *добаци́ваши*, *довики́ваши*, *доврши́ваши*, *дојахи́ваши*, *доказ́иваши*, *докучи́ваши*, *дописи́ваши*, *досађи́ваши*, *забрањи́ваши*, *забуљи́ваши*, *завези́ваши*, *загаши́ваши*, *заглављи́ваши*, *заграђи́ваши*, *закуси́ваши*, *залаги́ваши*, *зализи́ваши*, *замази́ваши*, *замахи́ваши* итд.

Има глагола који у неодређеноме нач. пред наставком *ши* имају *ива*, али не иду у ову врсту, него у пету, за то што је у њих врсни уметак само *а* а остало или све или једно слово иде у коријен. Такови су глаголи осим онијех који су на својему мјесту споменути ево још ови: *би́ваши* (са сложенима: *доби́ваши*, *збі́ваши се*, *избі́ваши*, *снеби́ваши се*), *задни́ваши*, *заки́ваши* (с осталима овако сложенима, н. п. *оки́ваши*, *преки́ваши*, *исреки́ваши* итд.), *записи́ваши*, *заши́ваши* (с осталима овако сложенима, н. п. *опши́ваши*, *прошíваши*, *раши́ваши*, *испреши́ваши* итд.), *изми́ваши* (*уми́ваши*), *осни́ваши*, *или̏ваши* (са својима сложенима), *покри́ваши* (с осталима овако сложенима, н. п. *откри́ваши*, *сакри́ваши* итд.), *прежи́ваши*, *сни́ваши*.

У II. глаг. придјеву глаголи и ове врсте мјесто наставка *н* могу имати *ш*, н. п. *ку̏повâш* мјесто *ку̏повâн*, али је *н* обичније.

Додатак.

I. Глагол *би̏ти* (esse, sein) има два садашња времена: *јесам* и *будем*, прво се говори кад је *бити* несвршени глагол, а друго кад је свршени. Он се мијења овако:

Неодређ. бӣ-ти

Садашњ. несврш.

Јед. 1.	јѐс-ам	Мн. 1.	јѐс-мо
2.	јѐс-и	2.	јѐс-те
3.	јѐс-т	3.	јѐс-у

Садашњ. свр.

Јед. 1.	бȳд-ê-м	Мн. 1.	бȳд-ê-мо
2.	бȳд-ê-ш	2.	бȳд-ê-те
3.	бȳд-ê	3.	бȳд-ŷ

Заповјед.

Јед. 1.	—	Мн. 1.	бȳд-и-мо
2.	бȳд-и	2.	бȳд-и-те
3.	—	3.	—

I. пређашњ.

Јед. 1.	бӣ-х	Мн. 1.	бӣ-с-мо
2.	бӣ	2.	бӣ-с-те
3.	бӣ	3.	бӣ-ш-е

II. пређашњ.

Јед. 1.	б-ӣјâ-х	Мн. 1.	б-ӣјâ-с-мо
2.	б-ӣјâ-ш-е	2.	б-ӣјâ-с-те
3.	б-ӣјâ-ш-е	3.	б-ӣјâ-х-у

или

Јед. 1.	б-јё-х	Мн. 1.	б-јё-с-мо
2.	б-јё-ш-е	2.	б-јё-с-те
3.	б-јё-ш-е	3.	б-јё-х-у

Глаг. прил. сад. вр. буд-ȳћи

Глаг. прил. пређ. вр. бӣ-в(ши)

I. глаг. прид. бӣ-о, бӣ-л-а, бӣ-л-о.

За садашње несвршено вр. мјесто *јесам* итд. има још друкчије, избацивши *је* у 1. и 2. лицу јед. и у сватри мн., а у 3. јед. избацивши *сш*, дакле: *сам*, *си*, *је*, *смо*, *сше*, *су*. Ово скраћено не може нигда стајати у почетку; оно се говори кад сила говора није на овоме глаголу (каогод *ћу* мјесто *хоћу*). Кад се пита трећијем лицем јед. и ријечу *ли*, онда се *јесш* не говори, него *је*, и само онда стоји скраћено и у почетку, н. п. *јели* тако? *јели* врела лубеница?

Кад пред садашњијем несвршенијем временом овога глагола дође *не*, онда се *је* од глагола са *е* од овога *не* прелије у *ијè* и у 3. лицу јед. одбаци се на крају *ш*: *нијèсам*, *нијèси*, *нѝје*, *нијèсмо*, *нијèсте*, *нијèсу* (42).

Мјесто *јеш* говори се и *јèсте*.

Бјех је по јужноме говору, а у источноме говори се *бех*, у западноме пак *бих*. Тако је и *бијах* по јужноме и по западном говору, а у источноме говори се *бејах*, *бејаше* итд.

II. Будуће вр. постаје кад се глагол узме у неодређеноме начину пак му се дода садашње вријеме од глагола *хтјети*, н. п.

Хоћеш поћи, ал' *ћеш* грдно *проћи* —
Бог *ће дати* те *ће* добро *бити* —

Кад овако скраћено садашње вр. од *хтјети* дође одмах за глаголом, онда се у глагола наставак *ти* изостави пак се остало састави уједно са садашњијем вр. од *хтјети*, н. п. *хва́лићу*, *хва́лићеш*, *хва́лиће*, *хва́лићемо*, *хва́лићеше*, *хва́лићê*; тако *плѐћу*, *ве́ћу*, *озе́ћеш* итд. Само у онијех глагола који се у неодређеноме нач. свршују на *ћи*, остаје у овоме догађају у будућему вр. начин неодређени читав, н. п. *рѐћи ћу*, *пѐћи ћемо*, *до́ћи ћу* итд.

III. Прво сложено пређашње вр. постаје кад се првоме глаголском придјеву дода од *бити* садашње несвршено вријеме *јесам* или *сам*, н. п.

Јед. 1. чу̏о (чу̏ла, чу̏ло) сам
2. чу̏о (чу̏ла, чу̏ло) си
3. чу̏о (чу̏ла, чу̏ло) је
Мн. 1. чу̏ли (чу̏ле, чу̏ла) смо
2. чу̏ли (чу̏ле, чу̏ла) сте
3. чу̏ли (чу̏ле, чу̏ла) су.

---

(42) Овако је у јужноме говору, а у источноме говори се *е́*, у западноме пак *и́* мјесто *ије* у свјема лицима, осим трећега јед., које је у сватри говора једнако: *не́сам*, *не́си*, *нѝје*, *не́смо*, *не́сте*, *не́су*; *ни́сам*, *ни́си*, *нѝје*, *ни́смо*, *ни́сте*, *ни́су*.

IV. Друго сложено пређашње вр. постаје кад се првоме глаголском придјеву дода од *биши* друго пређашње *бјех* или *бијах*, или сложено пређашње прво *био сам*, н. п. *бјесмо сјели*, или *бијасмо сјели*, или *били смо сјели*.

V. За погодбено (conditionalis) узима се први глаголски придјев са I. пређ. временом од *биши (јесам)*, само што се онда у 3. лицу мн. не говори *бише*, него само *би*, н. п.

Јед. 1. пјёвао (пјёвала, пјёвало) бих
2. пјёвао (пјёвала, пјёвало) би
3. пјёвао (пјёвала, пјёвало) би
Мн. 1. пјёвали (пјёвале, пјёвала) бисмо
2. пјёвали (пјёвале, пјёвала) бисте
3. пјёвали (пјёвале, пјёвала) би.

VI. За 3. лице јед. и мн. у заповједноме начину узима се 3. лице садашњега вр. са *нека* или *нек*, н. п. *нек ијева, нека играју*.

ПРЕДЛОЗИ.

(praepositiones)

С другијем падежом слажу се ови предлози: *без (брез)*, *близу*, *више*, *врх (сврх, саврх)*, *до*, *из*, *иза*, *изван*, *између*, *изнад*, *испод*, *испред*, *код*, *крај (накрај, покрај, украј)*, *мјесто*, *наком* (43), *насред (посред, усред)*, *ниже*, *од*, *око (около)*, *осим*, *поред*, *послије*, *преко*, *прије*, *ради (заради, поради)*, *уочи*, *чело*.

С трећијем падежом слаже се *к (ка)*.

Са четвртијем слажу се ови: *кроз*, *мимо* (44), *низ*, *уз*.

Са седмијем слаже се *при* и *према* (45).

---

(43) *Наком боја* копљем у грм.
Наком себе спомен оставити —

(44) Ни убиј Боже *мимо свијеш*, ни помози Боже *мимо свијеш*.

(45) Да се *према* слаже са седмијем падежом, показују акценти, н. п. *према гла̂ви, према зе̏мљи*, а трећи је падеж *гла̂ви, зе̏мљи* итд.

С другијем и са шестијем слаже се *с (са, су)*, н. п. *с брда; с коња; са земље; с братом;* пропаде *са своје памети;*

С ког' си млада срећу изгубила?
Ил' *са себе*, ил' *са своје мајке*,
Или *са свог стара родитеља* —

Мјесто *с* у овоме пошљедњему смислу у војводству се говори *због. С* слаже се и с четвртијем падежом кад се каже: *с ову* (или *с ону*) *страну* н. п. Саве.

Са четвртијем и са шестијем слажу се ови предлози: *за* (однеси *за кућу;* сједи *за кућом; За злато* рђа не пријања; *За добрим* се *коњем* бат чује; узе га *за руку; за новце* свашта доста), *међу* (дај *међу нас;* то је *међу нама*), *над (над воду; над водом), под* (оде *под кућу;* стоји *под кућом*), *пред* (изнеси *пред кућу;* стоји *пред кућом; пред смрт; пред божић*). *За* слаже се и с другијем падежом (показујући вријеме), н. п. *за кнеза Лазара; за живота; за младости;* дошао *за сунца.*

Са четвртијем и са седмијем слажу се ови: *на* (отишао *на брдо;* стоји *на брду;* иде *на Косово;* погинуо *на Косову; На зло просо* мало с' слане хоће; *На врби* свирала), *о* (објеси *о клин;* виси *о клину;* ударио *о камен; о божићу*), *по* (отишао *по дјевојку;* послао *по дјевојци;* ударио га *по глави*), *у* (идем *у цркву;* био сам *у цркви*); *у* слаже се и с другијем падежом, н. п. *У Бога* су пуне руке; *У кога* је чаша, *у тога* и молитва; *У млађега* поговора нема; *У богаша Влаха* скупа шеница; *У добра домаћина* гости разблуђени; *У везиље* свилу куповати.

Против пишу књижевници, и то једни с другијем падежом а једни са трећијем. Тако и *супрот.*

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЈЕШКЕ.

На страни	8	у врсти	17	стоји	*оце-ви*	мјесто	*оц-ев-и*
—	22	„	10	„	*Овако*	„	*Овамо*
—	31	„	16	на крају стоји	*нѐ*	„	*нѐ-*
—	48	„	20	иза *побјезимо* не треба оно	*и*		
—	51	под	26	мјесто	*и* треба	*а*	
—	52	у врсти	18	између	*на* и	*дјевен* треба	-
—	54	„	22	„	*о* „	*дем* „	-
—	59	„	18	мјесто	*ира-с-мо*	„	*ир-а-с-мо*
—	61	„	6	„	:	„	,

ПРЕНУМЕРАНТИ.

Беч.

Његова Свјетлост, Високопреосвештени владика и господар Црногорски и Брдски, Петар Петровић Његош II.	1 кн.
Његова Ексцеленција, Високопреосвештени господин Пантелеимон Живковић, владика Темишварски, командерскога крста св. Стефана каваљер и ц. к. величанства д. тајни савјетник . . .	1
Његово Високопреосвештенство, господин Платон Атанацковић, владика Бачки	10
Г. Никанор Грунић, архимандрит Кувеждински .	4
— Стефан Михаиловић, архимандрит Св.-Ђурђески	1
— Максим Папић, прота Шајкашки	1
— Михаил Теодоровић Рајевски, прота у капели Руске посаобине	1
— Лазар Стефановић, парох Вршачки и проф. богосл.	1
— Пант. Јовановић, јеромонах ман. Св.-Ђурђевскога	1
— Давид Арсенијевић, „ „ „ .	1
— Амвросије Јовановић, „ „ „ .	1
— Јос. Алекс. Хелферт, државни подсекретар .	1
— Ђорђије Стратимировић	20
— Димитрије Момировић Стојановић, Россійско-Императорской коллежескій Совѣтникъ и Кавалеръ .	1
— Јован Николић од Рудне	1
— Милош Ј. Николић	1
— Федор Ј. Николић	1
— Михаило Ј. Николић	1
— Вук Стеф. Караџић	1
— Стефан Радичевић	1
— Др. К. Пацек	1
— Фрањо Миклошић	1
— К. Кузмањи, професор богословије . . .	1
— Др. М. Доленц	1
— Др. Јован Суботић	1
— Ђорђије Стојаковић	1
— Ђорђије Контић	10
— Васо Атанацковић	1
— Бранко Радичевић	1
— Јулије Радишић	5
— Миливоје Петровић, мајор	1

— Др. С. Завишић . . . . . 1 књ.
— Др. Иван Бурати 1
— Иван Даубачи Дољски 1
— Светозар Кушевић 1
— Др. Антонин Бек, министарски секретар . . 1
— Вацлав Пок Подјебрадски 1
— Јосиф Јиречек 1
— Јан Вотка, редактор Виденскога Деника . . 1
— Теодор Дједицки 1
— Вашатко 1
— Петар Микшичек 1
— Др. Јак. Ужаревић 1
— Матија Цигале 1
— Антоније Рибичка 1
— Марцел Кавецки 1
— Стјепан Пејаковић 1
— А. Шембера 1
— Иван Бучар 1
— Теодор Павловић 1
— Петар Алексијевић 1
— Велимир Барбарић 1
Госпођица Катарина Величковића 1
Г. Богољуб Ђорђијевић 1
— Др. Талашијевић 1
— Никола Ристић 1
— Винко Пацелић 1
— Перо Франћескини 1
— Ђорђије Бранковић 1
— Јур Јенко 1
— Светозар Милетић 1
— Михаило Полић 1
— Ј. Б. Милер 1
— Кост. Томашевић 1
— Стеф. Бањ 1
— Танасије Јовановић молер 1
— Јов. Вулетић молер 1
— Лазар Захаријевић 1
— Михаило Небригић 1
— Коста Вунић 1
— Сава Димитријевић 1
— Метод Младеновић 1
— Ђорђе Чакра 1
— Јован Јовановић 1
— Милош Миланковић 1
— Милан Маринковић 1
— Гаја Вујин 1
— Милош Илић 1
— Филип Николић 1
— Коста Михаиловић 1
— Ристо Ј. Михаиловић 1

— Васо Хаџић	1	кн.
— Јован Руварац	1	
— Александар Вукашиновић	1	
— Долежалек	1	
— Чењек Хохолушек	1	
— Фрањо Чегетек	1	
— Димитрије Кирјак	1	
— Јосип Каплар	1	
	133	

Биоград.

(од г. Јов. Гавриловића)

Г. Јов. Гавриловић, нач. одјел. у попеч. финанс. .	20	
— Вук Маринковић, професор фисике . . .	1	
— Јанко Шафарик, „ историје . .	1	
— Сергије Николић, „ права . . .	1	
— Игњат Станимировић, „ статистике . .	1	
— Димитрије Матић, „ земаљ. права .	1	
— Рајко Лешјанин, „ Римск. права . .	1	
— Ђорђије Ценић, „ крим. поступка .	1	
— Матија Бан, „ Француск. језика .	1	
— Емпл Јосимовић, „ математике . .	1	
— Коста П. Л. Цукић, „ полит. економије .	1	
— Др. Милован Спасић, директор малијех школа .	1	
— Филип Христић, секретар попеч. просв. . .	1	
— М. Барловац, правит. правобранитељ . . .	1	
— Васа Гарашанин, капет. и кнеж. адјут. . .	1	
— Ђорђије Станишић, канц. попеч. финанс. . .	1	
— Љубомир Петронијевић	1	
— Стеван Павловић	1	
— Милош Поповић, уредник „Србских новина" .	10	
	47	

(од г. Кост. Бранковића)

Г. Герасим Стојковић, АЕМ. протосинђел и професор богословије	1
— Димитрије Нешић, професор богословије . .	1
— Кост. Бранковић „ философије . .	1
— Лука Павловић, „ и управитељ гимназ.	1
— Ђорђе Малетић, „ гимназије . .	1
— Александар Чварковић, „ „	1
— Антоније Шулц, „ „	1
— Павле Радовановић, слуш. философ. II год. .	1
— Алекса Стојковић, „ „ I год. .	1
— Јосиф Миловановић, „ „ „ .	1
— Илија Симић, ученик гимназ. IV разреда .	1
— Димит. Николајевић, „ „ „ .	1
— Арсеније Стојановић, „ „ III разреда .	1
— Милош Концуловић, „ „ „ .	1

Г. Марко Шарчевић,	„	„	„	1	кн.
— Сима Ненадовић,	„	„	„	1	
— Живко Радаковић,	„	„	I разреда	1	
— Петар Јовановић,	„	„	„	1	
— Григор. Мариновић,	„	„	„	1	
— Димитрије Протић,	„	„	„	1	
— Петар Топаловвић,	„	„	„	1	
				21	

Букреш.

Његова Свјетлост, кнез Милош Т. Обреновић	10
Његова Свјетлост, кнез Михаил М. Обреновић	30
Његово Свјателство, господар Јефрем Т. Обреновић	10
Г. Никола Германи	5
— Јован Германи за себе и за својега сина Јефрема	10
— Ђорђе Германи	5
	70

Вуковар.

Г. Ђ. Поповић за своје пренумеранте	40

Двор.

Г. Балант Лесјак, жупник	1

Дубровник.

Г. Ђорђије Николајевић, прота	1
— Теодор Јанковић, свештеник и учитељ	1
— Јеремија Гагић, дворски вијећник, консул и каваљер Руски	1
	3

Мостар.

Г. Јаннћије Памучина, ефимер	1

Загреб.

Г. Мојсије Балтић, ц. к. сатник код управе	1
— Никола Крестић, одвјетник	1
— Максим Прица, одвјетник	1
— Наум Малин, трговац	1
— Људевиг Гај, ћ. к. савјетник	2
— Др. Димитрија Деметер	1
— Вежнћ, бански чиновник	1
— Јовановић, ц. к. авдитор	1
— Василије Николић, одвјетник	1
— Антун Мажуранић, одвјетник	1
— Иван Мажуранић, намјесник држ. одвјетника	1
— Иван Кукуљевић, архивар	1

Г. Боговић, одвјетник	1	кн.
— Станко Враз	1	
— Утјешиновић, чиновник код управе	1	
— Зоричић, пјенезник код Хрватске штедионице	1	
— Станковић, чиновник	1	
— Др. Имбро Ткалац	1	
— Др. Аугустиновић	1	
— Данило и Богдан Станисављевићи	2	
— Мирко Банековић, чиновник	1	
— Јанко Цар, чиновник	1	
	24	

Задар.

Г. Стефан Кнежевић, архимандрит и витез гвоздене круне	1
— Атанасије Чурлић, архимандрит и проф. богосл.	1
— Др. Теодор Петрановић, савјетник	1
— Симеон Љубић, свешт. Старограђан.	1
— Андрија Стазић, учитељ	1
— Видовић, свешт.	1
— Никола Вунновић, ђ. к. катих.	1
— Макарије Вукадиновић пар.	1
— Герасим Петрановић, јеромон. и проф. богосл.	1
	9

Златни праг.

(од г. Сл. Златојевића)

Г. Вацлав Ханка, библнотекар Чешкога музеума и витез ордена св. Владимира	1
— Др. Хануш, професор	1
— Ф. Л. Челаковски, професор	1
— Јан Томичек	1
— Франта Шумавски	1
— Јосиф Фолкман	1
— Др. В. Д. Ламбл	1
— Вацлав Роид	1
— Јан Кадави	1
— Ант. Мусил	1
Госпођа К. Л.	1
Госпођа Ј. Ј.	1
Г. Јосиф Враницањ	1
— Славко Златојевић	1
— Михаило Паннић	1
— Скендер Поповић	1
— Стеван Дракулић	1
— Јан Шенхефер	4
	21

(од г. Скендера Фанковића)

Г. Јан Шејноха	1	кн.
— Антун Молак	1	
— Вацлав Фишер	1	
— Адолф Странски	1	
— Јован Бакса	1	
— Јосип Орлт	1	
— Хинко Лауерман	1	
— Фрањо Беднар	1	
— Јован Фрај	1	
— Јосип Ходјера	1	
— Јосип Хорачек	1	
— Томо Филип	1	
— Јосип Херолд	1	
— Војтјех Вавра	1	
— Петар Хашке	1	
	15	

Карловац.

Г. Драгутин Кушлан	4

Котор.

(од г. Вука Поповића)

Г. Антун Башић, тајни камаријер св. папе, каноник Дубровачке кат. цркве, доктор богословије и философије и директор школа норм.	1
— Виценцо Ђубранић, препосит кат. цркве у Котору	1
— Адолфо Мајер, мађор	1
— Бернер, први савјетник у требуналу Котор.	1
— Спиро Грати, ц. к. тумач	1
— Марко Ћеловић, подестат Будљански	1
— Марко Јовановић, „ Рисански	1
— Антун Луковић	1
— Ђуро Ђурановић	1
— Крсто Лазаревић	1
— Виценцо Јелчић, учитељ поморске науке	1
— Хрисантије Николајевић, парох Которски	1
— Крсто Лубардић, „ Топалски	1
— Инокентије Павловић, „ Будљански	1
— Јово Аврамовић, „ Рисански	1
— Арсеније Папић, „ Перашки	1
— Нико Ђерберовић, „ Убаљски	1
— Трипко Комненовић, „ Кривошијански	1
— Нико Цвијетковић „ Баошички	1
— Петро В. Ђурковић, капетан поморски	1
— Томо Липовац, „ „	1
— Јово Л. Папреница, „ „	1
— Стефан Ђурковић, трговац	1

— Никола Поповић, „ . . . . . 1 кн.
— Никола Ђурковић, „ 1
— Вук Поповић, ђ. к. катихета, за своје синове: Љубомира, Јовицу, Светозара, Веселина, Младена, Уроша и Силоана 5

30

Лозница.

(од г. Петра Јов. Козељца)

Г. Гаја Марковић, члан окр. суда, за сина Светозара ученика 1
— Петар Јов. Козељац, начелник среза Јадранскога, за сина Павла ученика 3
— Милан Јанковић Космајац, писар начелн. . . 1
— Стеван Станић, писар среза Јадр. за сина Сава . 1
— Петар К. Пантелијић, практикант начелн. . . 1
— Саво Јовановић, доктор, за сина Љубомира ученика 1
— Игњатије Васић, прото окр., за сина Владимира ученика 1
— Коста Маринковић, учитељ Јаребички . . 1
— Павле Костурић, „ Недељички . . 1
— Петар Марковић, „ Текеришки . . 1
— Деспот Марковић, „ Царински . . . 1
— Станоје Степановић, ученик IV разреда, из С. шора 1
— Недељко Деспотовић, „ III „ из Добрића 1

15

Нови сад.

Г. Мат. Костић, парох 1
— Ђорђе Нешковић, парох 1
— Андрија Монашевић, парох 1
— Павле Балта, ђакон 1
— Тодор Мандић 1
— Јаков Радосављевић, изучени богослов . . 1
— Ђорђе Вучерић, трговац 1

7

Осијек.

Г. Мојсије Ђорђијевић 20

Пожун.

Г. Димитрије Стојковић 1
— Божидар Дунђ 1
— Глиша Вонновић 1
— Болеслав Лукшић 1
— Ђорђе Стефановић 1
— Коста Поповић 1
— Светозар Миљковић 1

Г. Љубомир Паннић	1	књ.
— Петар Вуков	1	
— Димитрије Хаџијић	1	
— Никола Деметровић	1	
— Стеван Вунић	1	
— Владислав Арадски	1	
— Тима Арадски	1	
— Јаков Арадски	1	
— Корнилије Бадрљица	1	
— Бранко Јовановић	1	
	17	

Премисл.

Г. Петар Замбасовић	1	

Ријека.

Г. Фрањо Курелац, за своје пренумеранте	34	књ.

Сланкамен.

Г. Јован Параносић, парох	1	књ.
— Љубомир Месаровић, парох	1	
— Тома Илаковац, парох	1	
— Матија Маринковић, капетан	1	
— Никола Ковачевић, ђакон	1	
— Андрија Грк	1	
— Алекса Крзмановић	1	
— Јован Бугарски	1	
— Давид Мидоловић	1	
— Ђорђе Натошевић	1	
	10	

Сомбор.

(од г. Ст. Стоинова)

Госпођица Анета Стратимировића	1	
Г. Јевђеније Радишић, ц. к. прав. повјереник	5	
— Тодор Мандић, секретар	1	
— Милош Парашки, отправник	1	
— Петар Зарић, писар	1	
— Корнилије Радишић, судац Крњајски	1	
— Алекс. Теофановић, протоколиста	1	
— Алекс. Радишић, адвокат	1	
— Љубомир Маширевић, сенатор	1	
— Јоца Јанковић, адвокат	1	
— Миша Костић, адвокат	1	
— Владимир Ковачић, земљомјер	1	
— Јосиф Јанковић, љекар	1	
— Никола Михановић, срески судија у Сомбору	1	
— Ј. Леовић, адвокат	1	

Г. Васа Јанковић, регистратор и архивар . .	1	кн.
— Максим Ранић, писар	1	
— Јоца Грунић, писар	1	
— Ђорђе Ђорђевић, писар	1	
— Радослав Арацки, комесар путова и мостова .	1	
— Лазар Аларгић, писар	1	
— Трифун Атанацковић, присједник земаљског суда у Сомбору	1	
— Јован Ђуришић, биљежник Ст. Стапарски . .	1	
— Фрањо Турски, окруж. књиговодитељ . . .	1	
— Урош Шимић, градски биљежник . . .	1	
— Аркадије Николић, одвјетник	1	
— Милош Коњовић, сенатор	1	
— Ст. Лалошевић, градски капетан . . .	1	
— Јоца Лалошевић, каса-официјал	1	
— Трифун Јојкић, сремски начелник	1	
— Никола Стојачковић, писар	1	
— Матија Поштић, изучени богослов . . .	1	
— Лазар Грунић, парох Ст. Стапарски . . .	1	
— Ђорђе Поповић, сремски начелник . . .	1	
— Јоца Поповић, сремски помоћник	1	
— Јоца Тодоровић, сремски attaché	1	
— Лазар Доић, сремски начелник	1	
— Милош Димитријевић, сремски помоћник . .	1	
Госпођа Кача	1	
Г. Димитрије Манојловић	1	
— Ст. Стоинов, секретар ц. к. прав. повјереника .	1	
	45	

(од г. Дим. Поповића)

Г. Димитрије Поповић, свештеник	1	
— Ђорђе К. Стефановић, катихета нор. школа и недељни учитељ	1	
— Јован Атанацковић, избрани грађанин . .	1	
— Лазар Баић, професор препарандије и рисовања	1	
— Михаило Јанковић, учитељ III разреда . .	1	
— Никола А. Вуић, ученик у политехници Бечкој .	1	
— Јован В. Харош, ученик Лат. школе у Врбасу .	1	
— Ђорђе Вукићевић, „ „ „ „ .	1	
— Михаило Јовановић, „ Њем. „ у Винковцима	1	
— Павао Бикар, „ „ „ „ .	1	
— Димит. Теофановић, „ „ „ „ .	1	
— Јован Јерасевић, „ „ „ „ .	1	
— Стефан Прокоповић, „ „ „ у Белој цркви	1	
— Петар Бикар, „ „ „ у Митровици	1	
Ђура Гргуров, „ Срп. „ . .	1	
— Јован Веселиновић, „ „ „ . .	1	
— Младен Гргуров, „ „ „ . .	1	
	17	

Темишвар.

Г. Теодор Радичевић . . . . . 10 кн.

Трнава.

Г. Мартин Веселовски, слушач философ. у семинарији 1

Трст.

Славенско друштво	20
Г. Димитрије Владисављевић	1
— Андрија Стојковић за своје пренумеранте . .	16
	37

Хајделберг.

Г. Јован Ристић	2
— Милоје Јовановић	2
— Радоица Шарчевић	2
— Крста Писаровић	2
	8

Шабац.

(од г. Влад. Вунћа, нотар. консистор.)

Његово Високопреосвештенство, господин Јоаникије Нешковић, владика Шабачки . .	1
Г. Никола Пауновић, члан консист. Шабач. . .	1
— Јован Живковић, парох Шабачки и члан консист.	1
— Јован Павловић, прота Шабачки . . .	1
— Игњат Васић, прота Лознички	1
— Живоин Марковић, прота Ваљевски . . .	1
— Петар Стефановић, игуман Троношки . .	1
— Григорије Илијћ, игуман Боговађски . . .	1
— Самунло Јанковић, настојатељ Петков. . .	1
— Мелетије Херцеговчевић, намјесник Чокешински	1
— Петроније Јеремијћ, намјесник Совљач . .	1
— Василије Протић, намјесник протопр. Азбуков. .	1
— Максим Петровић, ђакон	1
	13

Познији.

Загреб.

(од г. Ф. Жупана)

Г. Павао Баан, учитељ у Загребу	1	књ.
— Иван Мацун, учитељ у гимназ. Загреб. . .	1	
— Јозо Залезл, „ „ „ „ . . .	1	
— Едуард Финк, капелан у Петрињи . . .	1	
— Вучковић, свештеник у Новој веси у Загребу .	1	
— Стјепан Барац, „ „ „ „ „ „ .	1	
— Божидар Ранђ, капелан у Љутомиру . . .	1	
— Браћа Жупани, књижари	13	
	20	

(од г. В. Бабукића)

Г. Младен Павковић, ученик VIII гимн. школе .	1
— Тома Падавић, „ „ „ „ . .	1
— Фрањо Вајсер, „ „ „ „ . .	1
— Фрањо Чех, „ VII „ „ . .	1
— Мирко Иванчић, „ „ „ „ . .	1
— Михаило Кутузов, „ „ „ „ . .	1
— Норберт Мешко, брат реда св. Фрања . .	1
— Петар Смиљанић, ...	1
— Вјекослав Бабукић, учитељ у гимн. Загреб. . .	2
	10

LIBRARY OF CONGRESS
00026350323

LIBRARY OF CONGRESS
0 002 635 032 3